

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

147238

YUGOSLAVYA’NIN DAĞILMA SÜRECİNDE ABD
VE BOSNA-HERSEK KRİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KORAY ERDOĞAN

ANABİLİM DALI : ULUSLARARASI İLİŞKİLER
PROGRAMI : SİYASİ TARİH

TEZ DANIŞMANI : PROF. DR. HASRET ÇOMAK

- 147238 -

KOCAELİ, 2004

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YUGOSLAVYA’NIN DAĞILMA SÜRECİNDE ABD
VE BOSNA-HERSEK KRİZİ

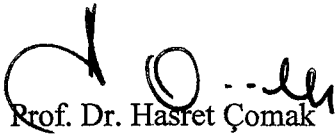
YÜKSEK LİSANS TEZİ

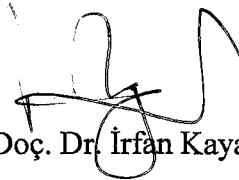
Tezi Hazırlayan:

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Tarih ve No:

Koray ERDOĞAN

29.09.2004, 2004/20

Prof. Dr. Hasret Çomak

Yrd. Doç. Dr. İrfan Kaya Ülger

Doç. Dr. Bedri Gencer

KOCAELİ, 2004

SUNUŞ

Hacettepe Üniversitesinde Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans programına başladığımdan beri Yugoslav sorununa karşı özel bir ilgim olmuştur. Orada geçirdiğim zaman boyunca Yugoslavya'nın dağılması konusunda çeşitli araştırmalar ve sunumlar yapmışım. Ancak özellikle ilgimi çeken, çeşitli devletlerin ve uluslararası organizasyonların bu soruna yaklaşımı ve çözüm bulma şekilleriydi. Sonuç olarak Amerika Birleşik Devletleri'nin rolü konusunda araştırma yapmanın uygun olacağını düşündüm ve Kocaeli Üniversitesinde tez aşamasına geldiğimde hocalarımın da fikrini alarak tezimin konusunun bu olması gerektiğine karar verdim.

ABD ve Bosna-Hersek Krizi başlıklı çalışmamın iki ana amacı vardı. Birincisi kısaca Yugoslavya sorununun temellerine inerek, dağılma sürecine etki etmiş çeşitli tarihi faktörleri araştırmak ve ortaya koymak, ikinci amaç ise ABD'nin bu süreçteki tutumuna ışık tutmaktır. Birinci amaca ulaşmak için özellikle Birinci Dünya Savaşı sonrası tarihi inceleyen çeşitli kaynakları araştırarak Yugoslav devleti ve halklarının birbirleri ile ilişkileri konusunda bilgi edinmeye çalıştım. Elde ettiğim bilgileri tezimin birinci bölümünde Parçalanma Sürecine Kadar Yugoslavya Tarihine Genel Bakış başlığı altında özetlemeye çalıştım. İkinci amaç ABD'nin politikasının incelenmesiydi. Özellikle Bosna krizi boyunca pek çok kez karşıma çıkan ABD ve Avrupa arasındaki anlaşmazlıkları belirtmek için, bir kısmı Amerikan ve çeşitli Avrupa devletlerinin hükümetlerinde görev almış üst düzey yetkililer, bir kısmı ise özellikle Yugoslavya konusunda uzman kabul edilen akademisyenler olan Amerikalı ve Avrupalı yazarların eserlerini karşılaştırmalı olarak inceledim.

Tezimin hazırlanma sürecinde yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Hasret Çomak'a, Yugoslavya konusundaki birinci elden tecrübeleri ve Yugoslavya'nın dağılma süreci konusundaki bilgileri ile beni aydınlatan ve cesaretlendiren Yrd. Doç. Dr. İrfan Kaya Ülger'e, Yüksek Lisans sürecim boyunca özellikle eski basım kaynaklara ulaşma konusunda bana yardımcı olan Doç. Dr. Bedri Gencer'e, tezimin son aşamasında bana her konuda büyük destek veren Dr. Bekir Günay'a, ve bütün süreç boyunca beni destekleyen aileme, arkadaşlarıma ve hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

Sunuş.....	I
İçindekiler.....	II
Özet.....	V
Abstract.....	VI
Kısaltmalar.....	IX
Giriş.....	1
1. Parçalanma Sürecine Kadar Yugoslavya Tarihine Genel Bakış.....	4
1.1. Tito dönemine kadar Yugoslavya.....	4
1.2. Tito döneminde Yugoslavya.....	15
1.3. Tito sonrası Yugoslavya.....	20
2. Soğuk Savaş Dönemi ve Yugoslav Krizinin İlk Safhaları.....	27
2.1. Soğuk Savaş Dönemi ABD-Yugoslavya İlişkileri.....	27
2.2. Yugoslavya Krizinin İlk Safhaları ve ABD.....	32
2.2.1. Slovenya Safhası ve ABD.....	38
2.2.2. Hırvatistan Safhası ve ABD.....	42
3. Bosna-Hersek Krizi ve ABD.....	51
3.1. Uluslararası Toplum ve ABD'nin Yaklaşımı.....	55
3.2. Bosna-Hersek Krizi, Siyasi Gelişmeler ve ABD.....	58
3.2.1. Vance-Owen Planı.....	58
3.2.2. Owen-Stoltenberg Planı ve Yeni Arayışlar.....	62
3.2.3. Washington anlaşması ve Boşnak (Müslüman) – Hırvat federasyonunun kuruluşu.....	68
3.3. ABD, Avrupa ve Rusya'nın Diplomatik Girişimleri.....	74
3.3.1. Temas grubu ve %51 - %49 Planı.....	74
3.3.2. Silah Ambargosu, Hava Saldırıları ve ABD - Avrupa Anlaşmazlıkları.....	78
3.4. Krizin Sonuna Doğru Yoğunlaşan Askeri Faaliyetler.....	85
3.4.1. Srebrenica Katliamı.....	87
3.4.2. Hırvat-Boşnak Birliği ve Krajina'nın Düşüşü.....	90
3.5. Dayton Barış Anlaşmasına Giden Yol ve ABD.....	91
3.5.1. ABD Çabalarının Yoğunlaşması: Frasure ve Holbrooke.....	91
3.5.2. Dayton Barış Anlaşması ve Bosna'da Savaşın Sonu.....	95

4. Bosna-Hersek Krizinde ABD'nin İzlediği Politika ve Stratejilerin Analizi.....	100
4.1. ABD Açısından Harekete Geçememenin Sebepleri.....	100
4.1.1. George Bush Yönetimi.....	100
4.1.2. Bill Clinton Yönetimi.....	102
4.2. Bosna-Hersek Krizinin Sonuçları ve ABD.....	103
Sonuç.....	108
Ekler (Haritalar).....	114
Harita 1 - 1991 Genel Nüfus Sayımında Bosna-Hersek'in etnik yapısı.....	114
Harita 2 - Vance-Owen Planı.....	115
Harita 3 - Owen-Stoltenberg Planı.....	116
Harita 4 - Avrupa Birliği Hareket Planı.....	117
Harita 5 - Temas Grubu Planı.....	118
Harita 6 - Dayton Barış Anlaşması Planı.....	119
Yararlanılan yayınlar.....	120
Özgeçmiş.....	133

ÖZET

Birinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan Sırp-Hırvat-Sloven krallığının, Kral Alexandar tarafından adının değiştirilmesi ile tarihte ilk defa güney Slavlarının yurdu anlamına gelen Yugoslavya kelimesi bir devlet adı olarak kullanılmaya başlamıştır. İki büyük Dünya savaşı arasındaki dönem, etnik ve kültürel farklılıklar ve diğer devletlerin Yugoslavya üzerindeki toprak talepleri ile sancılı bir dönem olmuştur. İkinci Dünya Savaşında mihver devletlerin baskısına dayanamayan Yugoslavya üçlü pakta katılmış ancak bunun hemen ardından gelen hükümet darbesi Hitler'in Yugoslavya'yı işgal etmesi için bir sebep teşkil etmişti.

İşgal altındaki Yugoslavya'da bir tarafta Albay Draza Mihajlovic'in organize ettiği ve eski ordu mensubu Sırlardan oluşan Çetnik direniş hareketi diğer tarafta ise Josip Broz Tito'nun başını çektiği Partizan direniş hareketi oluştu. Batılı devletlerin desteğini alan bu iki direniş örgütü zaman zaman Almanlarla zaman zaman da birbirleriyle çatışıyorlardı. Savaşın sonlarına doğru çeşitli nedenlerden dolayı Partizan hareketi öne çıkmış ve savaşın sonunda ülkeyi düşmandan kurtaran bir direniş hareketi olarak prestij kazanmıştı. İşte bu prestiji, kendi karizması ve zekasıyla birleştiren Tito 1980 yılındaki vefatına kadar Yugoslavya'nın tartışılmayan lideri olarak hem kendi halkından hem de dünyadan saygı görmüştü.

Yugoslavya'nın ABD açısından önemli bir konuma gelmesi büyük ölçüde savaş döneminde ABD'nin önce Çetnik sonra da Partizanlara verdiği destekle başlamıştır. Savaş sonrasındaki kısa dönemde Yugoslavya'nın komünist eğilimleri sebebiyle ilişkiler oldukça düşük bir seviyede devam etmiş, ancak Tito ve Stalin arasındaki anlaşmazlığı, iki kutuplu dünya düzeninde kendisi için büyük bir fırsat olarak gören ABD, bu olaydan sonra Yugoslavya ile ilişkilerini geliştirmeye başlamış ve Sovyetler karşısında bu devletin ayakta tutulması çabalarına girişmişti. Soğuk savaş döneminde ABD'nin tüm çabalarına rağmen iki ülke arasındaki ilişkiler hiçbir zaman en üst seviyede olamamış, ancak ABD'nin ana amacı olan Yugoslavya'nın Sovyet kampına geri dönmesinin engellenmesinde başarılı olunmuştur.

Yugoslavya dağılma sürecine girdiğinde ABD birçok farklı sorunla uğraşmaktaydı. Bush yönetimi Yugoslav krizinde, CIA tarafından yapılan erken uyarılara rağmen, konuya pek ilgi gösterememiş ve krizin bir Avrupa sorunu olduğu dolayısıyla Avrupalı devletlerin çözmesi gerektiği fikrini benimsemişti. Ancak kriz gittikçe büyümüş, ve uluslar arası organizasyonların inanılrlılığını ve Avrupa'nın güvenliğini etkileyecek bir hal almıştı. Böyle bir durumda, 1993 yılında önceki hükümete yapılan sert eleştirilerle iktidara gelen Bill Clinton, George Bush'un da elini kolunu bağlayan aynı sebeplerden dolayı, aktif bir politika izleyememiş ve bölgede askeri olan Avrupa'nın politikalarını takip etmek durumunda kalmıştı.

Özellikle savaşın sonuna doğru BM tarafından ilan edilen güvenli bölgelere yapılan Sırp saldırıları uluslar arası kamuoyunda tepkilerin gittikçe artmasına sebep olmuştu. Bununla birlikte ABD kongresinin Başkan Clinton üzerinde kurduğu büyük baskı ve NATO gibi bir kurumun hızlı bir prestij kaybına girmesi, ABD'nin soruna daha aktif bir şekilde müdahale etmesi sonucunu getirmiş ve 1995 yılında, yoğun diplomatik çabalar sonucunda, savaşan taraflar arasında ve çeşitli devlet ve organizasyonların temsilcilerinin huzurunda imzalanan Dayton Barış Anlaşması ile bir büyük kriz sona ermişti.

Yapılan anlaşmanın Yugoslavya krizini tam anlamıyla çözüme ulaştırmadığı 1999 yılındaki Kosova olayları ile bir kez daha anlaşılmıştı. Dayton anlaşmasının sonucu Yugoslavya'daki tüm sorunları halletmek değil, çatışmaları sona erdirerek tüm tarafların verdiği ödünlerle bölge insanının acılarını elden geldiğince dindirmektir. Savaşın başından Dayton anlaşmasına kadar geçen zaman hem devletlerin hem de bireylerin pek çok hata yaptığı bir 'yatıştırma' dönemi olarak hatırlanacaktır. Soğuk Savaş sonrası gelen ilk Avrupa krizinde özellikle Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler bölgelerinde ortaya çıkan bu sorunu çözmekte başarılı olamamışlar ve bunun sonucunda da ABD'nin yeni dünya düzenindeki rolü ve süper güç konumu iyice pekişmiştir.

ABSTRACT

The word Yugoslavia - meaning the land of south Slavs - was first used in history as a state name when King Alexander changed the name of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, which was founded just after the end of the First World War. The period between the two World Wars had been a difficult period because of the ethnic and cultural differences of constituent republics in addition to the territory claims of some other states. Unable to resist the pressure coming from the Axis powers, Yugoslavia joined the tripartite pact, but the coup d'état coming shortly after this, proved to be a good excuse for Hitler to invade Yugoslavia.

Two resistance movements emerged in Yugoslavia under the Axis occupation; one of them being the Chetniks which was mostly composed of Serb ex-members of the army and organized by Colonel Draza Mihajlovic, and the other one, the Partisans led by Josip Broz Tito. Having taken the support of Allied powers, these two groups occasionally fight each other when they are not fighting the Germans. Through the closing stages of the war the Partisan movement became more and more important and gained prestige as the saviour of Yugoslavia. Combining this prestige with his own charisma and political wit, Tito became the unquestionable ruler of his country and was respected by both his people and the world until his death in 1980.

The supporting of the resistance movements Chetniks and Partisans respectively by USA, contributed to the beginning of US interest in Yugoslavia. Throughout the brief period after the war, and mostly because of the communist practices of Yugoslavia, the relations remained between low-profile and inexistence. However, the rift between Tito and Stalin was too good an opportunity to pass on for the USA, so seeing this as an opportunity in a bipolar world, the USA began improving its relations with Yugoslavia and the keeping-afloat of Tito against the communist bloc. Despite the efforts of the USA, relations between the two states never reached the desired level during the cold war period, but the ultimate aim of distancing Yugoslavia from the communist bloc was achieved with success.

The USA had a lot of issues on the agenda when Yugoslavia entered the dissolution process. Despite the earlier warnings by the CIA, Bush administration paid no sufficient attention to the conflict and preferred to see it as a problem of Europe which had to be left for the Europeans to handle. Unfortunately, the crisis spread so quickly that it became a major problem threatening the credibility of the international organisations and European security. Bill Clinton, who won the elections, thanks partly to the harsh criticism he directed on George Bush, saw that the same factors which tied the former administrations hands were tying his too, preventing him from assuming an active role and making him a follower to the policies of European countries having soldiers in the area.

Especially the Serb attacks through the later stages in the war on 'safe areas' declared by the UN, caused severe reactions in public opinion. The pressure of the US Congress on the President coupled by the rapid loss of prestige of an organisation like NATO, resulted in the active intervention of USA and after an intense period of mediation Dayton Peace Agreement was signed by the warring parties to end the big crisis, witnessed by the representatives of various states and organisations.

It is once more appreciated, after the Kosovo crisis in 1999, that Dayton Agreement only ended the ongoing crisis in the country. The ultimate result of the agreement was not to find peaceful solutions to all the problems in Yugoslavia. It just served in ending the suffering of the peoples of Yugoslavia by a cessation of hostilities. The period between the beginning of the crisis and Dayton Agreement would be remembered as a period of appeasement in which many mistakes were made by individuals and states. In conclusion, the first crisis in Europe after the Cold War period was marked by the inefficiencies of parties such as EU and UN to end the conflict in their backyards and this resulted in the strengthening of the super power position and the role of USA in the new world order.

KISALTMALAR

AGİK (CSCE)	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (Conference on Security and Cooperation in Europe)
AVNOJ	: Antifašističko Veće Narodnog Oslobodjenja Jugoslavije (Yugoslavya Ulusal Kurtuluşu için Anti-Faşist Konsey)
BM (UN)	: Birleşmiş Milletler (United Nations)
CIA	: Central Intelligence Agency (Merkezi Haber Alma Teşkilatı)
EC (AT)	: European Community (Avrupa Topluluğu)
HDZ	: Hrvatska Demokratska Zajednica (Hırvat Demokratik Birliği)
ICFY	: International Conference on Former Yugoslavia (Uluslararası Eski Yugoslavya Konferansı)
IFOR	: Implementation Force (Uygulama Gücü)
JNA	: Jugoslavenska Narodna Armija (Yugoslav Federal Ordusu)
Kominform	: Komünist Enformasyon Bürosu
KOS	: Kontraobavesajna Sluzba (Hırvat Askeri İstihbarat Servisi)
KPJ	: Komunisticka Partija Jugoslavije (Yugoslav Komünist Partisi)
NATO	: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü)
NDH	: Nezavisna Drzava Hrvatska (Bağımsız Hırvatistan Devleti)
NKVD	: Narodnyi Komissariat Vnutrennikh Del (Sovyet Gizli Polisi)
OZNA	: Odsek Za Zastitu Naroda (Halkı Koruma Dairesi)
RRF	: Rapid Reaction Force (Ani Müdahale Gücü)
SANU	: Srpska Akademija Nauka i Umetnosti (Sırp Bilimler Akademisi)
SDA	: Stranka Demokratska Akcije (Demokratik Hareket Partisi)
SDS	: Srpska Demokratska Stranka (Sırp Demokrat Partisi)
UBDA	: Uprava Drazvne Bezbednosti (Devlet Güvenlik Dairesi)
UNPA	: United Nations Protected Areas (Birleşmiş Milletler Koruması Altındaki Bölgeler)
UNPROFOR	: United Nations Protection Force (Birleşmiş Milletler Koruma Gücü)

UNSCR : United Nations Security Council Resolution (Birleşmiş
Milletler Güvenlik Konseyi Kararı)

GİRİŞ

Birinci Dünya Savaşından sonra 1918 yılında kurulan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığının, 1929 yılında ad değiştirmesiyle, birinci Yugoslavya da denilen devlet kuruldu. İlk Yugoslavya'nın hemen hemen yarısını oluşturan (% 43) Sırlar devletin merkezi yapısının sağlamlaştırılmasında ısrar ediyor ancak ikinci büyük azınlık olan (% 23) Hırvatlar buna mümkün olduğunca direniyordu.¹ Bu durum 1929'a kadar sürdü ve bu tarihte Kral Aleksandar partiler arası tartışmaları bahane etmek suretiyle meclisi dağıttı, diktatörlüğünü ilan etti ve böylece ilk Yugoslavya tarih sahnesinde yerini almış oldu.

Kurulan ilk Yugoslavya devleti İkinci Dünya Savaşında mihver güçler tarafından işgal edilmesine kadar varlığını sürdürdü. Bu işgal Yugoslavya'da iki önemli direniş gücünün doğmasına neden oldu. Bu direniş güçlerinden Partizanlar iyi örgütlenmeleri, Yugoslavya'da yaşayan tüm halklara eşit mesafede durmaları ve müttefiklerin de yardımını almaları sonucunda Yugoslavya'nın kurtarıcıları olarak tanındılar. Liderleri Tito lakaplı Josip Broz, ikinci Yugoslavya olarak da bilinen Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti'nin kurucusu oldu ve bu devleti Soğuk Savaş döneminin uluslararası arenada en saygın devletlerinden biri haline getirdi.

Tito'nun 1980 yılındaki ölümünden sonra, Yugoslavya'nın dağılma süreci de başladı. Yugoslavya idealinin ancak Tito'nun devlet adamlığı ve karizması sayesinde hayatta kalabildiği düşüncesi, Tito sonrası dönemde sadece kolektif başkanlık sisteminin fiilen etkisiz hale gelişiyle değil, aynı zamanda başta Sırlar olmak üzere Yugoslavya'da yaşayan halkların tarihi nefretlerinin tekrar alevlenmesiyle kanıtlanmış oldu. Sovyetler Birliği'nin dağılması gibi dünya konjonktüründeki büyük değişiklikler Yugoslavya topraklarında da yankı buldu ve çok partili düzene geçildikten sonra yapılan ilk seçimlerde milliyetçi partiler başarılı oldular. Yugoslavya topraklarında 1995 yılına kadar süren çatışmalar sonucunda dört yeni bağımsız devlet oluştu: Slovenya, Hırvatistan, Bosna-Hersek ve başlarda üçüncü Yugoslavya da denilen Sırbistan-Karadağ.

¹ İrfan Kaya Ülger, **Yugoslavya Neden Parçalandı?**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2003, ss. 38-39.

Bu çalışmanın konusu hem Yugoslavya'nın dağılma sürecini hem de bu dönemdeki ABD politikasını incelemektir. İlk bölümde Yugoslavya tarihi üç bölüme ayrılarak incelenmiş, Yugoslavya'nın kuruluşundan fiili dağılma sürecinin başlangıcına kadar ülke içi ve dış dünyadaki önemli gelişmeler ele alınmıştır. Arkasından ikinci bölümde Yugoslavya'nın soğuk savaş döneminde ve krizin ilk safhalarında ABD için ne ifade ettiği ve ABD'nin bu yönde nasıl politikalar geliştirdiği tartışılmıştır. Üçüncü bölüm çalışmanın ana bölümü olup bu bölümde Bosna-Hersek krizi kronolojik açıdan ele alınmış, aynı zamanda özellikle ABD olmaz üzere bu süreçte etkili olmuş devletler ve uluslararası örgütlerin politika ve uygulamaları da vurgulanmıştır. Son bölümde ABD'nin çok tepki aldığı bir konu olan savaşın başındaki hareketsizliğin sebepleri üzerinde durulmuş ve bu kavram George Bush ve Bill Clinton yönetimleri olarak ikiye ayrılmak suretiyle incelenmiştir. Ayrıca Yugoslavya ve özellikle Bosna krizinin uluslararası toplum ve yeni dünya düzeni açısından önemli olan sonuçlarına da değinilmiştir. Sonuç bölümünde ise ABD'nin Yugoslavya ile olan ilişkileri dönemlere ayrılmış, ABD'nin krizi idare etmekte başarılı olup olamadığı tartışılmış ve yazarın konu hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir.

Yugoslavya'nın dağılma süreci incelenirken ABD politikasını diğer ülkelerin ya da uluslararası organizasyonların politikalarından bağımsız olarak incelemek doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Dolayısıyla ABD politikaları özellikle İngiltere, Fransa, Rusya ve Almanya gibi devletler, ve BM, AT (daha sonra AB) ve NATO gibi kurumların politikalarıyla karşılaştırmalı olarak açıklanmıştır. ABD ve diğer aktörlerin Yugoslav krizi ile mücadeledeki başarıları ve başarısızlıkları ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

Yugoslavya konusunu ele alan bir çalışmanın Yugoslavya içerisindeki özerk bölgeler Voyvodina ve Kosova'dan, ya da eski Yugoslav cumhuriyetleri olan Makedonya ve Karadağ'dan ve hatta Arnavutluktan bahsetmesi gerektiği düşünülebilir. Bu yüzden konu Bosna-Hersek krizi ile sınırlanmış, diğer gelişmeler ise konu tamamlayıcı öğeler olarak kullanılmıştır. Bunun sebebi bahsedilen yıllar içerisinde sadece bu üç bölgede (Slovenya, Hırvatistan ve Bosna-Hersek) geniş çaplı bir savaş yaşanması ve özellikle Makedonya'nın bağımsızlık sürecinin tamamen

farklı dinamiklere göre ilerlemiş olmasıdır ki bu dinamikler de kendi başına ayrı bir tez konusu teşkil edebilecek niteliktedir.

Peki bu çalışmanın amacı nedir? Hangi soruya yanıt aranmaktadır? Okuyacağınız eserin ana amacı Yugoslavya krizi boyunca ABD'nin politikalarını incelemek ve soğuk savaş sonrası Avrupa topraklarında meydana gelen ilk büyük kriz olan Bosna krizini çözüme ulaştırmakta ABD'nin başarılı olup olmadığı sorusunun cevabını araştırmaktır. Sonuç olarak yazar bu çalışmanın özellikle bahsedilen yıllar içerisinde Slovenya, Hırvatistan ve özellikle Bosna-Hersek'te yaşanan olayları anlatmasına, başta ABD olmak üzere uluslararası aktörlerin Yugoslav krizinin bahsedilen safhaları ile ilgili geliştirdikleri ve uyguladıkları politikaları yansıtmalarına, bu politikalar arasındaki farklılıkların sebeplerine ve sonuçlarına göz atmasına ve yaşanan hadiselerin konuyla ilgili her devlet ve organizasyonu nasıl etkilediğini göstermesine özellikle dikkat etmiş ve çalışmanın ana sorusunun cevabını bulmaya çalışmıştır.

1. PARÇALANMA SÜRECİNE KADAR YUGOSLAVYA TARİHİNE KISA BAKIŞ

1.1. TİTO DÖNEMİNE KADAR YUGOSLAVYA

Tarihte Yugoslavya adını resmi devletinin adı olarak kullanmış üç ayrı oluşum vardır. Bunların ilki 1929 yılında Kral Aleksandar Karacorcevic tarafından ilan edilmiş Yugoslavya Krallığı'dır. Bu krallık 1941'deki Mihver devletleri istilasına kadar yaşamını sürdürmüştür.

Bağımsız bir Güney Slav devleti fikri Birinci Dünya Savaşı sırasında şekillenmiştir. Bolşevik Rusya, savaştan çekildikten sonra 1915 Londra anlaşmasının içeriğini açıkladığında, İtilaf devletlerinin İtalya'ya savaşa dahil olması karşılığında İstirya, Dalmaçya kıyılarının büyük bir bölümü ve Sloven topraklarını vaat etmiş olduğu ortaya çıktı. İtalyan hakimiyetini istemeyen Ante Trumbic ve diğer Dalmaçyalı liderler, bir Güney Slav devleti kurma fikrini geliştirmek amacıyla Londra'da bir Yugoslav komitesi oluşturdular. 1917 Temmuzunda Sırp Nikola Pasic ve Trumbic, Sırp, Hırvat ve Slovenlerin bir devlet çatısı altında birleşmelerini öngören Korfu Deklarasyonu'nu imzaladı. Bu deklarasyonda Latin ve Kiril alfabeleri (Sırp, Hırvat ve Slovenler Kiril alfabelerini kullanırken, Hırvatlar ve Slovenler Latin alfabelerini kullanmaktaydı), üç ulusal isim ve üç baskın din (Ortodoks, Katolik, Müslüman) eşit bir şekilde kabul edildi.² Kurulan devletin Karacorcevic hanedanına bağlı parlamenter bir yapısı olması konusunda anlaşıldı. Pasic merkezi bir devleti savunurken Trumbic federasyon fikrine bağlıydı ve sonunda merkezi devlet fikri kabul gördü. Sloven lider Antun Korosec'in Başbakanlık görevini yaptığı ulusal konsey hükümet oldu. Bosna, Karadağ ve Voyvodina'lı liderler de bu oluşuma katıldılar. Prens Alexander Karacorcevic ve Ulusal Konseyin Voyvodina, Bosna-Hersek ve Karadağ delegeleri 1 Aralık 1918'de Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı'nın kuruluşunu ilan ettiler. Kurulan devlet Mayıs 1919'da Paris Barış Konferansı'nda tanındı.³ 1921'de parlamentoda kabul edilen yeni bir yasa, Hırvat partilerinin boykotuna rağmen, ülkenin merkezi yapısını sağlamlaştırdı. 1929 yılında Kral

² http://www.firstworldwar.com/source/greeterserbia_corfudeclaration.htm

³ <http://www.infoplease.com/ce6/world/A0862047.html>. Ayrıca Bkz. Ülger, a.g.e., s. 37.

Aleksandar, on yıldır süregelen partiler arası anlaşmazlıkları bahane ederek meclisi dağıttı, diktatörlüğünü ilan etti ve ülkenin ismini Yugoslavya olarak değiştirdi. Böylece Yugoslavya ilk kez bir devlet adı olarak tarihteki yerini aldı.

İki büyük Dünya savaşı arasındaki dönem Yugoslavya Krallığı için pek kayda değer gelişmelere sahne olmadı. Aslında deyim yerindeyse "can havliyle" kurulan bu devletin temelleri çok da sağlam atılmış değildi. Etnik nefretler, din, dil ve kültür farklılıkları Yugoslavya Krallığı'nın en göze çarpan özelliği idi. Bunun dışında İkinci Dünya Savaşı sonlarında şartlar acil bir hareket gerektirdiğinden, devletin kuruluşundaki en önemli problem tam olarak çözülememişti. Sırpların merkezi devlet tasarısı kabul görmüş olmasına rağmen, Hırvatlar federal bir yapı konusundaki ısrarlarını sürdürmekteydi ve bu konu sert tartışmalara yol açıyordu. Yeni devletin başını ağrıtan bir başka konu da çeşitli toprak problemleriydi. İtalya Londra anlaşmasında kendisine vadedilmiş toprakların tamamını alamamaktan şikayetçiydi. Bu yüzden de Yugoslavya içindeki Hırvat, Makedon ve Arnavut muhalefeti desteklemek yoluyla Yugoslavya'nın bütünlüğünü en fazla tehdit eden dış unsurdu. Ayrıca revizyonist Bulgaristan ve Macaristan da bu anti-Yugoslav grupları desteklemekteydi.⁴

Ekonomik açıdan bakıldığında, savaşın hemen ardındaki kısa dönemde içerde ve dışarıdaki büyük yiyecek talebi, Yugoslavya'da büyük çoğunluğu (% 75) tarımla uğraşan insanların bir parça rahatlamasını sağladı. Ancak hemen ardından 1929 yılında Avrupa'nın genelinde hissedilen finansal kriz, savaş tazminatı ödemelerinin bitmesi, Alman bankacılık sisteminin çökmesi ve Fransız ve İngiliz ekonomik desteğinin çekilmesi, Yugoslavya'yı Nazi etkisi altında yeniden yapılanan Almanya'ya yakınlaştırdı.⁵

1934 ekiminde Kral Aleksandar Marsilya'da suikasta uğradı. Kralı öldüren kişi Ustaşa ajanı bir Bulgar'dı ve İtalya ve Macaristan tarafından desteklenmişti. 1929 yılında Kral Aleksandar Hırvat ve Sırp partiler arasındaki anlaşmazlığı bastırmak

⁴ [http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+yu0023](http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+yu0023)

⁵ H.C. Darby, A Short History of Yugoslavia from Early Times to 1966, Cambridge: Cambridge UP, 1966, s.188.

için Yugoslavya'da bir diktatörlük rejimi empoze ettiğinde, eski parlamento üyesi ve Hırvat ayrılıkçılık düşüncesi savunucusu Ante Pavelic, İtalya'ya kaçarak Ustaşa hareketini başlatmıştı. Ana amacı Hırvatistan'ın Yugoslavya'dan bağımsızlığını sağlamak olan bu hareket kendine İtalyan faşistlerini örnek almış ve İtalya ve Macaristan'da terörist eğitim kampları kurmuştu.⁶ Dolayısıyla Yugoslavya bu ülkelere güvenemeyeceğini artık kesin bir şekilde anlamıştı.

1930'ların başında patlayan ekonomik kriz zaten İngiltere ve Fransa'ya olan güveni zedelemişti. Tüm bu faktörlerin sonucu olarak Yugoslavya, uluslararası politikada yalnız kalma tehlikesiyle karşılaştığından, Almanya ile yakınlaşmaya başladı. Bu yakınlaşmaya etkisi olmuş bir diğer olay da, Almanya'nın Milletler Cemiyetinde Etiyopya işgalinden dolayı İtalya'ya ekonomik yaptırımlar uygulanmasını istemiş olmasıdır. Daha sonra ilişkiler düzelme eğilimi göstermiş olsa da Yugoslavya'nın İngiltere ve Fransa gibi batılı devletlere yaklaşma eğilimi hiç yok olmamıştır. Zira Almanya, 1937'de Avusturya'yı ilhak ettiğinde ve 1939'a kadar olan süreçte Yugoslav ekonomisini tamamen eline aldığında, Yugoslavya boş bir çaba ile bu zinciri kırmak için İngiltere ve Fransa'ya başvurmuş, daha sonraları İtalya 1939'da Arnavutluğu işgal ettiğinde bir yandan Roma ve Berlin hükümetleri ile iyi ilişkilere devam etme çabası içindeyken bir yandan da altın rezervlerini gemilerle İngiltere ve Amerika'ya taşımıştır.⁷

Nazi Almanyası'nın Balkanlarla ilgili birinci derecede askeri bir planı ya da amacı yoktu. Zira Almanlar Balkanları *Lebensraum*'larının bir parçası olarak görmüyorlardı. Almanca "yaşama alanı" anlamına gelen bu kelime, Adolf Hitler'in İkinci Dünya Savaşı sırasında ulaşmaya çalıştığı bir idealin adıydı. Adolf Hitler'in düşüncesine göre Doğu Avrupa (özellikle Ukrayna ve Polonya) toprakları üstün Alman ırkının doğal yaşama alanı içerisindeydi. Bu alanda yaşayan insanlar Slav alt insanlarıydı (untermenschen) ve Yahudi-Bolşevik Moskova tarafından kontrol edilmekte idiler. Dolayısıyla Alman ırkının devamı ve dünyanın kontrolü için

⁶ Hugh Poulton, **The Balkans: Minorities and States in Conflict**, New Edition 1993, London: Minority Rights Publishing, 1993, s.29.

⁷ 1936 yılında Yugoslavya ve İtalya arasında bir dostluk ve ticaret anlaşması imzalanmış, 1937'de Yugoslav Başbakanı Milan Stoyadinovic Mussolini'yi ziyaret ederek Yugoslavya'nın ne Çekoslovakya ile ilişkilerini sağlamlaştıracığını, ne de Sovyetler Birliğini tanıyacağını iletmıştır. Bkz. Darby, a.g.e., s.196.

Ukrayna'nın verimli ve geniş arazileri Alman kolonileşmesi açısından Sovyetleri yok etmek pahasına ele geçirilmeliydi.⁸

Aslında savaştan birkaç gün önce 23 Ağustos 1939'da imzalanan Ribbentrop-Molotov saldırmazlık paktına göre Doğu Avrupa Alman ve Sovyet etki alanlarını belirleyecek şekilde ikiye bölünmüştü. Sovyetler Birliği savaştan önce iki tarafla da herhangi bir anlaşma yapma yanlısı değildi. Ancak 1937'de Kızılordu subaylarının düzenlediği darbe Sovyet ordusunu çok zayıflatmıştı. Dolayısıyla ordunun toparlanması için zamana ihtiyaç vardı.

Sovyet lideri Stalin'in bir Yahudi olan Dışişleri Bakanı Maxim Litvinov'u kovup yerine V.M. Molotov'u ataması Sovyet-Alman ilişkilerinde yeni bir yakınlaşma doğurdu. Molotov dönemin Alman Dışişleri Bakanı Ribbentrop ile görüşmelere başladı. Sovyet yetkililer aynı zamanda İngiltere ve Fransa ile de görüşüyordu ancak yakındaki Alman askeri tehdidi daha ağır bastığından, Sovyetler Birliği Almanya ile Ribbentrop-Molotov saldırmazlık paktını imzaladı. Almanlar bu anlaşma sonucunda herhangi bir büyük gücün direnişi ile karşılaşmaksızın Polonya'nın kendilerine ayırdıkları bölgelerini işgal ettikten sonra, İngiltere ve Fransa ile, arkalarında bir Rus cephesi tehdidi olmadan, tek bir cephede savaşmak istiyorlardı.

1939 Eylülünde Almanya ve Sovyetler Birliği Polonya'ya girdiler. Ancak Almanya kendisine anlaşmada verilen yerlerden daha fazlasını işgal etmişti. Bu durumu eşitlemek amacıyla Sovyetler de önce Finlandiya'ya daha sonra ise diğer Baltık cumhuriyetlerine (Litvanya, Letonya ve Estonya) saldırdı ve bu devletleri Sovyet cumhuriyetleri haline getirdi. Sonuçta Almanya 22 Haziran 1941 günü anlaşmayı tek taraflı olarak feshetmek suretiyle Sovyetler Birliğine saldırısını başlattı.

Almanların Balkan kampanyasına başlamasının birkaç önemli nedeni vardı. Bunlardan ilki ve belki de en önemlisi İtalya lideri Mussolini'nin başarısız Yunanistan harekatıydı. Bu harekatın sebeplerinden birisi Hitler'in Mussolini'ye haber vermeksizin Romanya'daki Ploesti petrol havzasının kontrolünü eline aldığını

⁸ Adolf Hitler, *Kavgam*, (çev. Hüseyin Cahit Yalçın), İstanbul: Muallim Ahmet Halit Yayınları, 1940.

ilan etmesidir. Mussolini bu duruma tepkisini şöyle ifade etmiştir; "*Hitler bana hep oldubitti yapıyor. Bu kez kendisine aynen karşılık vereceğim. Yunanistan'ı işgal ettiğimi gazetelerden öğrenecek. Böylece denge yeniden kurulmuş olacak.*"⁹

Kendi kamuoyu önünde küçük duruma düştüğünü fark eden Mussolini bir öfke anında sadece iki haftalık bir hazırlıkla Yunanistan'ı işgale karar verdi. Aslında Hitler'in istihbarat servisleri bu planı önceden öğrenmişlerdi. Ancak Hitler Mussolini'ye engel olmadı. İşgal başladığında kendisiyle yaptığı toplantıda Mussolini'ye Girit'e öncelik vermesini tavsiye etti. Bu tavsiyeye aldırmayan Mussolini harekate başladı. Bu tam anlamıyla başarısız bir girişimdi ve o zamana kadar çok hassas dengeler arasında bile göreceli olarak tarafsızlığını koruyabilmiş Yunanistan'ı müttefiklerin yanına itti. İtalya daha kayda değer bir ilerleme sağlayamamışken İngiltere Girit'i işgal etti. Bu durum Üçüncü Reich'ın Propaganda Bakanı Goebbels'i çıldırtmıştı:

*"İtalyanlar Mihverlerin askeri prestijini mahvettiler. Balkanlar bu nedenle böyle inatçı bir sorun haline geldi... şimdi biz müdahale etmeliyiz. Onlara yardım için değil de, İngilizleri yerleştikleri Girit'ten çıkarmak için. Oradan çıkmalılar. Führer Roma ile Atina arasında bir barış anlaşması yapılmasını tercih eder ama bu politikayı gerçekleştirmek çok güç. Mussolini bu işi gerçekten yüzüne gözüne bulaştırdı... Führer'in tavsiyesine uyup hemen Girit'i işgal etseydi... Ama Roma iflah olmaz."*¹⁰

Almanların Balkan kampanyasının ikinci sebebi, Bulgaristan'dı. Sovyet Dışişleri Bakanı Molotov Hitler'e İngilizlerin Girit'i işgalinin Karadeniz boğazının güvenliğini tehdit ettiğini ve Sovyetler Birliği'nin bu durum karşısında Bulgaristan'a bir Rus garantisi önermeyi düşündüğünü ilettiler. Bu iki açıdan tehlikeli bir durumdu. Birincisi Bulgaristan'da Rus askeri varlığı, Almanların tümenlerini Bulgaristan üzerinden Yunanistan'a göndermesini planını tehdit edecekti. İkincisi Balkanları maden kaynağı ve tarım hinterlandı olarak gören Almanya, buradan gelmekte olan Alman savaş sanayii için gerekli malzeme akışının da tehdit altında olacağını fark etmişti.

⁹ Osman Öndeş, **2. Dünya Savaşı: 1939-1945**, İstanbul: Altın Kitaplar, 1980, 3. Baskı, s. 202.

¹⁰ Misha Glenny, **a.g.e.**, s. 384.

Dolayısıyla Almanya yavaş yavaş kendisi için kaçınılmaz olan Sovyetlerin devre dışı bırakılması hareketine yaklaşıyordu.¹¹

İtalyanların Yunanistan'daki başarısızlıklarından sonra Almanya'nın duruma müdahale etmesi zaten kaçınılmaz hale gelmişti. Macaristan, Romanya ve Slovakya 1940 kasımında üçlü pakta dahil olduğundan Almanya'nın kuvvetlerini Yunanistan'a göndermesinin önünde tek bir engel kalmıştı: Bulgaristan. Romanya, Alman kuvvetlerinin topraklarının güneyinde toplanarak Bulgaristan üzerinden Yunanistan'a saldırmasına razı olmuştu. Dolayısıyla kuzeydeki bu baskıya 1 Mart 1941'e kadar dayanabilen Bulgaristan bu tarihte mihver devletlere katıldı¹². Almanlar için 1 Nisan 1941 tarihinde yapılması planlanmış Yunanistan işgalinin önünde hiçbir engel kalmamış gibi görünüyordu. Zira Yugoslav hükümeti de sonunda Alman baskısına boyun eğip 25 Mart 1941'de üçlü pakta katılmış ve topraklarının Yunanistan'ın işgalinde kullanılmasına izin vermişti.

Ancak paktın imzalanmasından iki gün sonra 27 Mart 1941'de Yugoslav Hava Kuvvetleri Komutanı General Dušan Simovic sabahın erken saatlerinde bir darbe ile yönetimi ele geçirdi. Bu darbe halk tarafından da olumlu karşılanmış ve desteklenmişti çünkü Yugoslav halkı mihver devletler ile yapılmış bu anlaşmayı kölelik olarak görmekteydi. 26 Mart günü, anlaşmadan bir gün sonra (ve darbeden bir gün önce) öğrenciler Belgrat sokaklarında "Bolje rat nego pakt" (Pakt yerine savaş) ve de "Bolje grob nego rob" (Köle olmaktansa ölüm) diye bağırıyorlardı.¹³ Bu büyük halk desteği darbenin kansız olmasını sağlamıştı. İşte bu darbe Hitler'in Yunanistan'ın işgali planlarını geciktirmiş ve Yugoslavya tarihinde de önemli bir dönüm noktası olmuştu.

Darbeden sonra Simovic tüm ülkede kontrolü sağlamak istiyordu ancak bunu Hırvat lider Macek'le anlaşmadan yapamayacağını da biliyordu. Sorun Macek'le anlaşmanın ana şartlarından birisinin üçlü pakta bağlılık deklarasyonu yayınlamak olmasıydı. Yani darbeci lider darbe yapmasına neden olan belgenin altına imzasını

¹¹ Michael J. Lyons, **World War II: A Short History**, New Jersey: Prentice Hall, 1994, s.110.

¹² Martin Gilbert, **Second World War**, London: Weidenfeld and Nicolson, 1989, s.160.

¹³ Glenny, **a.g.e.**, s.385.

atacağı. Aslına bakılırsa başka şansı da yoktu. Yugoslav ordusu pek muhtemel bir Alman saldırısına karşı koyabilecek güçte değildi. Sadece Simovic durumu biraz geç anlamıştı ve sonunda Macek'in önerisini kabul etti. Ancak bu sırada asıl değişiklik Hitler'de oldu. Yugoslavya'da dönen politika dolaplarına kızan Hitler, birden kararını değiştirdi ve ordusuna Yugoslavya'nın işgali emrini verdi. 6 Nisan 1941'de Alman ordularının Yunanistan ve Yugoslavya harekatı başladı. Alman orduları Bulgaristan, Macaristan, Avusturya ve Romanya üzerinden Yugoslavya topraklarına girerken, Belgrad da Luftwaffe'nin yoğun bombardımanı altındaydı. Yugoslav ordusu bir iki gün içinde dağıtıldı. Dalmaçya'nın büyük bölümü İtalya'ya verildi, Karadağ tekrar bağımsızlığına kavuştu, Yugoslav Makedonya'sı Bulgaristan ve Arnavutluk arasında paylaşıldı, Slovenya İtalya ve Almanya arasında paylaşıldı, Macaristan güneyindeki Baranja bölgesini aldı, Sırbistan Alman askeri kontrolünde kaldı ve Hırvatistan ve Karadağ gibi bağımsız devletler İtalyan etki alanı içinde bırakıldı. Yunanistan'ın akıbeti de farklı olmamıştı. Topraklarının büyük bir bölümü İtalyan askeri kontrolü altındaydı. Almanlar sadece Atina, Selanik ve Trakya'nın bir bölümünü kendilerine ayırdılar, daha sonra ise Girit'in kontrolünü ele geçirdiler.¹⁴

Almanlar Yugoslavya'da kontrolü ele geçirdikten sonra Slovenya'nın kuzey bölümünde büyük bir Almanlaştırma operasyonuna başladılar. Hitler'in amacı Slovenya'nın kuzeyindeki sanayi bölgesini ve Hırvatistan'daki kaynakları ordusunu takviye etmek için kullanmak istemesiydi. Bu amaçla ayrıca Hırvatistan'da kukla bir devlet kurma yoluna gitti. Yeni devletin adı "Bağımsız Hırvatistan" (NDH- Nezavisna Drzava Hrvatska) idi ve Bosna-Hersek'de bu devletin sınırları içerisindeydi. NDH'nın başı olan Hırvat lider Macek Hırvatistan'daki kaynakların Mihver devletlerin ordularına akıtılmasına karşı çıkmaya kalkınca, Naziler Ante Pavelic'i NDH'nın başına getirdiler. Ante Pavelic'in Ustaşa'sı büyük çapta bir operasyonla Yahudileri, Çingeneleri ve Sırları sistemli bir şekilde katletmeye başladı. Bu "*temizleme*" operasyonu o kadar vahşi bir hal almıştı ki örneğin İtalya, Hersek ve çevresindeki kıyımı durdurmak için bölgeyi işgal etmek durumunda kalmıştı. General Edmund Glaise von Horstenau gibi bazı Alman subayları da bu durumdan hiç hoşnut değillerdi. Ancak onların hoşnutsuzluğu insani nedenlerden değil -zira bu subayların kendileri de ahlaken lekesiz değillerdi- büyük ölçüde Ustaşa

¹⁴ www.awm.gov.au/atwar/crete.htm

şiddetinden kaçan milyonlarca insanın Yugoslav direniş örgütlerine katılmasından dolayı idi.¹⁵ Ancak Alman ordusu bu duruma kararlı bir şekilde müdahale edemiyordu çünkü Almanlar Yugoslavya'da güçlü bir direnişle karşılaşacaklarını tahmin edememişler ve güçlerinin büyük bölümünü Rus cephesine göndermişlerdi.

Almanlar Yugoslavya'yı işgal ettiklerinde, Yugoslav ordusu çok çabuk bir şekilde yenilmiş ve dağılmıştı. Ancak ordunun tamamı teslim olmamış, bir kısmı silahlarıyla beraber kaçmayı başarmışlardı. Bu kaçan askerler liderliğini anti-komünist ve kraliyet yanlısı bir Sırp milliyetçisi olan Albay Draza Mihajlovic'in yaptığı bir direniş hareketi başlattılar. Bunlara Hırvatistan ve Bosna'daki şiddetten kaçan Sırlar da eklenince Yugoslavya'nın iki büyük direniş örgütünden biri olan *Çetnik* hareketi başlamış oldu. Mihajlovic'in *Çetnik* hareketi Londra'da sürgünde olan hükümetten destek görüyordu. Zira daha sonra İngiltere ve sürgündeki hükümet Mihajlovic'i Yugoslav direniş hareketinin lideri ve silahlı kuvvetlerinin başkomutanı ilan etti. Mihajlovic ve adamları Bosna-Hersek ve Karadağ çevresine yerleştiler ve operasyon merkezi olarak da Hırvatistan'ın Slovenya sınırı yakınlarında küçük bir kasaba olan *Ravna Gora* belirlendi. Bir diğer direniş örgütü ise Belgrad'ta Yugoslav Komünist Partisi (KPJ-Komunisticka Partija Jugoslavije) tarafından organize edilmiş Partizan hareketiydi ve hareketin başındaki isim de Tito kod adını kullanan Josip Broz adında bir Hırvat'tı. Partizanların karargahı da batı Sırbistan'daki *Uzice* idi.¹⁶

İki örgüt de aynı amaca hizmet eder gibi görünseler de aslında aralarında çok derin farklılıklar mevcuttu. Bu farklılıkları beş ayrı başlıkta toplayabiliriz. Birincisi *Çetnikler* sürgündeki hükümete bağlı, onlardan destek gören eski kraliyet rejimi yanlısı bir gruptu. Partizanlar ise Komünist Parti ve Tito tarafından organize ediliyorlardı. *Çetniklerin* hemen hemen tamamı Sırp'tı ve Müslümanların ya da Hırvatların *Çetniklere* katılması imkansızdı. Bu gruplar birbirlerini gördükleri yerlerde çatışmaya giriyorlardı. Partizanlar ise tüm Yugoslav halklarına eşit muamele ve eşit haklar vaat ediyorlardı. *Çetnikler* sadece Sırların kurtuluşu için mücadele ettiklerinden sadece Sırp bölgelerinde yerleşmişlerdi ve stratejileri savunmaya

¹⁵ Jozo Tomasevich, *The Chetniks: War and Revolution in Yugoslavia, 1941-1945*, California: Stanford UP, 1975, s. 144.

¹⁶ www.bbc.co.uk/history/war/wwtwo/partisan_fighters_02.shtml

yönelikti. Mihajlovic Almanlar ve Ustaşa ajanlarının Sırları dünyadan silmek gibi bir planlarının olduğuna inanıyordu ve bu inancı Ustaşa zulmü çoğaldıkça güçleniyordu. Dolayısıyla Mihajlovic ve Çetniklerin ana amacı Sırları korumaktı. Partizanlar Çetniklerin tersine çok hareketli bir güç oluşturmuşlardı. Genelde stratejileri vur-kaç taktiği üzerine kuruluydu. Böylece Almanlar bir yere saldırdıklarında Partizanlar başka bir yere kaçarak mücadeleye devam ediyorlardı. Bir başka farklılık ise iki grubun iç yapılarında idi. Partizanlar için Tito'nun sözleri emirdi ve emirler sorgusuz yerine getirilirdi. Ancak Çetnikler ideolojik olarak ikiye ayrılmışlardı. Bir kısmı tamamen Alman aleyhtarıydı ve partizanlara işbirliği yapılarak mücadele edilmesini istiyorlardı. Bir diğer grup ise Partizanları Moskova'nın ajanları olarak görüyor ve Almanlarla beraber onları da ortadan kaldırmak istiyordu. Son olarak Çetnikler Sırp halkının güvenliğini ana amaç olarak benimsediklerinden, Alman misillemesini engellemek amacıyla mümkün olduğu kadar Almanlarla çatışmaya girmiyorlardı. Çetniklerin bu stratejisini anlamak için Alman başkomutanlığından gerilla eylemlerini engellemek için alınacak önlemleri bildiren emri görmek yeterli olacaktır:

*"Bundan böyle öldürülen her asker için yüz, yaralanan her asker için elli tutuklu veya rehine kurşuna dizilecektir. Her bölge garnizonu kendi savaşıma kapasitesini tehlikeye atmadan mümkün olduğu kadar çok komünist, milliyetçi, demokrat ve Yahudi tutuklayacaktır. Tutuklananlara ve yakınlarına operasyonun amaçları halk önünde ilan edilecektir."*¹⁷

Partizanlar ve Tito'ya göre Almanların ya da Ustaşa'nın öldürdüğü her insan Partizanlara olan sempatiyi artırıyor ve daha fazla yandaş bulmalarını sağlıyordu. Bu açıdan bakıldığında Almanların intikam almak için yapacakları eylemler aslında Partizanların işine yarıyordu. Dolayısıyla Partizanlar Almanlara karşı eylemlerinde hiçbir misilleme kaygısı duymuyorlardı.

Partizan ve Çetnik kuvvetleri, aralarındaki derin düşünce farklılıklarına ve çeşitli sınır anlaşmazlıklarına rağmen bir süre çatışmadan kaçınmayı başarmışlardı. Ancak Yugoslav direniş hareketini tek bir vücut haline getirmek için iki liderin yapmakta

¹⁷ Walter R. Roberts, *Tito, Mihailovic, and the Allies, 1941-1945*, Durham: Duke University Press, 1987, ss. 26-34.

olduğu görüşmeler bir sonuç vermeyince, Çetnik lideri Albay Mihajlovic Partizanları baş düşmanı ilan etti. Sürgündeki hükümetten Yugoslav direnişinin lideri olarak destek gören Mihajlovic komünist Partizanlara karşı yaptığı saldırılarda Almanlar ve İtalyanlarla işbirliği yapmaya başladı. Partizanların tek destek kaynağı olabilecek Sovyet lideri Stalin ise Tito'nun bağımsız bir şekilde hareket etmesinin müttefiklerin Sovyetlere olan güvenini sarsabileceğini düşündüğünden Partizanlara silah yardımı yapmıyor, aksine Çetniklere yardım göndermeyi teklif ediyordu.¹⁸

Bu sırada Partizanlar askeri güçlerini siyasi bir güçle birleştirmek ve bir çeşit siyasi meşruiyet yaratmak amacıyla Kasım 1942'de Bihaç'ta bir toplantı düzenlediler. Bu Yugoslavya Ulusal Kurtuluşu için Anti-Faşist Konsey anlamına gelen AVNOJ'un (Antifašističko Veće Narodnog Oslobođenja Jugoslavije) ilk toplantısıydı. Bu politik örgüt Partizanların ellerinde bulundukları bölgelerin yönetimini sağlayacaktı. Partizanlar siyasi meşruiyet peşinde koşarken çatışmalar da tüm hızıyla devam etmekteydi. Mart ayında Hersek ve Karadağ'da Çetnik güçlerini yenilgiye uğratan Partizanlar, Mayıs ayında Alman, İtalyan, Bulgar ve NDH kuvvetleri tarafından çember içine alındılar. Partizanların bu çemberden kaçmayı başarmaları kaderlerinde büyük bir değişikliğin habercisi idi. 1943 Eylülünde İtalya'nın teslim olmasından sonra, Partizanlar İtalyan silahlarına el koydular, kıyı bölgelerinin kontrolünü ele geçirdiler ve İtalya'daki müttefiklerden silah yardımı almaya başladılar.¹⁹

Askeri başarılarından alınan cesaretle Tito ikinci AVNOJ kongresini Kasım 1943'te topladı. Bu toplantıda Yugoslavya'nın savaş sonrası durumu tartışıldı. Ülke federal bir yapı üzerine inşa edilecekti. Seçilen ulusal bir komite hükümet görevi görecek. Tito mareşal ünvanı alarak Başbakan oldu. En önemlisi ise Kral Petar'ın ülkeye dönmesi, monarşinin durumu için yapılacak bir referandumun sonucu alınana kadar yasaklandı. Tito bu toplantıyı Stalin'e haber vermeden yapmıştı ve bu Sovyet lideri çok kızdırmıştı. Ancak artık Tito ve Partizanlar için rüzgar doğru yönde esmeye başlamıştı. Müttefik devletler artık partizanların Yugoslavya'daki tek direniş

¹⁸ [http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+yu0031\)](http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+yu0031))

¹⁹ Franklin Lindsay, *Beacons in the Night: with the OSS and Tito's partisans in wartime Yugoslavia*, California: Stanford UP, 1993, s. 43.

örgütü olduğunu gömüşlerdi ve 1943 Tahran Konferansında Roosevelt, Churchill ve Stalin Partizanları desteklemeye karar verdiler.²⁰

1944 Mayısında, Almanlar Tito'nun karargahına saldırdılar ancak Tito kaçmayı başardı ve İtalya'ya giderek Adriyatik'teki Vis adasında yeni bir karargah kurdu. Bu arada İngiltere Tito ile Kral Petar'ın arasını düzeltmek için uğraşıyordu. Sonunda İngiliz baskısına boyun eğen Kral önce ikinci AVNOJ konferansında alınan kararları onaylayan Ivan Subazic adındaki bir Hırvat'ı sürgündeki hükümetin Başbakanı ilan etti, daha sonra da Yugoslavya dışında kalmayı kabul ederek tüm Yugoslavları partizanları desteklemeye çağırdı.²¹

Kızılordu 1944 Eylülünde Yugoslav-Romen sınırına kadar geldi ve daha sonra Partizan güçleriyle birleşerek 20 Ekimde Belgrat'a girdi. Tito Stalin'le ülkenin güvenliği sağlandıktan sonra Sovyet güçlerinin Yugoslavya'yı terketmesi konusunda anlaşmıştı. Bundan dolayı Sovyet ordusu Macaristan'a doğru hareket ederken, Ustaşa, Çetnik ve Almanlardan kalanlarla Partizanlar ilgilenecekti. Partizanlar savaşın en kanlı çatışmalarına sahne olan Hırvatistan'a doğru ilerlerken, Ustaşa liderleri ve yüz-iki yüz bin Ustaşa askeri, siviller, düzenli Hırvat ve Sloven birlikleri ve bir miktar Çetnik Avusturya'ya kaçmaya çalışıyordu. Avusturya'da, kuzeyde İngilizler güneyde Partizanlar tarafından sarıldılar. Pavelic otuz kırk bin askerle Avusturya'nın içlerine kaçtı ancak kalanlar Partizanlar tarafından esir alındılar ve Slovenya'nın Maribor kentine yürüyüş sırasında otuz bin civarında Ustaşa öldürüldü.

*"20 Mayıs'ta Tezna köyü yakınlarında 50.000 Hırvat askeri ve çoğunluğu kadın ve çocuk olan 30.000 mülteci beş gün içinde öldürüldü.... Bu Bağımsız Hırvatistan Devleti'nin korkunç sonuydu."*²²

Çetnikler de Ustaşa ile aynı kaderi paylaştılar. Liderleri Mihajlovic Bosna'da yakalandı ve Belgrat'ta savaş suçlusu olarak yargılandı ve 1946'da idam edildi. Kalan

²⁰ Fahri Yazıcı, **Konferanslar: Tahran (28 Kasım-1 Aralık 1943), Yalta (4 Şubat-11 Şubat 1945), Potsdam (17 Temmuz-2 Ağustos 1945)**, İstanbul: Sinan Yayınları, 1972, s. 36.

²¹ Mark C. Wheeler, **Britain and the War for Yugoslavia, 1940-1943**, New York: Columbia University Press, 1980, ss. 240-41.

²² Ivo Goldstein, **Croatia: A History**, (çev. Nikolina Jovanovic), London: Hurst, 1999, s. 155.

düzensiz militanlar da, eğer hayatta kalmayı başarabilirlerse, komünist polisten kaçarak yaşamak zorunda kalmıştı.

*"OZNA, Odsek za zastitu naroda (Halkı Koruma Dairesi) Sovyet Gizli Polisi NKVD (Narodnyi Komissariat Vnutrennikh Del) örnek alınarak kurulmuştu. Ancak savaş sırasında Aleksandar Rankovic liderliğinde Sovyet kontrolünde bağımsız olarak gelişmişti. Rankovic öyle bir muhbir ağı ve politik bir polis gücü kurmuştu ki bu halk arasında şöyle bir tekerlemenin doğmasına neden olmuştu: Ozna sve dozna (Ozna her şeyi bulur)."*²³

1.2. TİTO DÖNEMİNDE YUGOSLAVYA

29 Kasım 1945'te İkinci Yugoslavya olarak da bilinen Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti kuruldu.²⁴ Yeni Yugoslavya kurulmuştu ancak savaş sonrası şiddet devam etmekteydi. Savaş sırasında Nazi toplama kampları olarak kullanılan yerler şimdi OZNA'nın toplama kampları olmuştu. O kadar çok kişi tutuklanıyordu ki, bunların büyük çoğunluğu da gençlerdi, ekonomi işgücü kaybından dolayı kötüye gidiyordu. Zaten savaş sırasında 1.7 milyon Yugoslav hayatını kaybetmişti ve ölen insanların yaş ortalaması 22 idi.²⁵ Bunun dışında Yugoslav-Sovyet ilişkileri de savaş sonrasında kötüleşmeye başlamıştı. Tito'nun yardımcısı Milovan Cilas Kızılordu'yu Yugoslavya'da pek çok suç işlemekle itham etmişti.

*"Kızılordu askerlerinin tek tek veya gruplar halinde sivillere ve Yugoslav askerlerine karşı o kadar ciddi suçları vardı ki, bu Komünist Parti için siyasal bir sorun olmuştu... 1.219 ırza geçme, 111 cinayet, ve 1.204 yağmalama olayı vardı. Kızılordunun sadece Yugoslavya'nın kuzeydoğusunda bulunduğu göz önüne alınırsa bunlar önemsiz rakamlar değildi."*²⁶

Bu, Stalin'i çok kızdırmıştı. Artık OZNA ve NKVD hem muhalefet hakkında hem de birbirleri hakkında istihbarat çalışmaları yapıyorlardı. Stalin ve Yugoslav komünistlerinin arası açılmaya başlamıştı. Sovyetler Birliği'nin uydu devletlerden kaynak çekmek için uyguladığı bir çok yol vardı ama Yugoslavlar bu sistemleri

²³ John R. Lampe, *Yugoslavia as History: Twice There was a country*, Cambridge, 1996, s.234.

²⁴ Ülger, a.g.e., s. 52.

²⁵ [http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+yu0031\)](http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+yu0031))

²⁶ Glenny, a.g.e., s.428.

reddedip kendi ekonomik planlarını uygulamaya başladılar. Bu durum Stalin'i rahatsız eden ikinci bir konu olarak göze çarpıyordu. Ayrıca dış politika konularında da iki ülke birbirine ters düşmekteydi. Stalin savaş öncesi etki alanı paylaşımlarına mümkün olduğu kadar uymak istiyor, dolayısıyla revizyonist bir dış politika izlemiş gibi görünüp batı devletlerini telaşlandırmaktan çekiniyordu.

Yugoslavya ise özellikle Yunanistan ve Triyeste'de Sovyetlerin hiç de istemediği dış politika hamleleri yapıyordu. Bu hamleler Batı dünyasında Stalin'in hamleleri olarak algılanıyor ve Yugoslavya ile Sovyet Rusya arasındaki derin anlaşmazlıklar gözden kaçırılıyordu. Ancak iki ülke arasındaki asıl kopmanın sebebi bunların hiçbiri değildi. Arnavutluğun Yugoslav federasyonuna yedinci kurucu cumhuriyet olarak katılma kararından sonra, Yugoslavlar Bulgaristan'ı da federasyona davet etmeyi kararlaştırdılar. Fakat Bulgaristan lideri Giorgi Dimitrov Bulgaristan'ın devlet kimliğini kaybetmemesi için konfederasyon fikrine olumlu bakıyordu.

Fakat tam da bu noktada Dimitrov, Sovyetler Birliği'ne danışmadan, Yunanistan'ı da içine alan bir Balkan/Tuna konfederasyonu planı açıkladı. Bu durum Sovyetlerin Avrupa'da Amerika ve İngiltere ile çatışmama politikasını olumsuz etkileyecekti. Dolayısıyla Stalin Yugoslav ve Bulgar liderlerini görüşmek için Moskova'ya çağırdı. Dimitrov kamuoyu önünde fikrinden vazgeçtiğini açıkladı. Dimitrov ikna edilmişti ama Yugoslavlar kendi politikalarında ısrar ediyorlardı. Sonunda Stalin zor kullanmaya karar verdi. 28 Haziran 1948 tarihinde Yugoslavya, Komünist Enformasyon Bürosu'ndan (Kominform) ihraç edildi. Sovyetler ve diğer halk cumhuriyetleri Yugoslavya ile işbirliğini kestiler. Petrolünü ve hammaddesinin çoğunu bu devletlerden karşılayan Yugoslavya için bu durumun etkisi çok ağır oldu. Ancak Yugoslavya'nın kısa sürede pes edeceğinden emin olan Stalin yanılmıştı. Sovyet yayılmacılığı endişesi içinde Yunanistan ve Türkiye'ye yardımda bulunmaya başlayan Amerikan Başkanı Truman sonunda Sovyetler ve Yugoslavya arasındaki çatlağın önemini fark edip bunun üzerine politika geliştirmeye karar verdi ve Tito ve Yugoslavya'yı ayakta tutma çabalarına başladı.²⁷

²⁷ Lorraine M. Lees, **Keeping Tito Afloat: The United States, Yugoslavia, and the Cold War**, Pennsylvania: Pennsylvania State University Press, 1997, ss. 43-44.

Yugoslavya Kominform'dan ihraç edildiği 1948 yılından sonraki on yıl içerisinde kendine özgü politikalarıyla iki kutuplu dünyada kendine saygın bir yer edinmeyi başarmış gibi görünüyordu. Bu başarı da Tito'nun dünyanın gözünde büyük bir lider olmasını sağlamıştı. Komünist liderlerden hiçbiri ülkesinde ve dünyada onun kadar saygın değildi ve bu saygınlığın birçok sebebi vardı. Tito, Stalin'den sonra en otoriter komünist liderdi ve halkı da onun otoritesine saygı duyuyordu. Tüm Yugoslav halkları kendisine yaklaşık kırk yıl destek vermişti. Diğer komünist liderler gibi makamına Kızılordu sayesinde gelmiş değildi. Ülkesini Almanlara karşı bizzat savunmuş ve başarılı olmuştu. Son olarak da 1948 yılında Stalin'e karşı geldiğinde gerçek bir lidere dönüşmüştü.

*"Stalin'e 'Hayır!' diyerek Tito politika dünyasında ilk kez kendi ayakları üzerinde durmuştur. Bundan sonra parıltılı politik liderliği artık Stalin'in güneşinin yansıması değildi... Tito o andan başlayarak Yugoslavların çoğu için güneşi simgeliyordu... Serpens nisi serpentem comederit non fit draco - yılan başka bir yılanı yiyene kadar bir ejderha olamaz."*²⁸

Tito tarihin en kanlı iç savaşlarından birinden çıkmış olan Yugoslav toplumları arasında göreceli bir uyum sağlamayı başarmıştı. Bunu yaparken en çok dikkat ettiği şey ise milliyetçi düşünce idi. Tito her türlü milliyetçilik hareketini ve düşüncesini, kurduğu devlete bir tehdit olarak gördü. Bu tip hareketleri komünist baskı teknikleri ile çözmeye çalışır, bu yeterli olmadığında ise Yugoslav milletlerini birbirleriyle karşı karşıya getirmek gibi tehlikeli bir satranç oyunu oynardı. Tito'ya bağlı bir Sırp komünisti olan Dobrivoj Radosavljevic 1971 yılında bu politikanın tehlikelerine işaret etmişti; *"Tito Arnavut-Sırp ve Hırvat-Sırp çatışmalarını teşvik ederek tarihi bir yanlışlık yapmıştır. Yugoslavya bunu bedelini çok ağır ödeyecektir."*²⁹

OZNA'nın adı, *Odsek za zastitu naroda* (Halkı Koruma Dairesi) çok geçmeden UBDA, *Uprava drazvne bezbednosti* (Devlet Güvenlik Dairesi) olarak değiştirilmişti ama örgüt faaliyetleri aynı şiddet ve etki ile devam ediyordu. Örgütün başı Aleksandar Rankovic 1950'lerin ortalarında Kosova'da bir isyan planlandığını haber

²⁸ Glenny, a.g.e., s.459.

²⁹ Glenny, a.g.e., s.474.

almış ve bölgede büyük çapta bir silah arama operasyonu başlatmıştı. Örgüt memurlarının çoğu Sırp'tı ve bu arama Sırp milliyetçiliği şovuna dönüştü. Birçok Arnavut hayatını kaybetti ya da hapse atıldı. Bu olay Kosova'da Sırp'lar ve Arnavutlar arasındaki tarihi düşmanlığın tekrar alevlenmesini sağlamıştı.

Yugoslavya'nın en büyük problemlerinden biri politik değişimin ekonomik reformlardan daha hızlı gitmesiydi. Tito politik değişime ancak kendi otoritesine zarar vermeyecek ölçülerde kaldığı sürece göz yumabilirdi. Ekonomik reform konusunda da aynı şey geçerliydi. Ülkenin kuzeyi ve batısı ekonomik açıdan gelişmişti ve diğer bölgelere sürekli bir kaynak akışı sağlıyordu. Bu durum özellikle Hırvatistan'ı çok rahatsız ediyordu. Yugoslavya, Sovyetlerden koptuktan sonra "özyönetim" adında yeni bir sistem geliştirmişti. Bu sistemin özü ekonomik kararlar verme yetkisinin merkezi hükümetten alınıp fabrikalara verilmesi, yani işçilerin ve sendikaların yatırım ve karın dağılımı ile ilgili konularda söz sahibi olmasıydı. Ancak bu sistemin sonuçları çok tehlikeli olabilirdi. Ekonomik reforma yönelik hareketler Rankovic'in üniterci mantığına ters düşüyordu ve bu yüzden de Rankovic örgütünü reform hareketlerini engellemek için kullandı. Sonuç olarak ekonomideki durgunluk devam etti. Artık Tito için karar verme vakti gelmişti. Ya ekonomiyi Stalinci ve merkeziyetçi bir anlayışla yönetmeye devam edecek ve bir Yugoslav icadı olan özyönetim uygulamasını reddedecek, ya da özyönetimin -sonuçları çok tehlikeli olabilecek- demokratikleştirici ilkelerini kabul edecekti. Tito uzun bir düşünme sonrasında Rankovic'e karşı harekete geçmeye karar verdi. UBDA'nın şefini yargılamak için gerekli kanıtları bulmak çok zordu zira bütün güç onun elindeydi. Bu işi yapabilecek tek kurum UBDA'nın tek rakibi olan (şiddet ve yolsuzluk konusunda ondan hiç de aşağı kalmayan) Hırvat Askeri İstihbarat Servisi KOS'du. Sonuç olarak UBDA'da bir temizlik operasyonu başladı. Bu da Tito'nun ekonomik reform lehine verdiği bir işaretti.³⁰

Rankovic'in düşüşünün Hırvatistan'da yarattığı sevinç dalgası, Mart 1967'de Hırvat entelektüellerinin büyük bir kısmının *Hırvat Edebi Dilinin Adı ve Durumuna İlişkin Deklarasyon*'u yayınlamalarının en önemli sebeplerinden biriydi. 1954 yılında imzalanan Novi Sad anlaşmasında Sırpça edebi dil olarak belirlenmişti ve Hırvat

³⁰ Glenny, a.g.e., s.466.

entelektüellerine göre bu durum zengin edebi tarihe sahip Hırvatça'yı bölgesel bir lehçe durumuna düşürüyordu. Sırlar deklarasyonun bazı noktalarını kabul etmekle beraber, Sırbistan dışındaki Sırlar için özel haklar talep ediyorlardı. Bu da Sırlar ve Hırvatlar arasında 20 yıldan bu yana ilk ciddi anlaşmazlığı çıkarmıştı. Deklarasyonda imzası bulunan kişiler ya işlerini kaybettiler ya da temizliğe tabi tutuldular. Bunların arasında Yugoslavya'nın dağılma sürecinde adından çok söz ettirecek bir kişi de vardı: Dr. Franjo Tudjman.³¹

Aslında Tito Yugoslavya'nın birlik ve bütünlüğüne en büyük tehdidin ünitarizm olduğunu düşünüyordu. Ünitarizm pek çok Sırp olmayan için Sırp milliyetçiliğinin kod adı olarak görülüyordu. Tito bu tehdide karşılık Hırvat milliyetçiliğini kullanmaktaydı. Ancak Hırvat baharından 4 yıl sonra, 1971 sonlarında Tito Hırvat milliyetçiliğinin ve reformlarının makul sınırları aştığı kanısına vardı ve komünist dönem teknikleri ile Hırvatistan'daki demokratik hareketi bastırdı.

Kuşkusuz Hırvat Baharı sadece Hırvatistan'ı etkilemiş değildi. Yugoslavya'nın diğer milletleri de bu "aydınlanma çağı" sürecinden faydalanmak istediler. 1968 Kasımında Kosova Arnavutları ayaklandılar. Kısa bir süre sonra ayaklanma bastırıldı. Arnavutlara bir takım haklar sağlandı ancak Arnavutlar ulusal haklarını istemeye ve seslerini duyurmaya başlamışlardı. Müslümanlar da Hırvat Baharının pozitif etkilerine kapılmış görünüyordular. Müslümanlar Yugoslav tarihi boyunca her zaman Slav milletinin din değiştirmiş unsurları olarak görülmüştü. Bir kısım Müslüman komünist ve bilim adamı Müslümanlara millet statüsü verilmesi için bir kampanya başlattı. Sonunda komünistler Müslümanları Yugoslavya'yı oluşturan milletlerden biri olarak kabul ettiler.

Sonuç olarak Hırvat Baharı sürecindeki politik reformlar Tito için rahatsız edici boyutlara ulaşmıştı. Tito da bu durum karşısında her zamanki gibi iki önemli silahına başvurdu; komünist baskı teknikleri ve Sırp-Hırvat çatışmalarını teşvik etmek. Bu tekniklerin birincisi komünist dönemin karakteristik özelliklerinden biriydi ve zaten Doğu Avrupa'da sıklıkla uygulanıyordu. Ancak ikincisi Yugoslavya ve Tito'ya özgü bir teknikti ve 20. Yüzyılın son yıllarında akıl almaz boyutlara ulaşacaktı.

³¹ Marcus Tanner, **Croatia: A Nation Forged in War**, London: Yale University Press, 1997, s. 190.

Adı Yugoslavya ile özdeşleşmiş olan Mareşal Josip Broz Tito, 4 Mayıs 1980'de Slovenya'nın başkenti Ljubljana'da hayata gözlerini yumdu. Bu dramatik gelişmeden önce de Yugoslavya'nın son durumu pek iç açıcı değildi ancak Tito'nun varlığı ve insanları üzerindeki etkisi pek çok konunun daha kolayca çözüme ulaştırılmasına olanak sağlıyordu. Fakat artık Tito yoktu, ve Yugoslavya meselelerini çözmek her zamankinden daha zor olacaktı.

1.3. TİTO SONRASI YUGOSLAVYA

Bu dönemde hem Yugoslavya içinde gerilimi sürekli tırmandıran bir takım olaylar dizisi gerçekleşmekte, hem de dünyadaki ekonomik ve siyasal dengeler değişmekteydi. Tito ölmeden önce Yugoslavya için kolektif başkanlık adlı bir sistem öne sürmüştü. Bu sisteme göre Tito öldükten sonra devlet başkanları sırayla Yugoslavya'yı oluşturan milletlerden seçilecek ve bu başkan her yıl değişecekti. Tito bu sistemle Yugoslavya'yı oluşturan milletlerin birbirlerine üstünlük sağlamasını engellemeyi hedeflemişti. Ancak başında Tito gibi herkes tarafından benimsenen bir lider olmadığından, bu sistem merkezi otoritenin güç kaybetmesine neden olmuş ve bir anlamda federasyonun bağlarının zayıflamasına yol açmıştı.

70'li yılların başlarında Avrupa'da patlak veren ekonomik kriz, daha önceden işçi olarak Avrupa ülkelerine gitmiş pek çok Yugoslav vatandaşının ülkelerine geri dönmesine sebep oldu. Bu durum zaten işsizlik sorunu yaşayan ülke için tam bir felaket oldu. Devlet Yugoslavya'nın daha az gelişmiş bölgelerinde, yani Kosova, Makedonya, güney Sırbistan ve Bosna'da, % 20 gibi rakamlara ulaşan işsizlikle mücadele edebilmek için diğer ülkelerden büyük miktarlarda kredi almaya başladı.

Yugoslav Federasyonunda dayanışma fonu adında bir fon vardı. Bu fonun amacı federasyonun daha az gelişmiş bölgelerine yardım sağlamaktı. Ülkenin en yüksek döviz girdisine sahip iki devleti kuzeydeki Katolik Slovenya ve Hırvatistan'dı ve bu devletler gelirlerini kendilerine göre haksız bir şekilde (Slovenya, Yugoslav federasyonu nüfusunun sadece % 8'ini oluşturuyorken, gayri safi milli hasıla'ya katkısı % 20 civarındaydı) diğer milletler ile paylaşmak istemiyorlardı. Bu durumu

daha önce de dile getirmiş ancak sonuç alamamışlardı. Fakat bu kez durum farklıydı, zira ülke eskisi gibi göreceli bir dayanışma ve birlik içinde değildi.³²

Bu arada Federasyonun iki özel statüdeki üyesinden biri olan Kosova'da bir takım huzursuzluklar baş göstermeye başladı. Kosova ve Voyvodina Sırbistan içerisindeki iki özerk bölge idi. Yugoslav hükümetleri Birinci Dünya Savaşından beri Kosova'da demografik yapıyı değiştirmek için büyük çaba göstermişlerdi. Kosova Arnavutlarını baskı ile uzaklaştırıp yerlerine özellikle eski Sırp askerlerini yerleştirmeye çalışmışlardı. Ancak Kosova Arnavutlarının yüksek doğum oranı bunu engellemişti. 1961 yılında % 67 olan Arnavut oranı, 1981'de % 77'ye ve 1991'de de % 90'a çıkarak Kosova'yı bir Arnavut bölgesi haline getirmişti. Dolayısıyla 80'lerin başlarında Kosova'da meydana gelen protesto gösterileri ve ayaklanmaların sebebi Kosova'nın özerk bölge statüsünden çıkarak cumhuriyet olması idi. Kosova Arnavutları, bölgenin Yugoslavya'nın yedinci cumhuriyeti olmasını istiyordu.³³

Ancak Yugoslav hükümeti buna iki sebepten dolayı karşı çıkmaktaydı. Birincisi Kosova'ya cumhuriyet statüsü vermek, onu şimdi Sırbistan'dan ileride ise federasyondan kopartmak anlamına geliyordu. İkinci sebep ise daha farklı ve tarihi idi. Kosova bölgesi Sırp mitolojisinde ve tarihinde önemli bir yere sahipti. Kosova Ortaçağ Sırp krallığının merkeziydi ve Sırp Ortodoks kilisesinin birçok anıtı burada bulunmaktaydı. 1389 yılında Osmanlılar Kosova'da Sırları yenilgiye uğratmış ve bölge beş yüzyıl sürecek bir Osmanlı hakimiyet dönemine girmişti. Sırlar intikam almak için 20. yüzyılın başında Osmanlı imparatorluğuna karşı yapılan Balkan Savaşlarını beklemek zorunda kalmışlardı. Kısaca Kosova'da cumhuriyet ve bağımsızlığa doğru atılacak bir adım Sırp milliyetçiliği için bir katalizör olabilirdi. Bu sebeplerden dolayı Yugoslav hükümeti Kosova'daki olayları ordu ve polis güçlerini kullanarak bastırmaya çalıştı.³⁴

³² <http://www.historyorb.com/europe/yugoslavia.shtml>

³³ Christopher Cviic, *Remaking the Balkans*, London: Royal Institute of International Affairs; Pinter Publishers, 1991, s. 67.

³⁴ Christopher Cviic, "Yugoslavia: The Unmaking of a Federation", *The Volatile Powder Keg*, F. Stephen Larrabee (der.), Washington: The American University Press, 1994, s.96.

Ancak Tito sonrası dönemde Yugoslav halklarının zaten pamuk ipliğine bağlı birlikteliklerine en büyük darbeyi vuran, tarihe Sırp memorandum'u olarak geçen ve Sırbistan komünist partisi başkanı İvan Stambolic'in "Yugoslavya'nın ölüm ilanı" şeklinde adlandırdığı belgedir.³⁵ Sırp Bilimler Akademisi'nin (SANU) 24 Eylül 1986'da yayınladığı bu belgeye göre, Yugoslavya'daki problemlerin kaynağı ülkeyi egemen cumhuriyetler ve özerk bölgelerden kurulu bir federasyon haline getiren 1974 anayasasıydı. Belgenin altına imza atan entelektüeller Yugoslavya'yı oluşturan milletlerin federasyon şeklinde ayrılmasının etnik ayrımcılığın devam etmesini sağladığını ve ülkenin ihtiyacı olan birlik duygusunun bu anayasa ile birlikte engellendiğini düşünüyorlardı. Ayrıca diğer bölgelerdeki, özellikle de Kosova ve Hırvatistan'daki, Sırp azınlıkların zulüm altında olduklarını belirtiyorlardı. Bunun yanında, 1974 oluşumunun Sırbistan'ı üçe böldüğünü (Sırbistan, Voyvodina ve Kosova) ve "*güçsüz bir Sırbistan, güçlü bir Yugoslavya*" politikasını uyguladığını vurguluyorlardı. Memorandum'un yayınlanmasından 4 ay kadar önce Sırbistan Cumhurbaşkanı Stambolic ileride siyasal yaşamını mahvedecek olan bir politikacıyı, kendi tavsiyesiyle, Sırp Komünistler Birliği Başkanı seçti. 1989 yılında Stambolic'in yerini alıp Sırp Cumhurbaşkanı olacak bu kişi Slobodan Milosevic idi.

Milosevic 1987'den itibaren Kosova'daki Sırp azınlıkla ilgilenmeye başlamıştı. Memorandumun söylemlerinden yararlanarak Kosova'da Sırp milliyetçiliğini uyandırmak istiyordu. 1980'de Tito'nun ölümünden sonra artan bağımsızlık yanlısı Arnavut milliyetçiliğine karşı sert söylemleri ile popülaritesini arttırdı. Ancak Sırp milliyetçileri için bir kahraman olduğu asıl tarih 24 Nisan 1987 idi. Bu tarihte Milosevic Sırp larla Arnavutlar arasındaki bir tartışmada arabulucu olmak için Kosova'ya gitmişti. Sırp lar Arnavut polisin onlara kötü davrandığı konusundaki şikayetlerini iletirken, onları sakinleştirmeye çalışan Milosevic'in ağzından kaderini değiştirecek şu kelimeler dökülmüştü; "*Ben yanınızda oldukça, kimse sizi yenemez*".³⁶ Artık Milosevic Sırp milliyetçiliğinin kahramanıydı.

³⁵ Glenny, a.g.e., s.497.

³⁶ Greg Campbell, *The Road to Kosovo: A Balkan Diary*, Colorado: Westview Press, 1999, s. 152. Ayrıca Bkz. Noel Malcolm, *Kosova: Balkanları Anlamak İçin*, (çev. Özden Arıkan), İstanbul: Sabah Kitapları, 1999, s. 399.

Milosevic Sırbistan Cumhurbaşkanı olana kadar Kosova ile yakından ilgilendi. Ancak asıl amacı Kosova ile sınırlı kalmayacak kadar büyüktü. Federal Başkanlık yönetimi altı cumhuriyetten birer ve iki özerk bölgeden birer olmak üzere sekiz kişiden ve sekiz oydan oluşuyordu. Milosevic bu oyları kontrol etmek istiyordu. Bunun için 28 Mart 1989'da Tito'nun 1974'te verdiği özerkliği Kosova ve Voyvodina'dan aldı. Milosevic, Kosova ve Voyvodina'da Sırp yanlısı gösteriler düzenleme yoluyla yerel hükümetlerin istifa etmesini sağladı. Daha sonra da bu mevkilere kendisini destekleyen kişileri yerleştirerek bu bölgelerde kontrolü eline aldı. Karadağ ile Sırbistan'ın kardeş cumhuriyetler olduğu düşünülüyordu Milosevic politik bir zafer kazanmış oldu zira artık Federal Başkanlıktaki sekiz oyun dördünü elinde tutuyordu. Federal Başkanlık artık Milosevic'in istemediği kararları geçiremezdi, aynı şekilde Milosevic'in istediği kararların çıkmasını engellemek için diğer dört cumhuriyet fikren birleşmeliydi ki bu da çok zor bir durumdu.³⁷

Milosevic'in Kosova ve Voyvodina'da yaptıkları karşısında Sloven ve Hırvat politikacılar sıranın kendilerine gelmek üzere olduğunu anlamışlardı. Federal yönetimdeki oyların yarısına hakim olan Milosevic artık Kosova'dan daha büyük amaçları için harekete geçebilirdi. Bu amaç tüm Yugoslavya'ya hakim olmak, ya da bu gerçekleşmediği takdirde Sırp'ların yaşadığı yerlerin tümüne sahip olmak – yani Büyük Sırbistan'ı yaratmak – idi.

Hırvatistan ve Slovenya Yugoslavya'yı oluşturan diğer ülkelerden farklı özelliklere sahiptiler. Öncelikle bu iki ülke Yugoslavya'nın kuzeybatısında yer almaktaydı ve Avrupa devletleri ile sıkı ilişki içindeydiler. Özellikle Slovenya'nın, İtalya ve Avusturya gibi iki zengin komşusuyla çok iyi ilişkileri vardı. Bunun dışında Yugoslavya'yı oluşturan diğer ülkeler Ortodoks iken bu iki ülke Katolik'ti ve kültür olarak da Güney Slav kültürüne değil, Katolik Avrupa kültürüne daha yakındı. Ekonomik olarak Hırvatistan ve Slovenya Yugoslavya'nın en zengin ülkeleriydi. Özellikle Hırvatistan petrol rezervleri ve Dalmaçya kıyılarından gelen turizm gelirleriyle federal hazineye büyük katkı sağlamaktaydı. Slovenya ise sanayi

³⁷ Branka Magas, *The Destruction of Yugoslavia: Tracking the Break-up 1980-92*, London; New York: Verso, 1993, s. 292.

alanında gelişmişti. Sonuç olarak bu iki ülke Sırbistan ile birlikte Yugoslavya'nın en etkili üç ülkesini oluşturuyordu.

Milosevic Kosova kampanyasıyla Yugoslavya içindeki dengeleri değiştireceğinin ilk sinyallerini vermişti. 1990 yılında yapılan ilk çok partili seçimlerden milliyetçi partilerin zaferle ayrılması sinyalin çok iyi algılandığının bir işaretiydi. Zaten Sırbistan ile Slovenya arasındaki ilişkiler 1989 yılında Kosova'daki Arnavut madencilerin Milosevic'in Kosova planlarını protesto etmek için bir gösteri düzenlemeleri ile bozulmuştu. Zira bu gösteri Slovenya tarafından desteklenmiş ve Slovenya'nın başkenti Ljubljana'da, Sloven parti liderlerinin de katıldığı, Kosova ve Arnavutlara destek yanlısı bir gösteri düzenlenmişti. Bu gösterinin Belgrat televizyonunda canlı olarak yayınlanması da Sırpı kışkırtmıştı.³⁸ Yugoslavya'da atmosfer İkinci Dünya Savaşının atmosferine benzemeye başlamıştı. Ülkelerin milliyetçi partileri milliyetçi fikirleri ateşleyerek oy toplamaya çalışırken, Ustaşa ve Çetnik gibi kelimeler tekrar kullanılmaya başlamıştı. Milliyetçilik özellikle Yugoslavya için çok tehlikeli olabilecek bir oyuncaktı ve herkes Milosevic'in dolaptan çıkardığı bu oyuncakla tekrar oynamak istiyor gibiydi.

27 Eylül 1989'da Slovenya egemenliğini ilan ettiğinde Sırbistan'ın cevabı sert oldu. Yaklaşık 130 Sırp kuruluşu Slovenya ile ekonomik ilişkilerini dondurdu. Bu durum iki tarafta da büyük ekonomik kayıplara yol açtı. Ayrıca 1990 yılının Ocak ayındaki komünist parti kongresinde Slovenya'nın teklif ettiği tüm reform önerileri Sırpı tarafından oybirliğiyle reddedildi. Bu kongrede Hırvatlar da Slovenlerle beraber hareket etmişlerdi. Zaten Hırvatlar daha önce kurmuş oldukları HDZ (Hırvat Demokratik Birliği) parti kongresinde self-determinasyon ve egemenlik gibi kelimeler sıklıkla kullanmışlardı. Bu kongre sonucunda komünist parti toplumdaki liderlik rolünden feragat etmiş ve parlamentonun çok partili seçimleri de içine alan politik çoğulculuk ilkesine geçmesini istemişti.³⁹ Artık iki ülke de aynı yoldaydı.

Yugoslavya'da esen ayrılıkçı rüzgarlar, belki de en fazla ülkeler içindeki patlamaya hazır azınlıkları harekete geçiriyordu. Bu azınlıkların en önemlisi de

³⁸ www.dalmatia.net/croatia/history.htm

³⁹ <http://www.lib.msu.edu/sowards/balkan/lect25.htm>

Hırvatistan'da yaşayan Krajina Sırlarıydı. Krajina bölgesi Hırvat-Boşnak sınırı yakınlarında Sırların yaşadığı bir bölgeydi ve buranın halkı, böylesine gergin bir ortamda, patlamaya hazır bir bomba gibiydi. Zira İkinci Dünya Savaşı sırasında Ustaşa teröründen paylarını almışlardı ve bu ortamda Ustaşa ideolojisinin gözleri önünde dirilmekte olduğunu düşünüyorlardı. Daha da gerilere gitmek gerekirse, Krajina bölgesi 16. yüzyılda Avusturyalılar tarafından Hristiyan batıyı Müslüman Osmanlı İmparatorluğu'nun saldırılarından korumak için oluşturulmuş bir bölgeydi. Zaten "Krajina" kelimesi de bölge anlamına geliyordu. Osmanlı İmparatorluğu'nun saldırılarından kaçan Sırlara bu bölgede askerlik yapmaları karşılığında toprak veriliyordu. Dolayısıyla Krajina Sırları tarihi olarak harekete hazır bir topluluktu.

Sonuç olarak Hırvatistan Yugoslavya'dan ayrılma yolunda adımlar attıkça, Krajina Sırları da Hırvatistan'dan ayrılma planları yapıyorlardı. Bu planlar içinde bölgede bir referanduma gitme planı da vardı. Krajina Sırları bölgede yapacakları referanduma Hırvatistan hükümetinin müdahale etmesini önlemek için milis kuvvetleri oluşturarak bölgeyi izole etmek amacıyla yolları kapadılar. Bu hareket üzerine daha da telaşlanan Hırvatistan ve Slovenya yerel polis güçlerini silahlandırmaya ve milis kuvvetleri oluşturmaya başladılar. Hırvat polisinin silahlandırılması Krajina Sırlarına, 1941 yılında yerel polisin Sırlara karşı yaptığı bir operasyonu hatırlattı ve bunun sonucunda da Mart 1991'de Krajina Sırları bölgelerinde egemenlik ilan ettiler ve Milosevic tarafından tanındılar. Bu olayın hemen ardından yerel polis merkezlerinde kontrolü sağlamak için yapılan operasyonlarda bölgede ilk kayıplar verildi.⁴⁰ Yugoslavya, uçuşuma doğru son sürat giden, şoförü ölmüş bir araba gibiydi.

Her şeye rağmen Yugoslav Federasyonu için asıl dönüm noktası 1991 Mayısıydı. Yugoslav kolektif başkanlık sistemine göre başkanlık sırası Hırvat Stipe Mesiç'e gelmişti. Ancak Sırbistan, Mesiç'in göreve başlamasını veto etti çünkü Hırvatistan'daki paramiliter oluşumların silahlarını bırakmaları için JNA'nın (Yugoslav federal ordusu) müdahalesini öngören tasarı için yeterli oyu alamamıştı. Bu olay hem Yugoslav kolektif başkanlık sisteminin hem de Yugoslav

⁴⁰ Poulton, a.g.e., s. 25.

Federasyonu'nun sonu oldu. Artık Yugoslavya'yı oluşturan devletlerin her biri kendi başına idi. Belki daha da önemlisi, JNA'nın artık emir alacağı bir birim yoktu. Bu olaydan iki gün sonra Hırvatistan bir bağımsızlık referandumu yaptı ve nüfusun % 94'ü ayrılmaya evet oyu verdi.⁴¹ Sonunda 25 Haziran 1991'de hem Hırvatistan hem de Slovenya bağımsızlıklarını ilan ettiler ve Yalta konferansından beri Avrupa'daki ilk sınır değişikliğine imza attılar.

⁴¹ İsmail Soysal ve Şule Kut, **Dağılan Yugoslavya ve Bosna-Hersek Sorunu: Olaylar-Belgeler 1990-1996**, İstanbul: Isis Yayınevi, 1997, s. 7.

2. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ VE YUGOSLAV KRİZİNİN İLK SAFHALARI

2.1. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ ABD-YUGOSLAVYA İLİŞKİLERİ

İkinci Dünya Savaşının bitişi ile Soğuk Savaş dönemine girilmeden önce Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) bölgede önemli bir çıkarı, dolayısıyla da bu çıkar doğrultusunda yürüttüğü önemli bir dış politika sistemi yoktu. Aslında ABD açısından bölgenin jeostratejik bir önem kazanması, tamamen İkinci Dünya Savaşında başlayan bir sürecin sonucudur.

Yugoslavya'nın kısa tarihini anlattığım bölümde de ayrıntılı bir şekilde bahsettiğim gibi, İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanya ve İtalya Yugoslavya'yı işgal etmişti. Bu dönemde Yugoslavya'da Nazilere direnen iki önemli direniş örgütü vardı ve bunlardan en önemlisi ve başarılısı da Tito'nun partizanlarıydı. İşte ABD faşizm ve Nazizm'e karşı yapılan bu savaşta "düşmanımın düşmanı dostumdur" ilkesini benimseyerek, Tito'nun partizan güçlerine açık destek vermeye başladı. Batı dünyası Yugoslavya'daki komünizmi, diğer sorunlar olarak gördüğü Nazizm ve faşizm'e tercih etmişti. İşte bu tercih ABD açısından Yugoslavya'yı artık önemli bir devlet konumuna getirdi.⁴²

ABD'nin Balkan politikasında ve dünyanın Yugoslavya'ya bakışında asıl değişikliğe sebep olan olay 1948 yılında meydana geldi. Tito ülkesinin Sovyetler Birliğinden bağımsız birtakım politikalar izleyebilmesinin gerekliliğine inanmış, bunu başarmaya çalışırken de kaçınılmaz olarak Stalin ile fikir ayrılıkları yaşamıştı. Bu fikir ayrılıkları çözülemedi ve 1948 yılında Yugoslavya, Sovyetler Birliği'nin başını çektiği bir dünya komünist partiler birliği olan kominform'dan atıldı.

Bu batı dünyası ve tabii ki ABD tarafından kaçırılmayacak kadar önemli ve bir o kadar da olumlu bir gelişmeydi. ABD zaten 1947 yılında İngiltere'nin Akdeniz bölgesini terk etmesinden sonra büyük bir stratejik ikilemle karşı karşıya kalmıştı. Ya bölgedeki İngiltere'nin bıraktığı güç boşluğunu dolduracak, ya da Sovyet

⁴² Carole Rogel, *The Breakup of Yugoslavia and The War in Bosnia*, Westport: Greenwood Press, 1998, ss. 57-58.

yayılmacılığının güneye, doğu Akdeniz bölgesine sıçraması riskini göze alacaktı. Amerika Birleşik Devletleri birinci şıkkı seçti ve hemen harekete geçti.

1947 yılında Truman, Amerikan kongresinde dünyada artık iki farklı yaşam tarzı olduğunu belirtti ve dış baskılara cesur bir şekilde direnmeye çalışan özgür halklara yardım eli uzatılmasını istedi. Bahsedilen devletler Yunanistan ve Türkiye idi. Yani Amerika Birleşik Devletleri zaten bölgede birtakım stratejik hamleler yapmaya başlamıştı. Yugoslavya'nın kominform'dan ihraç edilmesi Sovyet yayılmacılığı tehdidine karşı hamleler yapmaya başlayan ABD için mükemmel bir zemin oluşturmuştu. ABD hemen Yugoslavya'ya ekonomik ve askeri yardım yapmaya başladı. Bu hamlelerin mantığı tamamen realpolitik üzerine kurulmuştu zira ABD İkinci Dünya Savaşında yaptığı hareketi tekrarlamış ve yine "düşmanımın düşmanı dostumdur" ilkesine göre hareket ederek, deyim yerindeyse "büyük komünist"le başa çıkmak için "küçük komünist"le işbirliği içine girmişti. ABD için Yugoslavya ile sıkı ilişkiler belki Tito'yu komünist düşüncesinden vazgeçirmeye yetmeyecekti ancak Sovyetler Birliği'nin nüfuz alanını daraltmakta çok faydalı olacağına da şüphe yoktu.

Sonuç olarak dönemin Yugoslav – Amerikan ilişkileri Yugoslavya'yı tam anlamıyla Amerika'nın bir müttefiki haline getirmese bile, Sovyet etki alanına tekrar girmesini engelledi. Ayrıca 1954 yılında Yugoslavya, Türkiye ve Yunanistan tarafından Yugoslavya'da imzalanan Balkan Paktı belge olarak etkisiz olmasına rağmen aslında çok daha önemli bir noktayı vurguluyordu; 50'li yılların ortalarında Balkanlar'da Doğu ile Batı nüfuz bölgelerinin sınırları çizilmişti.⁴³

1953 yılında Stalin'in ani ölümü sonucunda Sovyet Rusya'da Kruşçev dönemi başladı. Kruşçev her ne kadar Stalin gibi Sovyet Rusya'nın çıkarlarını en üstte tutuyor olsa da, onun kadar baskıcı değildi. Kruşçev'in Sovyetler Birliği'nin başına gelmesi hem Ruslar hem de Batı dünyası tarafından heyecanla karşılanmıştı zira kendisi Doğu ve Batı arasındaki Soğuk Savaş gerilimini azaltma vaadinde bulunmuştu. Kruşçev'in başlarda bu umudu yok edecek atılımlar yapmamasına

⁴³ F. Stephen Larrabee, "Washington, Moscow and the Balkans: Strategic Retreat or Reengagement", *The Volatile Powder Keg*, F. Stephen Larrabee (der.), Washington: The American University Press, 1994, s.204.

rağmen, Sovyetler'in süper güç pozisyonuna zarar verecek hiçbir harekette bulunmayacağı 1950'li yılların sonuna doğru anlaşıldı. Kruşçev'in Sovyetler Birliği'nde başlattığı anti-Stalinci çözülme hareketlerinden cesaretlenen bazı Doğu Bloğu ülkeleri, iyimserliklerinin bedelini çok ağır ödediler. Doğu Almanya (1953) ve Polonya'da (1956) Sovyetler Birliği'ne karşı ayaklanmalar acımasızca bastırıldı. Macaristan Sovyetler Birliği tarafından işgal edildi (1956). 30.000 kişi hayatını kaybetti yaklaşık 200.000 kişi ise Batı'ya kaçmak zorunda kaldı. Bu olayların sonucunda ABD ile SSCB (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği) arasındaki ilişkiler yeniden gerildi.⁴⁴

1960'lı yıllarda Batı dünyası da Sovyetler Birliği gibi Balkanlardaki müttefikleri ile uyumlu politikalar yürütmekte zorlanmaya başladı. Bu durum Doğu Batı arasındaki ilişkilerde tekrar görülmeye başlanan rahatlık havasının bir sonucu idi. ABD ve NATO'nun güneydoğu kanadının iki önemli ülkesi Yunanistan ve Türkiye, güçlü Sovyet tehdidi eridikçe milli çıkarlarına daha fazla önem vermeye başladılar. Kıbrıs krizi ABD'nin hem Türkiye hem de Yunanistan ile ilişkilerinin bozulmasına sebep oldu. Johnson mektubu Türkiye'nin dış politikasındaki dengeyi değiştirmesine ve Sovyetler Birliği ve Ortadoğu ülkeleri ile ilişkilerini ilerletmesine sebep oldu. Yunanistan ile ilişkiler için de durum pek farklı değildi. 1967 albaylar darbesinde ABD'nin rolü iddiası ve yine ABD'nin 1974 yılında Türkiye'nin Kıbrıs adasına çıkarma yapmasını önleyememesi Yunanistan'ı çileden çıkarmış, hatta bir süre NATO'nun (North Atlantic Treaty Organization – Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü) askeri kanadından ayrılmasına sebep olmuştu.

Soğuk Savaşın başlarında NATO'nun kurulmasına karşılık vermek amacıyla Sovyetler Birliği tarafından Doğu Bloğu ülkelerini içine alan Varşova Paktı kurulmuştu. Soğuk Savaş'ın gergin atmosferindeki yumuşama önce Varşova Paktı'nda hissedildi. Bu etki o kadar büyüktü ki 1960'lı yılların ortasında Balkanlarda sadece Bulgaristan kararlı bir şekilde Sovyetler Birliği'nin yanında idi. Varşova Paktındaki bu çok merkezci anlayış Amerika Birleşik Devletlerinin bölge politikasında bir değişikliğe gitmesine sebep oldu.

⁴⁴ <http://www.redruth.cornwall.sch.uk/departments/history/coldwar-rev/coldwar.htm>

ABD, Soğuk Savaş'ın başından beri yürüttüğü kontrol altında tutma politikasını, Doğu Bloğu ülkeleriyle barışçıl yakınlaşma politikası haline getirerek, statükoyu Batı lehine değiştirme çabasına girişti. Bu politika doğrultusunda Romanya, Arnavutluk ve Yugoslavya ile ilişkiler geliştirildi. Romanya'da Çavuşesku rejimi insan hakları konusunda oldukça kabarık bir dosyaya sahip bir dikta rejimi idi. Ancak Amerika Yugoslavya'ya yaklaşırken de Tito'nun komünist oluşuyla pek ilgilenmemişti. Amerika Çavuşesku'nun insan hakları ihlallerinden çok, Moskova'ya birçok konuda karşı çıkarak Varşova Paktındaki birliği bozması ve Sovyetlerin işini zorlaştırmasıyla ilgileniyordu. Dolayısıyla Yugoslavya'dan sonra Romanya da Amerika'nın realpolitik tabanında yürüttüğü dış politikanın hedeflerinden biri olmuştu. Arnavutlukta ise durum tamamen farklıydı. Arnavutlukta güçlü anti-Sovyet düşünce bile Amerika ile ilişkilerin gelişmesine yol açamamıştı zira Arnavutluk için Amerikan emperyalizmi de aynı derecede kötüydü ve ABD ile bütün ilişkileri engelliyordu. Yugoslavya zaten 1948'den beri Sovyetler Birliği'nden ayrı politikalar yürütüyordu. Tito dünyada başını çektiği tarafsız ülkeler olgusunu başlatmıştı. Yugoslavya'nın tarafsızlığı ABD için Sovyet yayılmacılığının önünde büyük bir engeldi ve bu engele destek verilmesi çok önemliydi. Sonuç olarak Balkanlarda 1970 sonlarında Bulgaristan dışında Sovyetler Birliğine tamamen bağlı hiçbir ülke yoktu. Yugoslavya ve Arnavutluk Sovyetler Birliği'nin yörüngesinden tamamen kopmuş, Romanya ise sadece ismen Varşova paktında kalmıştı.⁴⁵

Bir önceki bölümde de bahsedildiği gibi Soğuk Savaş döneminin sonlarına doğru Sovyetler Birliği'nin Balkanlardaki etkisi iyiden iyiye azalmıştı. Ancak Sovyetler Birliği'nin Balkanlardaki hegemonyasının azalması bir anlamda Batı dünyası ve özellikle de NATO içindeki hassas dengeleri de değiştirmeye başlamıştı. Sovyet tehdidi Soğuk Savaş dönemi boyunca devam ettikçe, batı kampındaki ülkeler milli sorunlarını bir yana bırakarak daha global bir sorunla ilgilenmişlerdi. Sovyetler Birliği'nin bölgede etkinliğinin azalması Kıbrıs ve Ege gibi sorunların tekrar su yüzüne çıkmasını sağlamış, dolayısıyla NATO'nun güney kanadında birliği ve bütünlüğü tehdit etmişti.

⁴⁵ Larrabee, a.g.m., ss. 204-205.

İşte bu gelişmeler sadece Yunanistan ve Türkiye arasındaki sorunları ortaya çıkarmakla kalmamış, aynı zamanda Yugoslavya'dan da aynı reaksiyonun gelmesine sebep olmuştu. Soğuk Savaş dönemi boyunca Tito'nun milli kahraman statüsü ve pek yakındaki Sovyet yayılcılığı tehdidi, Yugoslavya'yı oluşturan milletlerin milli çıkarlarını bir süre için geri plana almalarını sağlamıştı. Ancak Soğuk Savaş döneminin gergin havasının dağılmasından sonra bölgede global etkileri olacak birçok önemli değişiklik yaşandı. Bunlardan birincisi 1980'li yılların ortalarında Sovyetler Birliği'nde Mihail Gorbachev'in Sovyet komünist Partisi genel sekreterliğine gelmesiydi. Gorbachev Glasnost (açıklık) ve Perestroika (yeniden yapılanma) gibi iki yeni olgu ile tüm Sovyet politikasını değiştirdi. Sovyet politik sistemi artık totaliter bir sistem olmaktan çıkıp, demokratik bir sistem olma yolunda ilerliyordu. Bunun etkileri kısa zamanda tüm dünyada hissedildi. 80'lerin sonuna doğru önce Sovyetler Birliği'nin Doğu Avrupa'daki uydu devletlerinde komünist rejimler çöktü ve demokratik seçimlerin yolu açıldı. Bunu Soğuk Savaşın simgelerinden biri olan iki parçalı Almanya'nın birleşmesi izledi. Ve son olarak da Soğuk Savaş tamamen sona erdiren gelişme 1991 yılının sonlarına doğru meydana geldi; Sovyetler Birliği dağıldı.

Bütün bu gelişmeler yeni bir dünya düzeninin geldiğine işaret ediyordu. Devletler de bu yeni dünya düzeninde kendilerine yer bulma çabası içindeydiler. Yugoslavya da bu devletlerden biriydi. Tito'nun ölümünden sonra Yugoslav topraklarının en büyük özelliği olan etnik fikir ayrılıkları tekrar ortaya çıkmıştı. Ancak bu fikir ayrılıkları Soğuk Savaş döneminin sona ermesine kadar pratiğe dökülmemişti. Doğu Bloğu ülkelerinde olduğu gibi Yugoslavya'da da komünist rejim çöküyordu. Sırbistan ve Karadağ hariç Yugoslavya'yı oluşturan tüm cumhuriyetlerde milliyetçi partiler seçimlerden zaferle ayrılmışlardı.⁴⁶ Dolayısıyla Yugoslavya'yı oluşturan tüm cumhuriyetler artık Yugoslav Federasyonu için değil, kendi milli çıkarları için mücadele etmeye başlamışlardı. Sonuç olarak Yugoslavya patlamaya hazır bir bombaya benziyordu ve bu bombayı etkisiz hale getirebilecek devletler (başta ABD olmak üzere) bu dönemde Soğuk Savaş sonrası dünyadaki ilk önemli krizle uğraşıyorlardı; Körfez Krizi. Bu sebepten ötürü de ne ABD ne de diğer

⁴⁶ Miloseviç'in Sırbistan Komünist Partisi de zaten Sırp milliyetçiliği düşüncesi üzerine politika yapıyordu.

büyük devletler küçük çapta yerel bir anlaşmazlık olarak gördükleri Yugoslav krizinin ilk safhalarında olaya yeteri kadar ilgi göstermemiş ya da gösterememişti.

2.2. YUGOSLAVYA KRİZİNİN İLK SAFHALARI VE ABD

25 Haziran 1991’de Hırvatistan ve Slovenya, Yugoslavya Federasyonu’ndaki ciddi sorunların çözülmesi için yeterli adımların bir türlü atılamadığını öne sürerek, bağımsızlıklarını ilan ettiler. Aslında bu durum ne Avrupa devletleri ne de ABD için sürpriz olarak değerlendirilemezdi. İki ülke de bağımsızlık ilanlarını bir süre önce yapmış oldukları referandumun sonuçlarına dayandırmışlardı. Söz konusu referandumun sonuçlarına göre Slovenya’da kayıtlı seçmenlerin % 93.2’si oylamaya katılmış ve bunların % 95’i Slovenya’nın Yugoslav Federasyonu’ndan bağımsız bir devlet olmasına “evet” oyu vermişlerdi. Yine Hırvatistan’da yapılan referandumda ise kayıtlı seçmenlerin % 86’sı⁴⁷ oylamaya katılmış ve katılanların da 94’ü Hırvatistan’ın bağımsızlığına “evet” oyu vermişlerdi. Hırvatistan’daki rakamlar da aslında önemli bir kısmı kentlerde yaşayan Sırp azınlığın ayrılma yönünde oy kullandığı gerçeğini gözler önüne sermiştir.⁴⁸

Aslında Yugoslav krizinin ilk safhalarında ABD ve Avrupa’nın tavrı kesin ve netti. Yugoslavya sorunu sırasında ABD ve Avrupa’nın göstereceği performans ve alacakları kararlar, Soğuk Savaş sonrası yeni dünya düzenindeki politikaları üzerinde belirleyici olacaktı. Bu yüzden Yugoslavya’da ayrılıkçı olarak görülen taraflara cesaret verici herhangi bir telkinde bulunulmamalıydı. Mesaj ne kadar açık verilirse o kadar iyi olacaktı zira Yugoslavya’nın dağılması Sovyetler Birliğinden ayrılma planları yapan huzursuz cumhuriyetleri cesaretlendirebilir, ve aynı yolu izlemelerine sebep olabilirdi.⁴⁹ Bu da Soğuk Savaş sonrası barışçı bir dünya düzeni hedefleyen Batı dünyasını başa çıkamayacağı kadar büyük ve global sonuçları olabilecek çatışmalara sürükleyebilirdi.

⁴⁷ Katılımın Slovenya’ya oranla düşük olmasının sebebi Hırvatistan’daki hatırı sayılır Sırp azınlığın o sırada Hırvat hükümetine karşı ayaklanmış olmasıdır.

⁴⁸ www.dalmatia.net/croatia/history.htm

⁴⁹ Tanıl Bora, *Bosna-Hersek: Yeni Dünya Düzeninin Av Sahası*, İstanbul: Birikim Yayınları, 1999, 2. Baskı, ss. 226-27.

1990 Kasımında CIA (Central Intelligence Agency – Merkezi Haber Alma Teşkilatı) George Bush yönetimine bir rapor sunmuştu: “Yugoslav deneyi başarısız olmuştur. Ülke parçalanacaktır. Muhtemelen şiddet olayları ve huzursuzluklar baş gösterecek, olaylar iç savaşa kadar gidebilecektir.” Ancak bu rapor ne George Bush yönetimi tarafından ne de Avrupalı devletler tarafından pek dikkate alınmamıştı. İngilizler ve Almanlar CIA’in aşırı tepki verdiğini düşünüyor, dünyanın diğer yerlerindeki şiddet olaylarının kendi arka bahçelerinde meydana gelebileceğine ihtimal vermiyorlardı.⁵⁰

Amerika Birleşik Devletleri Başkanı George Bush 1991 Mart’ında Yugoslav Başbakanı Ante Markoviç’e yazdığı mektupta, diğer tarafların rızası olmadan Yugoslav Federasyonu’ndan ayrılmak isteyen devletlerin ödüllendirilmeyeceğini açık bir dille anlatmıştı.⁵¹ Bundan iki ay sonra ise ABD Dışişleri Bakanlığı yayınladığı bir bildiride, ABD hükümetinin Yugoslavya’nın şu anki sınırları içinde toprak bütünlüğünden yana olduğunu belirtmişti. Ayrıca iç sınırların değiştirilmesi ve uluslararası sınırlar haline getirilmesine karşı olunduğu eklenmiş ve ABD’nin ayrılıkçı düşünceleri ne destekleyeceği ne de ödüllendireceği deklare edilmişti.⁵² Aslında Amerika Birleşik Devletleri’nin bu politikası büyük bir çıkmazı da beraberinde getiriyordu. 1975 yılında Sovyetler Birliği ile yapılan Helsinki anlaşması gereğince Avrupa’da sınır değişiklikleri yasaklanmıştı. Bu anlaşma Soğuk Savaş döneminde büyük bir diplomatik zafer olarak görülmüştü zira o dönemde hiç kimse komünist sistemin barışçı bir şekilde sona erebileceğini tahmin edememişti. Ancak 1989’un kansız devrimleri sonucunda bu anlaşmanın hükümlerine uymak o kadar da kolay olmayacaktı.

Batı dünyası oldukça ironik bir durumla karşı karşıyaydı. Demokrasi ve özgürlüklerin savunucusu olan devletler, Soğuk Savaş sonrası düzene karşı etkili bir politika geliştirecek zamanı bulamadıklarından, kendilerini Sovyetler Birliği ve

⁵⁰ David Binder, “Yugoslavia Seen Breaking-Up Soon”, New York Times, 28 Kasım 1990’dan Mark Almond, **Europe’s Backyard War**, London: Mandarin, 1994, s. 44. Ayrıca Bkz. Hela Pick, “Hurd Urges EC Act on Yugoslavia”, The Guardian, 10 Mayıs 1991.

⁵¹ Emel Osmançavuşoğlu, **The Wars of Yugoslav Dissolution and Britain's Role in Shaping Western Policy 1991-1995**, Ankara: Sam Yayınları, 2000, s. 30.

⁵² Lenard Cohen, **Broken Bonds: Yugoslavia's Disintegration and Balkan Politics in Transition**, Colorado: Westview Press, 1995, s. 217.

Yugoslavya'da demokrasi ve self-determinasyon ilkesine göre hareket eden cumhuriyetleri değil de, komünist rejimleri savunurken bulmuşlardı.⁵³

ABD içinde Sovyetler Birliği'nin dağılması korkusu en az Moskova'daki kadar güçlüydü.⁵⁴ 21 Haziran'da Slovenya ve Hırvatistan bağımsızlıklarını ilan etmeden 4 gün önce ABD Dışişleri Bakanı James Baker Belgrad'ı ziyaretinde Amerikan politikasının Batı Avrupa devletleri politikası ile uyumlu olduğunu ve Yugoslavya'nın birlik ve bütünlüğünün korunması gerektiğini belirtmiş ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Hırvatistan ve Slovenya tarafından yayınlanacak tek taraflı bağımsızlık deklarasyonlarını tanımayacağını söylemişti.⁵⁵ Baker, yine aynı gezi sırasında Sloven lider Milan Kucan'ı da uyararak, Helsinki Anlaşmasının güç kullanılarak kazanılacak ayrılmayı değil sadece barışçıl self-determinasyonu tanıdığını belirtmişti. Daha sonra Sırp liderliği ile yaptığı görüşmelerde de ABD'nin Slovenya ve Hırvatistan üzerindeki baskısına devam edeceğini, ancak bağımsızlık ilanlarını engellemek için güç kullanımını tasvip etmediğini açıklamıştı. Aynı zamanda ABD'nin Yugoslavya Büyükelçisi Warren Zimmerman da aylardır bu uyarıları yapmaktaydı.⁵⁶

Avrupalı ve Amerikalı yetkilileri asıl korkutan nokta Yugoslavya'daki hareketlenmenin Sovyetler Birliği üzerindeki muhtemel etkisi idi. Yugoslavya'da yaşanacak dağılma, Sovyetler Birliğindeki cumhuriyetleri de cesaretlendirebilirdi.⁵⁷ Hırvatistan ve Slovenya bağımsızlık ilanlarının arifesinde Amerikalı bir Dışişleri yetkilisi Yugoslavya'daki insan hakları ihlalleri konusunda endişelerini belirten bir kongre üyesine, endişelenmesi için bir sebep olmadığını şu sözlerle açıklamıştır:

“Olayları çok fazla önemsemeyin. Sırplar ülkeyi bir arada tutmaya çalışıyorlar...Yugoslavya parçalanmamalı çünkü Sovyetler

⁵³ Mark Almond, **Blundering in the Balkans: The European Community and the Yugoslav Crisis**, London: School of European Studies, 1991, s. 4.

⁵⁴ Almond, **Europe's Backyard War**, s. 35.

⁵⁵ Thomas Friedman, “Appeal for Yugoslav Unity is Unheeded, Baker Says”, International Herald Tribune, 22-23 Haziran 1991'den David Rieff, **Slaughterhouse: Bosnia and the Failure of the West**, New York: Simon and Schuster, 1995, s. 15.

⁵⁶ Laura Silber and Alan Little, **Yugoslavia: Death of a Nation**, New York: Penguin, 1996, ss. 150 – 151.

⁵⁷ Paula Franklin Lytle, “US Policy Toward the Demise of Yugoslavia”, East European Politics and Societies 6, Fall 1992'den Misha Glenny, **The Fall of Yugoslavia : The Third Balkan War**, London; New York: Penguin, 1992, s. 178.

Birliği'ndeki insanlar bu durumu kendilerine örnek alabilirler. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının sonucu 'nükleer' olabilir.”⁵⁸

Yugoslavya'da gerçekleşecek bir dağılmanın Sovyetler Birliği üzerindeki pek muhtemel etkileri konusundaki endişeyi Amerika Birleşik Devletleri'nin Avrupalı müttefikleri de paylaşıyordu. Hatta adı geçen ülkelerin birinde meydana gelen gelişmelerin diğerindeki gelişmeleri birebir etkilediği görüşünde olan devlet adamları da vardı. Thatcher hükümetinin Hazine Bakanı ve daha sonra da İngiltere Başbakanı olacak John Major, krizin başlamasından iki yıl sonra Avam Kamarasında yaptığı bir konuşmada şöyle demiştir:

“Bosna'da yaşanan hadiselerin en büyük sebebi Sovyetler Birliği'nin çöküşü ile eski Yugoslavya'daki tarihi nefret duygularının ortaya çıkmasını engelleyen disiplinin kaybolmasıdır ... bu çöküş şu an yaşanan trajedinin en önemli sebebidir.”⁵⁹

Amerika ve Avrupalı müttefikleri Yugoslav krizinin ilk safhalarında, özellikle de Sovyetler Birliği'nin hassas durumunun verdiği endişeden ötürü, Sloven ve Hırvat yetkililere sürekli Yugoslav Federasyonu'ndan ayrılmamaları için baskı uygulamaktaydı. Avrupa Topluluğu (EC) 26 Mart tarihli bildirgesinde *“On iki ülkenin görüşü şudur ki; yeni Avrupa ile uyum içerisinde bütünleşmesi olasılığı en yüksek olacak ülke, birleşik ve demokratik bir Yugoslavya'dır.”* şeklinde bir ifade kullanarak, ayrılıkçıların cesaretlerini kırmayı denemiştir.⁶⁰ Hatta dönemin İtalyan Dışişleri Bakanı Gianni de Michelis, bunun yeterli olmayacağını düşünerek komşusu Slovenya'yı uyarmış ve *“Slovenya Avrupa Topluluğuna dahil olmak için 50 yıl beklemek zorunda kalabilir.”* demiştir.⁶¹ Dönemin İngiliz Dışişleri Bakanlığı müsteşarı Mark Lennox-Boyd Avam kamarasında yaptığı bir konuşmada hükümetinin güç kullanımını tasvip etmediğini ancak ülkede düzeni sağlama görevinin Yugoslav federal ordusuna anayasa tarafından verilen bir görev olduğunu söylemiştir. Ayrıca Lennox-Boyd, Ljubljana semalarında uçan uçaklar İngiliz

⁵⁸ Patrick Glynn, “Yugoblunder”, New Republic, 24 February 1992'den Osmançavuşoğlu, a.g.e., s. 32

⁵⁹ House of Commons Debates, **Hansard**, 23 Haziran 1993, col. 324.

⁶⁰ John Palmer, “EC to Press for Unity in Belgrade”, The Guardian, 14 Mayıs 1991'den Osmançavuşoğlu, a.g.e., s. 33.

⁶¹ David Buchan, “EC Takes Cautious Line on Yugoslavia”, Financial Times, 29 Mayıs 1991'den Osmançavuşoğlu, a.g.e., s. 33. Ayrıca Bkz. Tanıl Bora, **Milliyetçiliğin Provokasyonu**, İstanbul: Birikim Yayınları, 1995, 2. Baskı, s. 194.

kamyonlarının da bulunduğu ticari bir konvoyla saldırırken, “*Bizim ve Batılı ortaklarımızın açık tercihi, tek bir Yugoslav siyasi varlığının devamı yönündedir.*” demiştir.⁶² Dolayısıyla bütün bu sözler Milosevic’in yürüttüğü politikada elini güçlendirmesine sebep olmuştur.

Avrupalı ve Amerikalı politikacılar dünyanın diğer bölgelerindeki olası etkilerinden çekindikleri için Yugoslavya’nın bütünlüğünü korumaya çalışırken, söylemleriyle aslında Sırp ve federal orduya, başlamak üzere oldukları kampanya için bir nevi destek vermişlerdi. Balkanlar konusundaki çalışmalarıyla ünlü bir Yugoslav uzmanı ve Kraliyet Uluslararası İlişkiler Enstitüsü üyesi olan Christopher Cviic, Slovenya ve Hırvatistan bağımsızlık ilanlarından bir ay önce, Yugoslav Federasyonu’nun artık sona geldiğini ve Batı dünyasının yeni Balkan gerçekliğiyle yüzleşmesinin şart olduğunu belirtmiştir. Cviic, Yugoslavya’nın dağılma sebeplerinden en önemlisinin, Sırp, JNA’nın da yardımını alarak Yugoslavya’yı bir arada tutma çabası olduğunu eklemiş, ayrıca, bu hareketlerin Büyük Sırbistan’ı kurma hayalinin adımları olabileceğinin altını çizerek tüm Batı dünyasını söylemlerinde ve hareketlerinde daha dikkatli olmaya ve Belgrad’taki şahinleri cesaretlendirmekten kaçınmaya çağırmıştır.⁶³ Yine ünlü bir İngiliz akademisyen olan Lawrence Freedman, Batı dünyasının yanlış bir yol izlediğini belirtirken; “*Uluslararası toplum, gerçek dışı bir milli birlik fikrinin altını çizerek, Yugoslavya’da iç savaş olasılığını daha da güçlendirmiştir.*” demiştir.⁶⁴

Bütün bunlara ek olarak, Haziran 1991’de Berlin’de bir AGİK (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı) Dışişleri Bakanları toplantısı yapılmıştı. Bu toplantı sırasında Yugoslavya’da federal hükümetin Dışişleri Bakanı Budomir Loncar, Amerikan Dışişleri Bakanı James Baker ile özel bir görüşme yapmış ve bu görüşmede Amerika Birleşik Devletleri ve AGİK’in, Yugoslavya’da toprak bütünlüğü içermeyen hiçbir çözümü kabul etmeyeceği garantisini almıştı. Amerikan

⁶² House of Commons Debates, **Hansard**, 27 June 1993, col. 1137.

⁶³ Christopher Cviic, “Don’t Cry for Yugoslavia”, *The Independent*, 13 Mayıs 1991’den Cviic, **Yugoslavia: The Unmaking of a Federation**, s.96.

⁶⁴ Lawrence Freedman, “When Hindering a Divorce Hastens Domestic Violence”, *The Independent*, 26 Haziran 1991’den Osmançavuşoğlu, **a.g.e.**, s. 35.

Dışışleri Bakanı, açık bir dille, bağımsızlığını ilan etmesi halinde, Slovenya'ya diplomatik tanınma sağlanmayacağı mesajını tekrarlamıştı.

Genel olarak, Amerika Birleşik Devletleri'nin Soğuk Savaş sonrası Yugoslavya politikası birtakım değişikliklere uğramıştı. Artık Sovyetler Birliği tehdidi ortadan kalkmıştı ve Yugoslavya ABD için eskisi kadar önemli bir stratejik ülke değildi. ABD'nin Soğuk Savaş sonrası özellikle izlemesi gereken bir takım global hedefleri vardı ve bu hedefler ve politikalarla ilgilenmek zorundaydı. ABD'nin üzerinde önemle durduğu ve global etkileri olacak üç önemli olay çok kısa bir süre içinde peş peşe meydana gelmiş ve ABD'nin bu durumlar karşısında çok kapsamlı bir politika geliştirmek için çok kısa bir zamanı kalmıştı. Bu olaylar Almanya'nın birleşmesi, Sovyetlerin hemen hemen olaysız bir şekilde dağılması ve de Körfez Savaşı idi. Bu olaylarla zaten ajandası dolu olan ABD, Avrupa'nın arka bahçesinde meydana gelen küçük bir karışıklığa pek de önem vermemişti. Washington krizin başlarında durumu yerel bir çatışma olarak görüyor ve olayın muhtemel stratejik etkilerine gereken önemi vermiyordu. Daha önce de bahsettiğim gibi CIA tarafından yapılan uyarılara rağmen Bush yönetimi daha önemli gördüğü başka sorunlarla ilgilenmeyi tercih ediyordu. ABD, kendisi gereken ilgiyi gösteremediği için Avrupalı müttefiklerini konu hakkında bilgilendirmişti ancak bir çok Avrupa devleti CIA'in durumu abarttığı kanısındaydı.

ABD'nin sorunun başından itibaren farkında olduğu tek bir şey vardı, o da Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlık hareketleri engellenmeliydi zira bu durum Sovyet cumhuriyetlerine de mutlaka etki edecekti. Bu yüzden ABD'nin Yugoslav politikasının en önemli yapı taşını bu fikir oluşturmaktaydı. ABD olaya birinci elden müdahale etmeye kalktığında, yani Dışışleri Bakanı James Baker Belgrat'ı ziyaret ettiğinde zaten olaylar başlamak üzereydi.⁶⁵ Dönemin ABD Belgrat büyükelçisi olan Warren Zimmerman'ın daha sonra da söylediği gibi;

“Eğer bir hata yapıldıysa, bu hata Amerikan Dışışleri Bakanının altı ay önce gelmemesi olmuştur. Ne yazık ki altı ay öncesi ABD'nin Körfez Savaşı ile ilgili yoğun hazırlıklar içerisinde olduğu

⁶⁵ Ziyaret 21 Haziran 1991'de, yani Slovenya ve Hırvatistan bağımsızlığını ilan etmeden 4, JNA tanklarını Slovenya'ya göndermeden 6 gün önce meydana gelmişti.

bir zamandı. Haziran 1991'e gelindiğinde Baker bir son çaba içindeydi.”⁶⁶

2.2.1. SLOVENYA SAFHASI VE ABD

Hırvatistan ve Slovenya'nın bağımsızlık ilanlarının ardından iki ülke de Yugoslav Federasyonu'ndan barışçıl bir şekilde ayrılmak için görüşmeye açık olduklarını belirtmişlerdi. Ancak, Hırvatistan bir çeşit bekle ve gör politikası takip ederken, Slovenya gümrüklerin, sınır karakollarının ve topraklarının üzerindeki hava sahasının kontrolünü eline almıştı. Bağımsızlık ilanlarından kırk sekiz saat sonra JNA, Yugoslav Federasyonu'nun toprak bütünlüğünü ve sınır güvenliğini korumak amacıyla, Slovenya topraklarına girdi. Belgrad'taki Federal hükümetin Başbakanı Markoviç, Hırvat ve Sloven bağımsızlık ilanlarının yasalara aykırı ve geçersiz olduğunu hemen kamuoyuna açıklamış olsa da, federal orduyu bölgeye göndermek gibi bir yetkisi yoktu. Zira Stipe Mesiç'in federal başkanlık koltuğuna oturması Milosevic tarafından engellenmiş olduğundan federal ordunun emir alacağı bir kurum da kalmamıştı. Bundan dolayı federal ordu ülkenin toprak bütünlüğünü ve sınır güvenliğini korumak amacıyla, federal anayasanın kendisine verdiği yetkiye dayanarak, kendi kararıyla Sloven topraklarına girmişti.⁶⁷

JNA'nın Slovenya'ya girmesiyle beraber tarihe 10 günlük savaş olarak geçecek Slovenya savaşı başladı. Savaşın kısa sürmesinin en önemli sebebi Yugoslav federal ordusuna Sloven kuvvetleri tarafından hazırlanan sürprizdi. Ani bir kararla Slovenya kampanyasına başlayan JNA karşısında hiç ummadığı derecede hazırlıklı, motive, modern silahlara sahip ve iletişimi güçlü bir direniş kuvveti bulmuştu. Sloven direniş kuvvetleri Singapur ve çeşitli batılı devletlerden tanksavar ve uçaksavar füzeleri almışlardı. Ayrıca 1990 yılında komünistlerin iktidardan düşüşü esnasında Yugoslav ordusunun Slovenya'yı silahsızlandırma çabası pek başarılı olmamış ve Slovenler silahlarının yaklaşık % 40'ını ellerinde tutmayı başarmışlardı.⁶⁸ Dolayısıyla silah

⁶⁶ Warren Zimmerman, "The Last Ambassador: A Memoir of the Collapse of Yugoslavia", Foreign Affairs 74, No:2, Mart-Nisan 1995'den [http : // www.markdanner.com / nyreview / 112097 _ The US and _ Yugoslov.htm](http://www.markdanner.com/nyreview/112097_The_US_and_Yugoslov.htm)

⁶⁷ Cviic, *Yugoslavia: The Unmaking*, s. 100.

⁶⁸ Aynı operasyonda Hırvatistan ise tam anlamıyla silahsız bırakılmıştı. Bu yüzden de Hırvatistan dış politikasını tamamen uluslararası tanınma üzerine kurmuş ve olabildiğince çatışmadan kaçınmaya çalışmıştır.

konusunda Slovenlerin durumu pek de kötü sayılmazdı. Sloven kuvvetleri hazırlıklarında da başarılı olmuşlardı. Ülkenin homojen nüfus yapısı, Slovenleri, daha düne kadar bağlı oldukları bir federasyona değil de, bir bakıma istilacı bir yabancı ülkeye karşı direnen bir toplum haline getirmişti. Bu yüzden de Sloven direniş kuvvetlerinin motivasyonu üst düzeydeydi.

Bütün bunların sonucunda Sloven direniş kuvvetleri, federal orduya karşı büyük bir zafer kazandılar. Sadece kontrol altına almış oldukları sınır karakollarını ellerinde tutmakla kalmayıp, Ljubljana havaalanını, radyo ve televizyon vericilerinin de ordunun eline geçmesini engellemişlerdi. Bunun dışında kısa sürede on beş bin kadar federal asker ve subayı esir almışlar ve tanklar ve zırhlı araçlar başta olmak üzere yine birçok silah ve malzeme ele geçirmişlerdi.⁶⁹

Yugoslav ordusunun Slovenya'dan çekilmesinin tek sebebi karşılaştığı küçük düşürücü yenilgi değildi. Ordunun yanlış hesaplarından bir diğeri de, batı dünyasının, ordunun Slovenya kampanyasını ülkeyi bir arada tutma çabası olarak gördüğüne inanması ve bu harekati destekleyeceğini ya da en azından sadece sözlü bir uyarıyla yetineceğini düşünmesiydi. Ancak Yugoslav tanklarının caddelerde boy göstermesi ve uçaklarının köyleri bombalaması ile ilgili televizyon görüntüleri hemen etkisini gösterdi ve Avrupa Topluluğunu harekete geçirdi.⁷⁰

29 Haziran tarihinde Avrupa Konseyi, bölgede arabuluculuk görevi üstlenecek Avrupa ülkeleri Dışişleri Bakanlarından oluşan bir komite kurma kararı aldı. Bu komite, İtalya'dan Gianni de Michelis, Lüksemburg'dan Jacques Poos ve Hollanda'dan Hans van der Broek'den oluşuyordu ve adına da "troika" denmişti. Troika 29 Mayıs'ta Belgrat'a vardı ve taraflar arasında bir anlaşma yapmayı başardı. Bu anlaşmaya göre Slovenya'da acil bir ateşkes ilan edilecek ve Sloven ve Hırvat bağımsızlık ilanlarına üç ay süreli bir moratoryum uygulanacaktı. Bu anlaşma Avrupa Topluluğu'nda büyük sevinç yaratmıştı zira Avrupa kendi bölgesindeki bir krize müdahale etmiş ve başarıya ulaşmıştı. Bu Avrupa Topluluğu için Amerika karşısında bir güç gösterisine ve kendini kanıtlama mücadelesine dönüşmüştü.

⁶⁹ Cviic, a.g.m., s. 100.

⁷⁰ Cviic, a.g.m., s. 101.

Troika'nın Lüksemburglu üyesi Jacques Poos “Eğer Avrupalılar tarafından çözülecek bir problem varsa, bu Yugoslavya problemidir. Bahsedilen bir Avrupa ülkesidir ve konu ne Amerikalıları ne de bir başkasını ilgilendirmez.”⁷¹ demiş, yine bir troika üyesi olan Gianni de Michelis ise Avrupa Topluluğu Dışişleri Bakanları troikasının misyonu konusunda Amerika Birleşik Devletleri'ne danışılmadığını, adı geçen ülkenin sadece konu hakkında bilgilendirildiğini belirtmişti.⁷²

Fakat Avrupa Topluluğunun sevinmek için çok erken davranmıştı. Bölgede yapılan ilk ateşkes anlaşması Slovenya'daki çatışmaları sona erdirmeyi başaramamıştı. Ancak Slovenya'da devam eden çatışmalar televizyonlardan yayınlandıkça tüm dünyada federal hükümet ve ordu aleyhine güçlü bir kamuoyu oluşmuştu. Kamuoyunun bu eğilimini fark eden Milosevic, artık Sloven topraklarında kazanılacak bir zafer kalmadığını anladığından çatışmaların henüz üçüncü gününde federal orduya verdiği desteği geri çekmiş ve General Kadijevic'i çok zor bir ikilemle karşı karşıya bırakmıştı. General ya yenilgiyi kabul edip Sloven topraklarından çekilecek, ya da tüm gücüyle tekrar saldırıya geçerek, Slovenya'daki isyanı bastıracaktı. General'in yenilgiyi kabul etmektense, ikinci seçeneği tercih edeceğini düşündüğünden, Milosevic son bir atakla federal mecliste Slovenya kampanyasının güçlendirilerek devam ettirilmesi ile ilgili kararı çoğunluk oylarını kullanarak veto ettirmek suretiyle, Yugoslav ordusuna yenilgiyi kabul ederek geri çekilmekten başka bir çare bırakmamıştı. Sonuç olarak bu hamle ile Milosevic Slovenya'nın bağımsızlığını kabul etmeye hazır olduğunu tescil etmiş, ama aynı zamanda orduyu küçük düşürmekle federal hükümete son bir darbe vurmuştur.⁷³ Bu da Milosevic'in Yugoslavya için tek adam olma politikasında attığı önemli bir stratejik adımdı, zira büyük Sırbistan'ı kurma hayalleri için küçük Slovenya'nın feda edilmesi pek de büyük bir ödün sayılmazdı.

⁷¹ John Palmer ve Hela Pick, 'EC Troika Sets out to Halt Balkan Collapse', The Guardian, 29 Haziran 1991'den Melanie C. Greenberg, John H. Barton, Margaret E. McGuinness (der.), **Words Over War: Mediation and Arbitration to Prevent Deadly Conflict**, Lanham, Md.: Rowman & Littlefield Publishers, 2000, s. 35. Aynı Jacques Poos birkaç sene sonra, Avrupa'nın Balkanlardaki başarısızlığı üzerine şu sözleri etmiştir: “Avrupa ekonomik açıdan bir dev, politik açıdan bir cüce ve askeri açıdan bir solucandır. “Bkz. www.wsws.org/articles/1999/apr1999/serb-a06.shtml

⁷² Osmançavuşoğlu, a.g.e., s. 39.

⁷³ Osmançavuşoğlu, a.g.e., s. 40.

Bütün bu şartlar altında Avrupa Topluluğu tarafları uzlaştırma ve çatışmaları sona erdirmeye amacına 7 Temmuz günü ulaştı. 7-8 Temmuz günlerinde Adriyatik'teki Brioni adasında toplanan troika üyeleri, federal hükümet üyeleri, Sırbistan, Slovenya ve Hırvatistan hükümeti temsilcileri Brioni anlaşmasını imzaladılar. Bu anlaşmada Slovenya ve Hırvatistan bağımsızlık deklarasyonlarının uygulanmasının üç ay ertelenmesi, ve tek taraflı hareketlerden (özellikle de şiddet içerenlerden) kaçınılması karar bağlandı.⁷⁴ Federal hükümet 18 Temmuz'dan itibaren üç ay içinde Slovenya'daki tüm JNA askerlerini geri çekmeyi taahhüt etti. Dolayısıyla Brioni anlaşması Slovenya'daki Yugoslav varlığının sona ermesi anlamına geliyordu. Bu anlaşmanın en önemli etkilerinden birisi de uluslararası kamuoyunda, Yugoslavya'nın birlik ve bütünlüğünden yana olma fikrinin büyük bir darbe almış olmasıydı. Sadece iki hafta önce Yugoslavya'nın toprak bütünlüğüne olan desteğini ilan eden ve güç kullanımının hiçbir fayda getirmeyeceği uyarısını yapan Avrupa devletleri, Slovenya'nın Yugoslavya'dan ayrılma anlaşmasına imza atmışlardı. Artık Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünün devamını sağlamak için gereken fikir birliğini muhafaza etmek eskisinden daha güç olacaktı.⁷⁵

Her ne kadar bu dönemde pek etkili olmamışsa da, Amerika Birleşik Devletleri de durumu yakından takip etmişti. Dışişleri Bakanlığı 28 Haziran tarihinde yayınladığı bir bildiride bir yandan Slovenya'nın bağımsızlık ilanının tanınmayacağını belirtirken, öte yandan da merkezi hükümet ve Yugoslav ordusunu saldırıya son vermeye çağırıyordu. Yine 2 Temmuz'da Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Margaret Tutwiler, Slovenya'yı federasyondan ayrılma kararıyla bölgede çatışmayı tetiklediği için eleştirirken, aynı zamanda ordunun hareketlerini de şiddetle kınadığını belirtmişti. Aynı gün Başkan Bush, Yugoslav Federasyonunun yeni başkanı Hırvat Stipe Mesiç'e mesajında, onu Yugoslav cumhuriyetlerine daha fazla özerklik ve bağımsızlık tanıyacak yeni anayasal düzenlemeler yapması konusunda cesaretlendirmişti.⁷⁶ Aslında genel olarak bakıldığında Slovenya'daki çatışmalar başladığında bile Amerika Birleşik Devletlerindeki genel kanı olayın geniş jeopolitik

⁷⁴ James B. Steinberg, "The Response of International Institutions to the Yugoslav Conflict: Implications and Lessons ", *The Volatile Powder Keg*, F. Stephen Larrabee (der.), Washington: The American University Press, 1994, s. 239.

⁷⁵ Osmançavuşoğlu, a.g.e., s. 42.

⁷⁶ <http://www.rand.org/publications/CF/CF129/CF-129.chapter11.html>

önemden yoksun yerel bir çatışma olduğuydu. Bush yönetimi bölgedeki problemi genel olarak bir Avrupa sorunu olarak görüyor ve konunun Amerika için stratejik bir önem taşımadığını düşünüyordu. Bu sebepten dolayı Amerika Birleşik Devletleri'nde çözümün Avrupalılara bırakılması kanısı hakimdi.⁷⁷ Bu yüzden de ABD politika yapıcıları sorunun çözümünde inisiyatif alması konusunda Avrupa Topluluğunu cesaretlendiriyorlardı. Amerika Birleşik Devletleri ancak Avrupa Topluluğu (ki sonradan adı Avrupa Birliği olmuştu) aracılık konusunda başarısız olunca diplomatik açıdan aktif olarak konuyla ilgilenmeye başlamıştı.⁷⁸

2.2.2. HIRVATİSTAN SAFHASI VE ABD

Bağımsızlık yönünde atılan adımlardan sonra, Slovenya ve Hırvatistan'ın Yugoslav Federasyonu'ndan ayrılma süreçleri birbirinden bir hayli farklı olmuştu. Slovenya'da yerel güçlerle ordu arasındaki çatışmalar sadece 10 gün sürmüş ve kayıplar çok fazla olmamıştı. Sloven yerel güçlerinden 12 kişi hayatını kaybedip, 144 kişi yaralanırken, bu sayı federal ordu'da 37 ölü ve 163 yaralı şeklinde idi.⁷⁹ Bu durumun belki pek çok sebebi vardı ancak bu sebeplerden en önemlisi Slovenya'nın homojen nüfusu idi. Slovenya'da bütün halk bir anlamda bağımsızlık savaşı vermişti. Dolayısıyla moralleri çok yüksekti. Bunun aksine ordu'da genel kanı Slovenya'nın birinci derecede önemli bir bölge olmadığıydı. Federal ordu pek fazla zorlanmadan sınır karakollarını hakimiyeti altına almak ve Yugoslavya'nın bu küçük cumhuriyetine bağımsızlığa doğru attıkları adımlar konusunda bir ders vermek istiyordu. Bu sebepten dolayı çok büyük stratejik hazırlıklar yapılmamıştı. Kısaca federal ordu Slovenya'nın bağımsızlık konusunda ne kadar ciddi olduğunun farkına varamamıştı ve bu hesap yanlış Yugoslav ordusu'nun Sloven topraklarında küçük düşmesine neden olmuştu.

Hırvatistan'da ise durum tamamen farklıydı. Hırvatistan'ın federal ordu ile karşılaşması çok daha uzun ve çok daha şiddetli olmuştu. Hırvatistan Slovenya gibi

⁷⁷ Carola Kaps, "Bush Sieht in der Bewältigung der Krise in Jugoslawien zunächst eine Aufgabe der Europäer", Frankfurter Allgemeine Zeitung, 10 Temmuz 1991'den Rogel, a.g.e., s. 62.

⁷⁸ Larrabee, *Washington, Moscow, and the Balkans*, s. 210.

⁷⁹ Christopher Bennett, *Yugoslavia's Bloody Collapse: Causes, Course and Consequences*, London: Hurst & Co., 1995, s. 159.

homojen yapıda bir cumhuriyet değildi. Topraklarında içerisinde, özellikle de Krajina bölgesinde hatırı sayılır bir Sırp azınlık yaşamaktaydı. Bu azınlığın liderleri 25 Haziran'daki bağımsızlık ilanlarından çok önce Zagreb'de kurulacak bir Hırvat hükümetini tanımayacaklarını açık bir dille ifade etmişlerdi. Krajina Sırpları hem Belgrat'taki bazı askeri ve politik çevrelerin yardımıyla, hem de karaborsa yoluyla silahlanmışlardı ve Hırvatistan bağımsızlık yolunda adımlar attıkça, onlar da Krajina bölgesini Hırvatistan'dan bağımsız, özerk bir bölge haline getirme konusunda adımlar atıyorlardı. Dolayısıyla Hırvatistan'ın bağımsızlık yönündeki hareketleri, bir tarafında Hırvat polisi ve askeri güçleri, diğer tarafında ise Sırp kontrolündeki ordu ve Hırvatistan'daki Sırp milis kuvvetleri olmak üzere iki taraf arasında şiddetli bir çatışma başlattı.⁸⁰

Hırvatistan'daki savaşın şiddetli olmasının birkaç sebebi vardı. Öncelikle, Sırplar ve Hırvatların bu çatışması eski düşmanlıkları da bir anlamda yeniden hatırlatmıştı. Sırplar bağımsızlık yönünde ciddi adımlar atan Hırvatları, İkinci Dünya Savaşında çatıştıkları Ustaşa'lara benzetirken, Hırvatlarla savaşmak için Sırbistan'dan gönüllü gelenler de kendilerine Çentikler diyordu. Bunun dışında daha önce de bahsedildiği gibi 1990 yılında federal ordu Hırvatistan'daki tüm silahlara el koymuştu. Dolayısıyla Hırvatistan -Slovenya'nın tersine- kendisini savunmak için gereken yeterli silah gücünden yoksundu. Diğer tarafta ise Yugoslav ordusu Hırvatistan'a hem tam teçhizatlı bir şekilde, hem de Slovenya'da düştüğü durumu bir nebze telafi edebilme şansının verdiği motivasyonla saldırmıştı. Bir başka sebep Hırvatistan'da yaşayan Sırp azınlığın bağımsızlık ilanlarına karşı sergilediği olumsuz tavidir. Federal ordu -ki federal hükümet artık varolmadığından tamamen Sırpların elindeydi- Hırvatistan kampanyasında içeriden alacağı desteğe kesinlikle güvenebilirdi.

İşte tüm bu nedenlerden dolayı Hırvatistan'daki çatışmalar çok şiddetli bir biçimde meydana gelmişti. Savaşın sonlarında siviller ve askerler olmak üzere iki taraftan toplam 10.000 ölü ve yaklaşık 30.000 yaralı vardı. Sırp kontrolündeki ordu Hırvatistan'ın üçte birini ele geçirmişti. Yüz binlerce insan mülteci haline gelmiş,

⁸⁰ Özellikle Hırvatistan'daki çatışmalarda paramiliter güçlerin rolü konusunda Bkz. James Gow, "Military-Political Affiliation in the Yugoslav Conflict", **RFE/RL Research Report**, vol.1, No. 2

tarihi şehirler ve eserler harap olmuştu. Özellikle bir Slavonya bölgesi şehri olan Vukovar'daki savaşın en şiddetli çatışmaları yaşanmıştı. Hemen hemen aynı oranda Sırp ve Hırvat nüfusu barındıran bu şehir (1991 sayımında şehrin nüfusunun %43.7'si Hırvat ve % 37.4'ü Sırp çıkmıştı) JNA tarafından üç ay boyunca top ateşine tutulmuş ve iki taraf arasındaki çatışmalar 2300 kişinin ölümüne ve binlercesinin yaralanmasına sebep olmuştu. Çatışmalar sırasında iki taraf da sivil halka ateş açmıştı. Bir Sırp politikacı daha sonra Vukovar savaşını “*Hem Sırp hem de Hırvat çılgınlığının Hiroşima'sı*” diye tanımlamıştır.⁸¹

Avrupa Topluluğu'nun Ağustos ayındaki Yugoslav deklarasyonunda teklif ettiği Barış Konferansı fikri Eylül ayında gerçekleşmiş ve 7 Eylül'de Lahey'de toplanan ve başkanlığını eski İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Carrington'ın yaptığı konferansa Yugoslav cumhuriyetlerinin başkanları, Avrupa Topluluğu konsey üyeleri, topluluk üyesi devletlerin ve Avrupa komisyonunun temsilcileri katılmıştı.⁸² Görüşmeler sonucunda bir ateşkes anlaşması imzalanmış ancak bu anlaşma pek uzun süreli olmamıştı. Aslında çatışmalar sırasında imzalanan 14 ateşkes anlaşmasından hiçbiri uzun süreli ve başarılı olmamıştı. Yine aynı ay Birleşmiş Milletler Güvenlik konseyi Yugoslavya ile ilgili tasarısında bölgeye genel silah ambargosu uygulanması konusundaki kararını açıklamıştı. Bu silah ambargosu aslında Sırlara verilmiş büyük bir hediye idi zira Yugoslav topraklarındaki silahlarının büyük bölümü JNA'nın yani bir diğer deyişle Sırların elindeydi. Dolayısıyla uygulanan her ambargo diğer devletlerin Sırlar karşısındaki savunmasını zayıflatmaktan başka bir işe yaramıyordu.⁸³

Barış Konferansında umulan gelişmeler bir türlü gerçekleşmiyordu. Lord Carrington taraflara birçok plan sunmuş ama bir şekilde bu planların hiçbirisi üzerinde uzun süreli bir anlaşma olmamıştı. Bu arada ekim ayına gelinmişti ve Hırvatistan'da çatışmaların şiddeti artmıştı. Sırların yeni hedefi Hırvatistan'ın Dalmaçya kıyılarındaki tarihi ve turistik tatil beldesi olan Dubrovnik'ti. Dubrovnik'e

(Mayıs 15, 1992), ss. 16-25.

⁸¹ Cohen, a.g.e., s. 226.

⁸² Konferansın adı Uluslararası Eski Yugoslavya Konferansı (ICFY – International Conference on Former Yugoslavia) idi.

⁸³ <http://www.balkan-archive.org.yu/politics/chronology/chron92.html>

saldırı hem denizden hem karadan yapıyordu ve şehrin on üç ay sürecek olan kuşatması başlamıştı. Diğer taraftan Vukovar kuşatması da devam etmekteydi. Bu iki şehre yapılan saldırıların benzerliği Sırpların savaş stratejisindeki iki önemli noktayı gözler önüne seriyordu. Bunlardan birincisi Sırpların amacı sadece şehirleri kontrolleri altına almak değildi ki amaçları sadece bu olsaydı Hırvat şehirlerini ağır silahlarını kullanarak almaları çok zor olmazdı. Sırpların asıl amacı bu bölgeleri kendilerine ileride sorun çıkarabilecek topluluklardan “temizlemek” ti. Bu amaç daha sonra Bosna-Hersek savaşı sırasında daha açık bir şekilde ortaya çıkacaktı.⁸⁴ Sırp stratejisinin ikinci önemli noktası ise bir zorunluluktan dolayı ortaya çıkmıştı. Yugoslav cumhuriyetlerine karşı Sırp saldırıları başladığından beri pek çok asker Yugoslav ordusundan ayrılmaya ve kendi milletlerinin ordularına katılmaya başlamıştı. Bu durumu JNA’nın üst düzey Sırp komutanları da teşvik ediyorlardı. Sonuç olarak JNA’nın piyade sayısı gitgide azalıyordu. Ordudan ayrılanların büyük bölümü Hırvatistan, Slovenya, Makedonya ve Bosna’dan uçak ya da zırhlı araç kullanmak için eğitilmiş kalifiye personeldi dolayısıyla JNA saldırılarını uzaktan ve ağır silahlar kullanarak yapıyordu. Bu da şehirlerin büyük zarar görmesine ve tabi ki sivillerin büyük ölçüde ölümüne neden oluyordu.⁸⁵

Hırvatistan’da savaş tüm hızıyla devam ederken Slovenya ve Hırvatistan bağımsızlık ilanları üzerindeki moratoryum’un süresi dolmuştu. Bunu takiben Sloven ve Hırvat yöneticiler bağımsızlık amaçlarından vazgeçmediklerini deklare ettiler. Sloven meclisi moratoryum’un sona ermesinin hemen ardından JNA birliklerinin topraklarını terk etmesi için on günlük süre tanıdığını bildiren bir nota yayınladı. Hırvatistan ise bundan yaklaşık bir hafta sonra, JNA’ya Hırvatistan’ı terk etmesi için bir ay süresi olduğunu bildirdi. Durumun daha da ciddileşmesi uluslararası organizasyonları bir kez daha harekete geçirdi. Lord Carrington’ın taraflara sunduğu planın en önemli noktası, Yugoslav cumhuriyetlerine bağımsızlık hakkı verilmesi ve bu ülkelerin uluslararası organizasyonlar tarafından özgür devletler olarak tanınması idi. Planın bir diğer noktası ise eski Yugoslavya sınırları içerisinde bulundukları bölgede çoğunluk olan tüm ulusal ya da etnik gruplara özel statü verilecek olmasıydı

⁸⁴ Silber and Little, *a.g.e.*, ss. 171-2.

⁸⁵ Cviic, *a.g.m.*, s. 103.

(ki planın bu maddesi özellikle Hırvatistan sınırları içerisinde yaşayan Sırları ilgilendiriyordu).⁸⁶

Planı Avrupa Topluluğu konferansında sert bir dille eleştiren Milosevic, Yugoslav krizini çözmek için sunulan planın Sırbistan tarafından kabul edilemeyeceğini, zira planın anayasal düzeni hiçe saydığını ve 70 yıldır varolan Yugoslavya devletini sona erdirdiğini söylemişti.⁸⁷ Milosevic'in plana karşı çıkmasının en önemli sebeplerinden biri planın kendi politikasıyla çelişmesiydi. Eğer Krajina Hırvatistan'dan bağımsız bir bölge olursa, Kosova da Sırbistan'dan bağımsız bir bölge olabilirdi.

Sonuç olarak Lord Carrington'ın taraflara sunduğu planların hiçbiri bir çözüm getirmemiş ve çatışmaları sona erdirememişti. İşte bu yüzden Kasım ayında artık Avrupa Topluluğunun arabuluculuk görevi başarısızlıkla sona ermiş ve çözüm arama sırası Birleşmiş Milletler'e gelmişti. Dönemin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Javier Perez de Cuellar, daha sonra Bosna-Hersek sorunda da adını çok fazla duyuracak bir kişiyi BM temsilcisi olarak görevlendirmişti; Cyrus Vance. Hırvatistan çatışmalar başladığından beri Birleşmiş Milletler'in bölgeye barış gücü göndermesini istiyordu. Bunun sebebi çatışmaları durdurmak ve dolayısıyla Sırların toprak kazanmasını önlemek ve sorunu uluslararası platformlarda -yeni birleşen Almanya'nın da desteğini alarak- çözmeye çalışmak istemesiydi. Şimdi de silahlı kuvvetlerini yeniden organize etmek ve uluslararası platformlarda tanınma propagandası yapmak için zaman ihtiyaçları vardı. Bu sebeplerden dolayı Hırvatistan barış gücünün bölgeye gelip çatışmalara bir son vermesini istiyordu. Ancak zaman Hırvatistan'ın aleyhine işlemişti. Kasım ayında Birleşmiş Milletler bölgeye barış gücü gönderebileceği konusunda kararını açıkladığında, Sırlar zaten Vukovar şehrini de ele geçirmişler ve Hırvatistan'ın üçte birini kontrolleri altına almışlardı. Dolayısıyla Milosevic ve Sırp tarafı da barış gücünün gelmesini istiyordu zira silahlı kuvvetlerini kullanarak ele geçirdiği toprakları korumak için BM'den daha güvenilir bir araç bulunamazdı. Aslında Sırların ateşkesi kabul etmede bu kadar istekli olmaları Hırvat tarafında iki önemli şüphe uyanmasına sebep olmuştu. Bunlardan

⁸⁶ <http://www.balkan-archive.org.yu/politics/chronology/chron91.html>

⁸⁷ Cohen, a.g.e., s. 233.

birincisi Hırvatistan Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin ülkenin her tarafına gönderilmesini isterken, Sırp tarafı ve Milosevic buna karşı çıkmış ve bu kuvvetlerin sadece Sırp kontrolündeki bölgelerin etrafına konuşlandırılmasını talep etmişti. Yani bir diğer deyişle, Sırp askerî anlamda kazandıklarını Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin korumasını istiyorlardı. İkincisi ise Birleşmiş Milletler Hırvatistan'a gönderilecek kuvvetlerin daha sonra ihtiyaç duyulursa Bosna-Hersek'e de gönderilmesi tasarısını ortaya attıklarında Sırp tarafı bunu kesin bir dille reddetmişti. Zira Sırpların bir sonraki muhtemel hedefi Bosna-Hersek idi ve Bosna-Hersek topraklarında Birleşmiş Milletler kuvvetleri varlığı Sırpların toprak kazanma amaçlarının önünde büyük bir engel olacaktı.

İşte bu sebeplerden dolayı Milosevic Cyrus Vance'in Belgrat'ta görüşme talebini kabul etmiş ve BM aktif olarak Yugoslav sorununa müdahale etmeye başlamıştı. Cyrus Vance'in çabaları sonucunda 23 Kasım'da Birleşmiş Milletler'in Cenevre'deki merkezinde Lord Carrington ve Cyrus Vance'in de bulunduğu görüşmede Slobodan Milosevic, Franjo Tudjman ve general Veljko Kadijevic bir ateşkes anlaşması imzaladılar.⁸⁸

Aralık ayına gelindiğinde Sloven ve Hırvat bağımsızlıklarının tanınıp tanınmaması konusu batılı devletleri ikiye bölmüştü. İngiltere ve Fransa bu ülkelerin tanınmasını istemezken, Almanya tanınmayı güçlü bir şekilde destekliyordu. Taraflar İkinci Dünya savaşındaki yerlerine geçmişlerdi. Bir tarafta İngiltere ve Fransa diğer tarafta Almanya. Ancak şimdi durum farklıydı. İngiltere ve Fransa Avrupa Birliği planını tamamına erdirecek Maastricht anlaşmasının eşiğinde, Almanya'yı uzaklaştırmak istemiyordu. Sonuç olarak tanınma konusunda kazanan taraf Almanya oldu. Aslında İngiltere ve Fransa, Hırvatistan ve Slovenya'nın er ya da geç tanınmasının kaçınılmaz olduğu konusunda hemfikirdi. Bu devletleri ve Lord Carrington ve Cyrus Vance gibi bir barış anlaşması yapmak konusunda çaba göstermekte olan diplomatları asıl düşündüren konu, zamansız tanımanın çatışmaları daha da şiddetlendireceği korkusuydu. Alman Dışişleri Bakanı Hans Dietrich Genscher, Almanya'daki güçlü Hırvat lobisinin de etkisiyle, geri adım atmayı reddedince bir uzlaşmaya varıldı. İki devlet de tanınacaktı ancak bu tanıma 15

⁸⁸ <http://www.balkan-archive.org.yu/politics/chronology/chron91.html>

Ocak'tan önce olmayacaktı. Bu süre içerisinde kasım ayında kurulmuş olan Badinter Komisyonu adında bir hakemlik komisyonuna devletler tanınma başvurularını yapacaklardı. Eğer komisyon başvuruların uygun olduğuna karar verirse, tanınma konusunda nihai karar 15 Ocak'ta açıklanacaktı. Komisyona Slovenya, Hırvatistan, Makedonya ve Bosna-Hersek başvurdu.⁸⁹

Tanına konusunda varılan anlaşmaya rağmen 23 Aralık'ta Alman kabinesi Hırvatistan ve Slovenya'yı tanıdığını ancak bu tanınmanın 15 Ocak'ta yürürlüğe gireceğini açıkladı. Zaten Almanya bu iki ülkeyi de tanıyacağını, sadece ertelemeyi kabul ettiğini Avrupa topluluğunda açıklamış ve diğer ülkelerin bunu kabul etmemesi durumunda tek taraflı olarak hareket edeceğini belirtmişti. Başından beri tanınmaya karşı olan İngiltere ve Hollanda gibi devletler, Yugoslavya sorununun Avrupa Birliği projesine zarar vermesini istemiyorlardı. Dolayısıyla Almanya'nın isteği yerine getirilecekti. Bu durumda Badinter Komisyonu'nun, başvuru yapan ülkeler konusunda ne karar vereceği artık hiçbir şey ifade etmiyordu; Hırvatistan ve Slovenya tanınacaktı.⁹⁰

Bu şartlar altında Yugoslavya'da uygulanmaya çalışılan ateşkese, uzun süreli ve uygulanabilir bir barış anlaşmasına dönüştürmek çabasında olan Cyrus Vance, emeklerinin karşılığını alarak Ocak ayında tarafları bir barış anlaşması üzerinde uzlaştırmayı başardı. "Vance Barış Planı" olarak tanınan bu anlaşmaya göre Hırvatistan'da varılan ateşkesin devamını sağlamak amacıyla BM tarafından korunacak dört güvenli bölge oluşturulacak⁹¹, Yugoslav ordusu bu bölgelerden çekilecek ve yerlerine Birleşmiş Milletler Koruma Gücü askerleri (UNPROFOR) yerleştirilecekti.⁹² Bu arada 15 Ocak tarihinde Avrupa Topluluğu ülkeleri Hırvatistan ve Slovenya'yı resmen tanıma kararlarını yürürlüğe soktular. Aynı gün Avusturya, Belçika, Büyük Britanya, Vatikan birkaç gün içinde ise 50'ye yakın ülke Slovenya ve Hırvatistan'ı resmen tanıdı. Arabulucu Cyrus Vance'in Birleşmiş Milletler

⁸⁹ Aleksandar Pavkovic, *The Fragmentation of Yugoslavia: Nationalism in a Multinational State*, London: Macmillan, 1997, s. 151.

⁹⁰ Osmançavuşoğlu, a.g.e., s. 61.

⁹¹ Adı UNPA (United Nations Protected Areas) olan bu bölgelerden iki tanesi Krajina bölgesinde, bir tanesi batı Slavonya'da ve sonuncusu da doğu Slavonya ve Hırvatistan'ın kuzeydoğu sınırı olan Baranja'da yer almaktaydı.

⁹² http://encarta.msn.com/encyclopedia_761584605/Yugoslav_Succession_Wars_of.html#p36

Koruma Gücü'nün bölgeye gönderilmesi konusunda Hırvatistan, Sırbistan ve Hırvatistan içindeki Sırp bölgelerinin liderlerinden aldığı onay sonucunda, 14.500 kişilik bir UNPROFOR gücünün, iki toplumun da onayıyla, başlangıç olarak 12 aylık bir süre için bölgeye gönderilmesi planı Birleşmiş Milletler'in Yugoslavya'yla ilgili 743 no'lu kararıyla sonuca bağlanmıştı.⁹³

Hırvatistan'daki olaylar sırasında Amerika Birleşik Devletlerinin tutumuna gelirse, ABD bu dönemde arka planda kalmayı yeğlemiştir. Hırvatistan ile Yugoslav ordusu arasındaki savaşın ilk aylarında Amerika Birleşik Devletleri sorunu halletmek için güç kullanmayı düşünmemiştir. Bunun birçok sebebi vardı. Bu sebeplerden birincisi Bush yönetiminin, seçimlerin yaklaştığı bir zamanda, ülkeyi böylesine karışık bir duruma sokmanın çok riskli olduğunu düşünmesiydi. Amerika Birleşik Devletleri veya NATO'nun Yugoslavya sorununa kararlı bir şekilde müdahale etmesi demek, yaşanacak can kayıplarını da göze alması demekti. İşte bu durum Başkan Bush'un yaklaşan seçimlerde büyük bir oranda oy kaybetmesine sebep olabilirdi.

Bunun dışında Başkan Bush'un danışmanlarının ve askeri yetkililerin büyük bir çoğunluğu da Başkanla aynı fikirdeydi. Ulusal Güvenlik danışmanı Brent Scowcroft ve Dışişleri Bakan yardımcısı (daha sonra da Bakanı) Lawrence Eagleburger, Yugoslavya'da görev yapmış diplomatlardı ve Yugoslav sorununun derinliğinin farkında idiler. Vietnam'da görev yapmış dönemin Genelkurmay Başkanı Colin Powell da ülkenin askerlerini bu karmaşaya sokmak istemediğini açık bir dille söylemişti. Ona göre Amerika Birleşik Devletleri askerinin bölgeye gönderilmesi için ilk olarak siyasi ve askeri amaçlar açıkça söylenmeli, tam anlamıyla bir zafer kazanmak için ezici bir güç kullanılmalı⁹⁴ ve uygulanabilir bir çıkış stratejisi olmalıydı.⁹⁵ Körfez Savaşından prestijini en yüksek seviyeye yükseltmiş bir şekilde çıkan Powell'ın söyledikleri Amerikan kamuoyunda büyük yankı uyandırmıştı. Ayrıca Amerikalı seçmenlerin ne kadarının Yugoslavya konusuna önem verdiği ve

⁹³ <http://www.balkan-archive.org.yu/politics/chronology/chron92.html>

⁹⁴ Michael Gordon, "Powell Delivers Resounding No on Use of Limited Force in Bosnia", New York Times, 28 Eylül 1992'den Steven L. Burg and Paul S. Shoup, **The War in Bosnia-Herzegovina: Ethnic Conflict and International Intervention**, New York: M.E. Sharpe, 2000, s. 231.

⁹⁵ Colin Powell, "Why Generals Get Nervous", New York Times, 8 Ekim 1992'den Burg ve Shoup, a.g.e., s. 231.

sorunun çözülmesi yönünde atılacak her türlü adımı ne kadar destekleyeceği de tartışılırdı.

Aslında Hırvatistan'da da durum pek açık değildi. Tudjman da Hırvatistan'daki Sırp azınlığın haklarını çiğnemişti yani Hırvatlar da tam anlamıyla masum değillerdi. Dolayısıyla savaşta iki taraf ta birtakım suçlar işlemişti. Yugoslav ordusu Sırp azınlığın haklarını korumak için orada olduğunu söylüyordu ancak daha sonra asıl amacının Sırp azınlık bölgelerinde kontrolü ele alarak bu toprakları Sırbistan'a bağlamak olduğu ortaya çıktı. Savaşın özünde bir "işgal" durumu yoktu zira Yugoslav ordusu Hırvatistan içindeki (başkent Zagreb de dahil) kışlalardan ve karargahlardan harekete geçmişti ki ordu zaten İkinci Dünya Savaşından beri bu kışlalardaydı. Sonuç olarak Hırvatistan savaşında durum pek de açık değildi.

Güç kullanımının Amerikan hükümetinin gündemine ilk gelişi 1991 sonbaharında olmuştu. Konuyu gündeme getiren olay ise Sırların Dubrovnik'e – Hırvatistan'ın Adriyatik kıyılarındaki dünyaca ünlü tarihi ve turistik kentine – bomba yağdırmasıydı. Washington'da Sırları durdurmak için askeri bir hareket yapmak konusunda tartışmalar başladı. Dubrovnik saldırısını durdurmak askeri açıdan pek de zor olmayacaktı zira Sırlar şehri, hakim bir tepeden ve gemilerden bombalıyorlardı. Yani hedefler çok açıktı. Ancak her ne kadar çeşitli saldırı planları hazırlandıysa da son karar anında Başkan Bush her zamanki gibi güç kullanımının aksine karar verdi. Daha sonra aralarında Warren Zimmerman'ın da bulunduğu pek çok diplomat, Dubrovnik olayında güç kullanılmış olsaydı, Bosna'da yaşanacak şiddet olaylarının önüne geçilebilirdi düşüncesini paylaşmışlardır.⁹⁶

⁹⁶ <http://www.rand.org/publications/CF/CF129/CF-129.chapter11.html>

4. BOSNA-HERSEK KRİZİ VE ABD

1990'ların başında, bütün diğer federal cumhuriyetlerde olduğu gibi, Bosna'da da (Bosna-Hersek) komünist partinin dağılması sonucunda, kökleri etnik kimliğe dayanan üç parti kurulmuştu. Bunlar Müslümanların kurduğu SDA (Stranka Demokratska Akcije – Demokratik Hareket Partisi), Sırp'ların kurduğu SDS (Srpska Demokratska Stranka – Sırp Demokrat Partisi) ve son olarak da Hırvatların kurduğu HDZ (Hrvatska Demokratska Zajednica – Hırvat Demokratik Birliği) idi. Bosna-Hersek nüfusunu oluşturan bu üç toplumun nüfusa oranı %44 Müslüman, % 31 Sırp ve % 17 Hırvat'tı. Ancak Sırp'lar ve Hırvatlar, bölgede çoğunluğu oluşturan Müslümanları ayrı bir etnik toplum olarak görmüyor, onları Osmanlı hakimiyeti döneminde Müslümanlaşmış Sırp'lar ve Hırvatlar olarak kabul ediyorlardı. 1990 Aralık seçimlerinden sonra bu üç parti bir koalisyon kurmuş, SDA lideri Aliya İzzetbegovic Başkan seçilmiş ve hükümet organları da partiler arasında paylaştırılmıştı.⁹⁷

1991 yılında Hırvatistan ve Slovenya'nın bağımsızlığını kazanması, yine aynı yılın Temmuz ayında Hırvatistan'da başlayan savaş zaten Bosna-Hersek'teki etnik gruplar arasındaki tansiyonu germek için yeterince etkili olmuştu. Dolayısıyla Milosevic ve Tudjman'ın Bosna-Hersek'i aralarında paylaşmak konusunda zaten anlaşmış oldukları haberleri yayılınca Bosna-Hersek'te ortam daha da gerilmişti. 1991 Ekiminde, mecliste Müslüman ve Hırvat milletvekilleri Bosna-Hersek'in Yugoslavya'dan kopmasına zemin hazırlayacak bir takım yasal düzenlemeleri kabul ederken, Sırp milletvekilleri oturumu terk etmek suretiyle gelişmeleri protesto etmişlerdi. Yine Bosna-Hersek hükümeti, Makedonya ile beraber, Sırp'ların büyük protestolarına rağmen, Avrupa Topluluğuna Bosna-Hersek'in bağımsız bir devlet olarak tanınması başvurusunu yapmıştı. Sonuç olarak Bosna-Hersek, Hırvatistan ve Slovenya ile beraber tanınmış⁹⁸, Makedonya ise Yunanistan'ın vetosu ile karşılaşmıştı.⁹⁹

⁹⁷ Gazmen Khudo, **Diplomacy and Crisis Management in the Balkans: A US Foreign Policy Perspective**, London: MacMillan, 1996, s. 87.

⁹⁸ 6 Nisan 1992 tarihinde Avrupa Topluluğu Bosna'yı tanımış, bunu takiben 7 Nisan'da ise Amerika Birleşik Devletleri Hırvatistan, Slovenya ve Bosna-Hersek'i tanıdığını açıklamıştı.

⁹⁹ www.dalmatia.net/croatia/history.htm

1991 yılının sonlarına gelindiğinde Bosnalı Sırp ve Hırvatlar zaten Bosna-Hersek sınırları içerisinde kendi küçük devletlerini kurmuşlardı. Sırp 1991 sonbaharında ayrı bir Sırp yasama meclisi ve bir Sırp Özerk Bölgeleri ağı oluşturmuşlardı. Bu bölgeler kuzeybatı, doğu ve güneyde Sırp'ların çoğunlukta olduğu bölgelerdi. Her bir özerk bölge kendi silahlı gücünü oluşturmuştu. Kasım ayında Bosnalı Sırp'lar kendi aralarında bir referandum yaparak Sırp ulusunun geri kalanı ile birlikte Yugoslav devleti içerisinde kalma kararı almışlardı. Bosna'nın batısında çoğunlukta olan Hırvat milliyetçileri ise yine aynı ay Hersek-Bosna Hırvat Topluluğu'nu kurmuşlardı.* Bu topluluk Hırvat Savunma Konseyi tarafından ayrı bir devlet gibi yönetiliyor ve Hırvatistan hükümeti ve ordusundan da yardım alıyordu.¹⁰⁰

Mart ayında Yugoslav topraklarındaki hareketlilik Bosna-Hersek'e doğru kaymaya başlamıştı. 1 Mart günü Saraybosna'da bir Sırp düğününe ateş açılmış, bir kişi ölmüş, bir diğeri de yaralanmıştı. Sırp'lar saldırının Müslümanlar tarafından yapıldığını iddia etmişler ve birkaç saat içerisinde tüm şehirde barikatlar kurulmuş ve Sırp'lar ve Müslümanlar karşı karşıya gelmişlerdi. İki toplum arasındaki bu gerginliğin sebebi ise o günlerde yapılmakta olan bağımsızlık referandumu idi. Sırp'lar Hırvatistan'da olduğu gibi referandum'u boykot etmişler ve bağımsız Bosna-Hersek fikrini kabul etmeyeceklerini açıklamışlardı. Yapılan referandum'a kayıtlı seçmenlerin ancak % 63'ü katılmış, katılanların da yine ancak % 63'ü bağımsızlık fikrine "evet" demişti. Bu çarpıcı örnek bile, Bosna-Hersek'in Hırvatistan ve Slovenya ile karşılaştırıldığında ne kadar karmaşık bir yapısı olduğunu ve bölgede muhtemel bir çatışmanın ne boyutta olabileceğini göstermek açısından önemliydi. Sonuç olarak referandum'u boykot eden Bosna-Hersek Sırp'ları bu olaylardan sonra bölgedeki etkinliklerini göstermek amacıyla Mart ayının sonlarında Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyetini kurduklarını ilan ettiler.¹⁰¹

Avrupa Topluluğu Bakanlar Konseyi'nin 6 Nisan'da yaptığı oturumda iki önemli karar alındı. Bunlardan birincisi Bosna-Hersek'in bağımsızlığının mevcut sınırları içerisinde tanınması, ikincisi ise Sırbistan'a uygulanan ekonomik

* bkz. Harita 1

¹⁰⁰ http://encarta.msn.com/encyclopedia_761584605/Yugoslav_Succession_Wars_of.html#p36

¹⁰¹ <http://www.britains-smallwars.com/Bosnia/timeline2.html>

yaptırımların kaldırılması idi. Bu kararlar alınırken Bosna-Hersek'te çatışmalar yayılıyordu. Sırp paramiliter kuvvetleri Bosna-Hersek topraklarının kuzeydoğusunda pek çok Müslüman'ın yaşadığı Bjeljna ve Zvornik gibi yerleşim birimlerine girmiş ve etnik temizliğe başlamıştı.¹⁰²

Özellikle adı geçen bu iki şehir Sırp savaş stratejisinde büyük öneme sahipti zira Bosnalı Sırp'ların ve JNA'nın iki önemli hedefi vardı. Birincisi Bjeljna ve Zvornik gibi şehirleri alıp etnik temizliğe tabi tuttuktan sonra bu bölgeleri batıdaki Sırp askeri merkezi olan Banja Luka¹⁰³ ve Hırvatistan'dan alınan topraklarla birleştirmek ve dolayısıyla Bosna'nın kuzeyine hakim olmaktı. İkinci hedef ise Bjeljna ve Zvornik gibi Sırp-Boşnak sınırındaki bölgelerin tümünü ele geçirerek hem Sırbistan ve Bosna-Hersek arasındaki lojistik bağlantıyı güçlendirmek, hem de bu bölgeleri yine doğu Hersek'teki Sırp çoğunluğun yaşadığı bölgelerle* birleştirmektir.¹⁰⁴

Savaşın başından Mayıs ayının sonuna kadar JNA tarafından desteklenen Sırp paramiliter kuvvetleri Bosna-Hersek topraklarının yaklaşık % 70'ini ele geçirmişlerdi.¹⁰⁵ Bu büyük Sırp kampanyasında Sırp paramiliter kuvvetlerinin (ki bunların çoğu Bosnalı Sırp değil, Sırbistan asıllı Sırp'lardı) rolü çok önemliydi zira Bosna-Hersek'teki etnik temizlik kampanyalarını bu kuvvetler¹⁰⁶ yürütüyorlardı. Etkili bir korkutma politikası ile Müslümanların evlerini terk etmelerini sağlıyor ve girdikleri şehirleri etnik açıdan "temiz" hale getiriyorlardı. Zvornik, Visegrad ve Foca'daki Müslüman nüfusun % 95 gibi büyük bir çoğunluğunun Nisan ayının sonuna kadar bölgeyi terk ettikleri tahmin ediliyordu.¹⁰⁷

Sırp'ların bu kadar kolay ilerlemesinin birkaç sebebi vardı. Birincisi Milosevic ve diğer yetkililerin tersine iddialarına rağmen Sırp birlikleri paramiliter kuvvetlere destek vermek için Sırbistan'dan Bosna-Hersek'e giriyorlardı. Uluslararası toplumun uygulamaya soktuğu silah ambargosu Sırp'ların büyük bir silah üstünlüğüne sahip

¹⁰² www.dalmatia.net/croatia/history.htm

¹⁰³ Banja Luka'ya Bosna'nın Krajina'sı da deniyordu.

* bkz. Harita 1

¹⁰⁴ Noel Malcolm, **Bosnia: A Short History**, London: McMillan, 1994, s. 236.

¹⁰⁵ Ülger, **a.g.e.**, s. 146.

¹⁰⁶ Bu paramiliter kuvvetlerinin en etkili "Arkan" kod adlı Zlejk Raznjatovic tarafından komuta edilen ve "Kaplanlar" adı verilen bir gruptu.

¹⁰⁷ Xhudo, **a.g.e.**, s. 89.

olmasına sebep olmuştu. Bir diğer sebep ise Aliya İzzetbegovic'in olaylara naif yaklaşımı idi. Başkan, Sırp'ların asıl niyetlerini ancak olaylar kontrolden çıktıktan sonra anlamıştı ve çarpışmanın ilk safhalarında iyi niyetini göstermek amacıyla JNA'nın Boşnak yerel güçlerinin silahlarına el koymasına izin vermiş ve savunma hazırlıkları yapılmasına engel olmuştu. Bu durum zaten askeri açıdan güçlü olmayan Bosna-Hersek'i tamamen korunmasız hale getirmişti.¹⁰⁸

Ancak Bosna-Hersek'te silahlarını teslim etmeyen ve kötü senaryolara karşı hazırlıklar yapan bir grup vardı; batı Hersek'teki yerel Hırvat hükümeti. JNA silahlara el koyma kararı aldığı anda onlar silahlarını teslim etmemişler, bunun yerine Hırvat Savunma Konseyini kurmuşlardı. İzzetbegovic ve Tudjman'ın aralarında imzaladıkları askeri birlik anlaşmasına rağmen Sırp kuvvetlerinin yine de sayı bakımından ezici bir üstünlüğü vardı. Fakat bu üstünlüğe rağmen Sırp kuvvetlerinin Mostar* bölgesine saldırısı Boşnak-Hırvat askeri ortaklığı tarafından geri püskürtülmüştü.

27 Nisan 1992'de Sırbistan ve Karadağ yeni bir Yugoslav devleti kurduklarını ilan ettiler. Bunun sebeplerinde biri de Milosevic'in Birleşmiş Milletler'in Sırbistan'a uyguladığı ambargo'nun kaldırılmasını istemesiydi. Birleşmiş Milletler 743 no'lu kararında Sırbistan ve Karadağ'ı Bosna-Hersek'teki olayların sorumlusu olarak kabul etmiş ve Yugoslav ordusunun Bosna-Hersek'ten çekilmesini istemişti. Milosevic bu hareketle dünyaya şu mesajı veriyordu; biz Sırbistan olarak Bosna'daki savaşa müdahale etmiyoruz, savaşan taraflar Müslümanlar, Hırvatlar ve Bosnalı Sırp'lardır. Ancak Milosevic'in bu kararında bir önemli nokta daha vardı. Yugoslav ordusunun savaşa müdahale etmediği söylemek ve savaşan tarafları Hırvatlar, Müslümanlar ve Bosnalı Sırp'lar olarak adlandırmakla Milosevic bütün Bosna-Hersek olayına tam bir iç savaş görüntüsü vermiş dolayısıyla da olası bir uluslararası müdahaleyi engellemiş oluyordu.¹⁰⁹

¹⁰⁸ Osmançavuşoğlu, a.g.e., s. 79.

* bkz. Harita 1

¹⁰⁹ James Gow, "One Year of War in Bosnia-Herzegovina", **RFE/RL Research Report 2**, No. 23, 4 Haziran 1993, ss. 1-7.

Bosna-Hersek'teki çatışmalar sırasında sürdürülebilir bir ateşkes sağlamak konusunda başarılı olamayan Avrupa Topluluğu konuyu Birleşmiş Milletlere havale etmeye karar vermişti. Daha önce Hırvatistan'daki durum için Saraybosna'da konuşlanmış olan UNPROFOR için, özellikle Sırpların Nisan ayında başlattıkları Saraybosna kuşatması ile, artık Bosna-Hersek'teki olaylar da büyük önem kazanmıştı. Bütün dünya gözlerini Saraybosna'ya çevirmişti zira kuşatma altındaki insanlar çatışmalar sırasında ya da keskin nişancı (sniper) ateşinde ölmemişlerse, kısa bir süre içerisinde açlıktan öleceklerdi. Dünyanın gözleri bu durumu izlerken uluslararası toplum hareketsiz kalamazdı ancak olayla ilgili tüm devletler askeri bir müdahaleye her zaman karşı çıkmışlardı. Bu durumda sadece tek bir seçenek kalıyordu, o da bölgeye insani yardım göndermekti. İnsani yardımın gönderilmesi konusunda Saraybosna havaalanının önemi büyüktü zira Saraybosna'ya giden tüm kara yolları Sırpların elindeydi. Bazı Avrupalı liderler konuya temkinli yaklaşmayı tercih ediyorlardı ancak dönemin Fransa Cumhurbaşkanı Mitterrand'ın Saraybosna havaalanında boy göstermesi, bu acil durumda bile adı geçen havaalanının kullanılmasının tehlikeli ve erken olduğu görüşünü savunan bu kişilere cesaret verici bir adım olmuştu.¹¹⁰

3.1. ULUSLARARASI TOPLUM VE ABD'NİN YAKLAŞIMI

Milosevic'in Bosna-Hersek'teki savaşıla Sırp devletinin bir alakasının olmadığını ve savaşan tarafların Bosnalı Sırplarla Boşnak ve Hırvatlar olduğunu iddia etmesi dünya'da beklenen etkiyi yaratmıştı. Hemen hemen tüm dünya basını Bosna-Hersek'teki olayları bir "*iç savaş*" olarak nitelendirmeye devam ediyordu. 1992 yılının Nisan ayında özellikle İngiltere yaklaşan genel seçimlerin arifesinde Bosna-Hersek gibi bir Balkan Vietnam'ına girmek istemiyordu. Amerika Birleşik Devletlerinde de durum pek farklı değildi. ABD'de seçimlere yedi ay gibi bir süre olmasına rağmen Bush yönetimi Balkanlardaki olaya müdahale etmenin seçimler açısından zarar verici olacağını düşünüyordu. Zaten Avrupalı liderler olayların başlangıcından itibaren sorunun bir Avrupa sorunu olduğu tezini savunuyorlardı.

¹¹⁰ James Gow, *The Triumph of the Lack of Will: International Diplomacy and the Yugoslav War*, London: Hurst & Company, 1997, ss. 93-95.

Dolayısıyla ABD için Avrupa'nın sorununu Avrupa'nın çözmesinde -bunu başarabildiği sürece- hiçbir sakınca yoktu.

Ağustos ayında aldığı bir kararla Birleşmiş Milletler tüm devletleri insani yardımın yerine ulaşması için kendisiyle işbirliği yapmaya çağırıldı. Bu kararda insani yardımın iletilmesi için gereken her türlü tedbirin alınabileceği belirtiliyordu. Bu tedbirden kastedilen ise askeri bir güçtü. NATO böyle bir operasyonun başarıya ulaşması için 100.0000 asker gönderilmesini öneren bir plan ortaya koymuş fakat sonuçta çıkan karar çeşitli ülkelerden toplam 6.000 askerin (NATO yerine BM komutasında) kullanılmasına karar verilmişti. Daha sonra Fransa'nın 11.000 ve İngiltere'nin 18.000 asker daha gönderme kararını almasıyla beraber, insani yardımın güvenliğini sağlayacak ve UNPROFOR II olarak bilinen güç kurulmuş oldu.¹¹¹

Bu dönemde Avrupa Topluluğu ve Birleşmiş Milletler arasında çeşitli fikir ayrılıkları yaşanıyordu. Avrupa Topluluğu arabulucusu Lord Carrington Bosna-Hersek'te, tüm ağır silahların Birleşmiş Milletler denetimine bırakılmasını içeren bir ateşkes anlaşması yapmıştı. Ancak bu anlaşmayı yapmadan önce Birleşmiş Milletlere danışmamıştı ve BM böyle bir rol almaya ne hazırды ne de istekliydi. Güvenlik Konseyinin, İngiliz elçisinin isteği doğrultusunda ve dönemin BM Genel Sekreteri Boutros-Ghali'ye danışmadan bu öneriyi kabul etmesi, Genel Sekreter'i kızdırmış ve talihsiz bir demeç vermesine sebep olmuştu. Talihsiz olmasının sebebi Genel Sekreterin Güvenlik Konseyi'ni bu sorunla çok meşgul olurken Somali gibi dünyanın diğer yerlerindeki daha önemli meselelere ilgi göstermemekle suçlamasıydı.¹¹² Ghali, bölgeye gönderilecek asker sayısının artırılmasının, bölgedeki BM barış gücü askerlerini tehlikeye sokacağını düşünüyordu. Bu arada Fransa AT ve BM'nin ortak bir barış konferansı yapmasını istiyordu zira böyle bir durumda Amerika ve Rusya da konuya dahil olacak ve taraflara uzlaşmaya varmaları için baskı yapabilecekti. Sonuç olarak Ağustos ayının sonlarında Londra'da ortak bir konferans yapılması kabul edildi. Konferans'tan önce Lord Carrington AT arabuluculuk görevinden istifa etti ve yerine Birleşik Krallığın eski Dışişleri Bakanlarından Lord Owen getirildi.¹¹³

¹¹¹ David Owen, *Balkan Odyssey*, London: Indigo, 1996, s. 55.

¹¹² www.empereur.com/somalia1992.html

¹¹³ Owen, *a.g.e.*, s. 76.

Lord David Owen'ın göreve gelmesi Bosnalı Müslümanlar için bir umut ışığı olmuştu zira Owen pek çok kez konu hakkında görüşlerini açıklamıştı;

*"Londra Konferansı bir dönüm noktası idi. Sırbistan uluslararası bir parya olmanın ne demek olduğunu öğrendi. Dünya arkasına yaslanıp Sırp'ların toprak kazanımlarını seyretmeyecektir... Onları (Bosna Müslümanları) reelpolitiğin kurbanları olmayacakları konusunda ikna etmeliyiz...eğer Bosna Müslümanlarının başına gelenlere seyirci kalırsak, tüm İslam dünyası tepki gösterecektir ve göstermek de hakkıdır."*¹¹⁴

Lord Owen ayrıca NATO hava gücünün kullanması yönünde de görüş bildirmişti;

*"Eğer NATO 1991 sonbaharında Yugoslav JNA'sına havadan müdahale etmiş olsaydı, aşırılıkların çoğunu engellemiş olabilirdi... Eğer NATO kuvvetleri Krajina bölgesindeki Knin gibi güçlü Sırp mevzilerine yerden müdahale etmeye kalkmış olsaydı, Sırp'ları yatıştırmak zor olacaktı ve onlarla uzun sürebilecek bir çatışma içine girebilirdi. Ancak havadan yapılacak bir NATO harekati Vukovar'da üç ay süren Sırp bombardımanını durdurabilir, ve denizden yapılacak bir NATO harekati da Dubrovnik'teki bombalamayı sona erdirebilirdi."*¹¹⁵

Londra Konferansında taraflar askeri uçuşların kesilmesi, Sırp-Boşnak sınırının gözetim altında tutulması, yaptırımların sert bir şekilde uygulanması ve insani yardımın yerine ulaşması için tam bir işbirliği yapılması gibi birçok konuda anlaşma sağladılar. Ancak Sırp'ların uçuş yasağını delmesi ile Güvenlik Konseyi askeri yaptırımın uygulanması ve NATO hava gücünün Sırp'ların uçuş yasağı ihlallerine karşı kullanılması kararlarını aldı.¹¹⁶

¹¹⁴ Almond, **Europe's Backyard War**, ss. 260-1.

¹¹⁵ Owen, **a.g.e.**, ss. 12-13.

¹¹⁶ <http://www.un.org/Docs/SG/SG-Rpt/ch4e-4.htm>

3.2. BOSNA-HERSEK KRİZİ, SİYASİ GELİŞMELER VE ABD

3.2.1. Vance-Owen Planı

2 Ocak 1993'te Cyrus Vance ve David Owen taraflara bir plan sundular. Tarihe Vance-Owen planı olarak geçen bu plana göre, Bosna-Hersek başında merkezi bir hükümet olan on büyük özerk bölgeye ayrılıyordu. Bu bölgelerden üçü Bosnalı Müslümanlara, üçü Bosnalı Sırlara ve üçü de Bosnalı Hırvatlara veriliyordu. Son bölge Saraybosna idi ve burası da ortak olarak kontrol edilecekti.* Birleşmiş Milletler bölgede kapsamlı bir rol üstlenecekti. Bu role göre BM bölgeler arasındaki seyahat özgürlüğünü garanti edecek, yargı sisteminin çalışmasını kontrol edecek ve düzeni sağlamak için barış gücü askerilerini kullanacaktı.¹¹⁷

Plan her ne kadar Sırların Bosna-Hersek kampanyası sırasında elde ettikleri toprakların bir kısmını bırakmalarını gerektiriyorduysa da, hem Bosna-Hersek hükümeti hem de Bosnalı Sırlar planı kabul etmediler. Ancak Sırbistan ve Milosevic tarafından yapılan yoğun baskı sonucunda Bosnalı Sırp lider Radovan Karadzic istemeyerek de olsa planı Mayıs başlarında Atina'da yapılan bir toplantıda kabul etti¹¹⁸ ve NATO da büyük bir barış gücü kuvvetini bölgeye gönderme hazırlıklarına başladı. Plan Bosna Sırp Parlamentosuna sunulduğunda parlamento tarafından reddedildi ve böylece kullanılamaz hale geldi.¹¹⁹

Aslında Vance-Owen Planı'na en büyük itiraz ABD'den gelmişti zira Amerika planın saldırganı ödüllendirdiğini düşünüyordu. ABD'nin Birleşmiş Milletler Büyükelçisi Madeleine Albright bir basın toplantısında planın saldırganlığı ödüllendirdiğini ve kurbanları cezalandırdığını söylüyordu.¹²⁰ Ayrıca uluslararası arabulucuların Sırlara karşı takındıkları yumuşak tavır da yeni Amerikan yönetimini rahatsız etmişti. Bir yandan Cyrus Vance ve David Owen Bosnalı Sırp liderleri ve

* Bkz. Harita 2

¹¹⁷ www.dalmatia.net/croatia/history.htm

¹¹⁸ Karadzic'in tek bir şartı vardı o da planı önce Bosna Sırp parlamentosuna sunmaktı. Ancak Parlamento planı onayladıktan sonra detaylar hakkında görüşmelere başlanabilirdi.

¹¹⁹ Washington Post 4 Mayıs 1993'den Sabrina Petra Ramet, **Balkan Babel: Politics, Culture, and Religion in Yugoslavia**, Boulder: Westview Press, 1992, 2. Basım, s. 250.

¹²⁰ Jan Willem Honig and Norbert North, **Srebrenica: Record of a War Crime**, London: Penguin, 1996, s.109.

Milosevic'i barışa giden yolda faydası olacak insanlar olarak görüyorken, Clinton yönetimi eski Yugoslavya'daki savaş suçlarından sorumlu olan kişilerin cezalandırılmasında kararlıydı.¹²¹ Aslında yeni Amerikan yönetiminin Dışişleri Bakanı Warren Christopher'ın ilk icraatlarından biri, olası bir uluslararası savaş suçları mahkemesinin en iyi nasıl organize edilebileceğinin araştırılmasını istemek olmuştur.¹²²

Washington yönetiminin plana açık bir şekilde karşı çıkması transatlantik ilişkileri de kötü etkilemişti. David Owen Amerikan hükümetinin tutumunu sert bir dille eleştirmiş ve *"Amerikalılar Bosna'ya kara kuvveti göndermedikleri sürece, Vance-Owen Planını veto etme ya da bozma hakkına sahip olamazlar."*¹²³ Ayrıca yeni yönetimin tavrını eleştirmeye devam etmiş ve Amerika'nın çözüm sürecine dahil olması gerektiğini şu sözlerle ifade etmiştir: *"Amerika Birleşik Devletleri için sorunun dışından eleştiri yapmak çok kolay. Neden konunun içine girmiyorlar? Bu durumda bir barış anlaşması yapma şansımız daha büyük olacaktır."*¹²⁴

Yeni Amerikan hükümetinin Bosnalıların yardımına koşabileceği umudu Müslümanları kendi aleyhlerine olacak bir barış anlaşmasının imzalamaktan uzak tutuyordu. Bu durum da Lord Owen'ı sıkıntıya sokuyordu:

*"Bütün olumsuzluklara rağmen, hatta benim umutsuzluğuma rağmen, bir uzlaşma zemini sağladık ama bir sorunuz var. Müslümanları ikna edemiyoruz. Bu da büyük ölçüde Amerikalıların suçu, çünkü Müslümanlar Amerikalıların her an yardımı gelebileceklerini düşündüklerinden tavize yanaşmıyorlar. Amerikalılar ne istiyor, sürekli devam eden bir savaş mı? Bu elimizdeki en iyi seçenek değil, tek seçenek. Bulabileceğimiz en iyi çözüm, ve bunu Amerikalıların engellemesi büyük bir ironi."*¹²⁵

¹²¹ "US Names Seven as Criminals in Balkan War: Eagleburger also Wants Serb Political Leaders to be Held Accountable", International Herald Tribune, 17 Aralık 1992'den Burg ve Shoup, a.g.e., s. 232.

¹²² Simon Tisdall ve Chris Stephen, "US Set on Prosecuting Yugoslav War Criminals", The Guardian, 28 Ocak 1992'den Burg ve Shoup, a.g.e., s. 232.

¹²³ David Owen, a.g.e., s.115.

¹²⁴ "US Balks at Backing Peace Plan for Bosnia", Chicago Tribune, 2 Şubat 1993'den Owen, a.g.e., s. 116.

¹²⁵ "Owen Prods US to Back Bosnia Plan as the 'Only Act in Town'", International Herald Tribune, 3 Şubat 1993'den Owen, a.g.e., s. 116.

Amerika Birleşik Devletleri ve Almanya, silah ambargosunun kaldırılması -zira Bosna-Hersek'teki insanlar ancak bu şekilde kendilerini koruma fırsatı bulabileceklerdi- konusundaki niyetlerini açıkladıklarında, İngiltere önce Almanya'yı daha sonra da ABD'yi bu durumun çatışmaları daha da şiddetlendireceği konusunda ikna etti. Sonuç olarak 10 Şubat 1993'te Warren Christopher yaptığı bir konuşmada Amerika Birleşik Devletleri'nin birkaç küçük nokta dışında Vance-Owen planını genel hatlarıyla desteklediğini açıkladı. Eski Dışişleri Bakanı Eagleburger durumu şu sözlerle açıklıyordu: *"Amerikan hükümeti Vance-Owen planının Sırlara çok fazla şey verdiğini düşünüyor ve bunların biraz da olsa azaltılmasını istiyor."*¹²⁶ Aslında İngilizler ABD'nin politikasından bu kadar kolay vazgeçmesini beklemiyorlardı zira Clinton başkanlık seçim kampanyasında hep Bosna-Hersek konusunda daha aktif ve müdahaleci bir tavır alacaklarını söylemişti. Aslında bir *Times* muhabirinin de belirttiği gibi durum pek de karışık değildi: *"Washington'da günler süren beyin fırtınasından sonra anlaşıldı ki, bölgede yeterli sayıda askeri olmadıkça, ABD'nin Balkanlar'da istediği politikayı izlemesi olanaksızdı."*¹²⁷

Bosnalı Müslümanlar Sırların büyük Sırbistan amaçlarından korktukları kadar Hırvatların büyük Hırvatistan hayallerinden de çekiniyorlardı. Bosnalı Müslümanların olmadığı görüşmelerde Milosevic ve Tudjman'ın Bosna-Hersek'i aralarında paylaşma planları yaptıkları raporlarıyla ortaya çıkmıştı. Aslında Bosnalı Müslümanlar ve Hırvatların işbirliği Sırlara karşı olan mücadelede çok önemliydi zira Bosnalı Müslümanlar silah ambargosunun verdiği dezavantajı, batıda Hırvat kontrolündeki bölgelerden telafi etmeye çalışıyorlardı. Ancak bir süredir Hırvatlar Batı Hersek'ten silah akışını durdurmuşlardı.¹²⁸

Vance-Owen planı taraflara sunulduğunda savaşın kısa bir süre içerisinde sona ereceğini düşünen Hırvatlar ne kadar ilerleyebilirlerse o kadar kazançlı olacaklarını düşünerek Bosnalı Müslümanlarla çatışmaya başlamışlardı. Bu arada uluslararası toplum Bosnalı Sırlara planı kabul etmeleri yönünde baskı yapmaya devam ederken, Sırlar Hırvat-Müslüman çatışmalarını fırsat bilerek saldırılarını

¹²⁶ Owen, a.g.e., s.129.

¹²⁷ Roger Boyes, "American Bluster Marks Qualified Approval for Peace Plan", The Times, 9 Şubat 1993'den Osmançavuşoğlu, a.g.e., s.130.

¹²⁸ Cviic, a.g.m., s.108.

yoğunlaştırdılar. Dolayısıyla plan bütün taraflar tarafından kabul edilmeden Hırvatlar ve Sırlar bir oldubitti ile kazanabildikleri kadar toprak kazanma yarışına girmişlerdi. Sonuç olarak Bosna-Hersek'teki zulmü izlemekle görevlendirilen BM temsilcisi Tadeusz Mazowiecki'nin sözleriyle; "*Vance-Owen Planı aslında etnik temizliği hızlandırmıştı.*"¹²⁹

Bosnalı Müslümanlar ABD tarafından planla ilgili bir takım garantiler aldıktan sonra planı imzalamayı kabul ettiklerinde, Bosnalı Sırlar üzerindeki baskı da artmıştı. Karadzic sonunda Milosevic tarafından planı imzalamaya ikna edilmiş sadece parlamentosunda kabul edilme şartı koymuştu. Dolayısıyla plan Bosna-Hersek Sırp parlamentosunda reddedildiğinde hem uygulanabilirliğini yitirmiş hem de Milosevic'e artık Bosnalı Sırları kontrol edemediğini göstermişti.

Amerika Birleşik Devletleri'nin Vance-Owen planına verdiği gönülsüz desteğin, planın taraflar tarafından reddedilmesi sonucunda bitmesi üzerine, İngiltere de artık Vance-Owen planı üzerindeki ısrarlarından vazgeçmişti. Aslında her iki taraf da planın uygulanabilmesi için gerekli kara gücünü bölgeye göndermek konusunda pek istekli değildi. ABD, Vance-Owen planının ölümünden sonra İngiltere'ye Sırlara karşı daha sert bir tavır takınması için baskı yapmaya başlamıştı. İngiltere de Amerika Birleşik Devletleri'ni bölgeye kara gücü göndermemekle suçluyor ve kara gücü olmadan istediklerini yaptıramayacağını ima ediyordu.

İşte bu dönemde ABD'nin ünlü "lift&strike"¹³⁰ politikası konuşulmaya başlandı. Doğal olarak bölgede kara kuvveti olmayan ABD için bu çok etkili bir plandı ancak başta İngiltere olmak üzere birçok ülke bu plana şiddetle karşı çıktı. Avrupalı devletler problemi kısa sürede çözebileceklerini düşündüklerinden BM şemsiyesi altında bölgeye birçok barış gücü askeri göndermişlerdi. Şimdi yerde askerleri varken havadan yapılacak bir bombardmana karşı çıkmaları çok doğaldı. Durum çok açıktı; savaşın başından beri çatışmalar uzamasın diye yapılan silah ambargosu

¹²⁹ Michael Binyon, "Vance-Owen Plan Blamed for Ethnic Cleansing", The Times, 20 Mayıs 1993'den Paul Mojzes, **Yugoslavian Inferno: Ethno-religious Warfare in the Balkans**, New York: Continuum, 1994, ss. 113-114.

¹³⁰ Lift & Strike politikası kısaca bölgeye uygulan silah ambargosunu kaldırmak suretiyle Bosnalı Müslümanlara kendilerini savunmak için silah edinme şansını tanıırken, diğer yandan BM ya da

sürekli Sırp'ların lehine işlediğinden bir bakıma çatışmaların sona ermesini engelliyordu.

3.2.2. Owen-Stoltenberg Planı ve Yeni Arayışlar

Vance-Owen planı tarihe gömüldükten sonra Cyrus Vance'in Birleşmiş Milletler arabuluculuğundan istifa etmesi üzerine, göreve Norveç Dışişleri Bakanı Thorvald Stoltenberg gelmişti. Vance-Owen planını iflasına kadar Bosna-Hersek'teki etnik varlıkların bir arada barış içinde yaşayabileceği inancına samimi bir şekilde bağlı olan kişiler bile artık kaçınılmaz sonun yaklaştığını görebiliyorlardı. Bu kaçınılmaz son ise Bosna-Hersek'in etnik çizgilerle bölünmesiydi. Aslında bu Milosevic ve Tudjman'ın başından beri istediği bir gelişmeydi. Radovan Karadzic'in sözleriyle; *"Batı politikasındaki değişiklik, sorunun bir iç savaş olduğunun ve savaşan taraflar birbirinden ayrılmadığı sürece sona erdirilemeyeceğinin anlaşılmasından sonra olmuştur."*¹³¹ Vance-Owen planını reddettikten sonra böyle bir değişiklikle karşılaşan Sırp'lar durumu tam bir zafer olarak yorumlamışlardı. Ne de olsa hem Sırbistan hem de Bosnalı Sırp'ların asıl hedefi 'Republika Srpska' nın kurulması idi ve bu amaç uğruna verilecek bir miktar toprağın hiçbir değeri yoktu. Bosnalı Hırvatlar için de aynı şey geçerliydi. Onların da büyük Sırbistan hayallerinin gerçekleşmesi bu planla her zaman olduğundan daha yakındı.

İşte bu şartlar altında hazırlanan Owen-Stoltenberg planında önceki plandaki etnik bakımdan karışık on bölgenin yerine, etnik çoğunluğa dayalı yarı-bağımsız üç kurucu devlet vardı. Ayrıca artık mücadele edecek gücü kalmayan Bosnalı Müslümanlara önceki planda verilen toprak oranı % 43'ten % 30'a indiriliyor, Sırp'lara % 53 Hırvat'lara ise % 17 oranında toprak bırakılıyordu.* Ancak planın asıl önemli noktası bu üç kurucu devletin uluslararası hukuk doğrultusunda self-determinasyon hakkı kazanıyor olmasıydı. Yani bu devletler istedikleri an

NATO komutasındaki uçakların Sırp mevzilerini bombalaması idi. Bu politika Joint Action Plan (Toplu Hareket Planı) olarak da bilinmektedir.

¹³¹ Daily Telegraph, 18 Haziran 1993'den Osmançavuşoğlu, a.g.e., s. 140.

* Bkz. Harita 3

topraklarında yapacakları referandum sonucunda bağımsızlıklarını ilan edebilir ve istedikleri ülkeye bağlanabilirlerdi.¹³²

Planın sonunda olabilecekleri gören İzzetbegovic hemen Birleşmiş Milletlere çağrıda bulundu ancak artık yapacak pek bir şey kalmamıştı. Uluslararası baskılardan bunalan ve diğer ülkelerin bölgeye barış getirme konusunda ciddi bir adım atmaktaki isteksizliğini gören İzzetbegovic kaderine boyun eğmek zorunda kalmıştı ve plan üzerinde görüşmeler yapmayı kabul etti. Ağustos ve Eylül ayları boyunca görüşmeler devam etti ancak hiçbir taraf plandan tam anlamıyla memnun değildi. Müslümanlar zaten çok küçük kalan topraklarının Adriyatik denizine açılması için ısrar ediyor Hırvatlar bunu reddediyordu. Sırp Saraybosna üzerinde olmayacak şeyler istemeye başlamışlardı. Sonunda Müslümanların çoğunlukta olduğu Bosna-Hersek parlamentosu planı oybirliğiyle reddetti zira % 30 gibi bir toprak ayırımı Bosna-Hersek devletinin yaşamını sürdürmesi için yeterli değildi.

Aslında planı reddeden Müslümanlardı ancak Sırp da planı kabul etmeye pek yanaşmamışlardı. Ağustos ve Eylül aylarındaki görüşmeler genellikle Sırp isteklerini tatmin etmek için verilen ödünlerle doluydu. Durum hem politik hem de askeri olarak sürekli Sırp'ların lehine geliştikçe ve Avrupalı devletler ve ABD de çaresizken Sırp'lar doğal olarak bu kadarına razı olmayacaklardı.¹³³

Ancak Bosna-Hersek olayında artık değişmeye başlayan bir şeyler vardı. Çözüm sürecine dahil olan ülkeler, çözümün bir türlü gelmemesinden dolayı sürekli hayal kırıklığı yaşıyorlardı. Tüm ülkeler birbirini suçlamaya devam ediyordu. Bosnalı Müslümanlar açık bir dille İngilizleri 'soykırım'ın önüne geçmemek suretiyle bir anlamda desteklediklerini iddia etmiş, İngilizler ise Bosnalı Müslümanları suçlamışlar, kendileri için yaptıkları çabayı görmezden gelmelerine olan

¹³² M. Murat Taşar, Burhan Metin, Altay Ünalay, **Bosna-Hersek ve Postmodern Ortaçağa Giriş**, İstanbul: Birleşik Yayıncılık, 1996, s. 270.

¹³³ Bosnalı Sırp lider Radovan Karadzic, İzzetbegović üzerindeki baskıların arttığı bir sırada şöyle söylemişti: "Eğer bir tek bomba bile Sırp mevzilerine düşerse, artık konuşma biter. Kapsamlı bir savaş ve büyük bir felaket olur." Bosna topraklarında binlerce barış gücü askeri olan İngiltere ve Fransa'yı korkutmak çok kolaydı. Amerika Birleşik Devletleri ise zaten kara gücü kullanmayı reddediyordu ve eğer olaya müdahale edecekse bile bunu NATO ile yapmayı tercih ediyordu. Dolayısıyla da batı dünyası durum değişene kadar Sırp'ların isteklerine boyun eğmek zorundaydı. Bkz. Silber ve Little, **a.g.e.**, s. 304.

kırgınlıklarını dile getirmişlerdi. Transatlantik hattında da işler hiç yolunda gitmiyordu. ABD bir şeyler yapmaya çalışıyor fakat İngiliz ve Fransızlar Sırpların misilleme yapmasından korktuklarından bu girişimleri engelliyorlardı. ABD sürekli adı geçen devletleri daha sert bir politika izlemeye davet ediyordu ancak bu devletler BM ile birlikte yaptıkları her planda Sırlara daha çok toprak ve taviz veriyorlardı. Temelde İngiltere ve Fransa ABD'nin daha aktif bir rol oynamasını istiyordu ancak bu rolün Müslümanları istemedikleri bir planı imzalamaya ikna etmek olmasında kararlıydılar. ABD yönetimi de genel tavır olarak Sırpların ve Hırvatların saldırgan tavırlarının ödüllendirilmesini kabul edemeyeceğini belirtiyor ve Bosnalı Müslümanlara hissettirdiği destekle onların da can havliyle planları kabul etmesini engelliyordu. Bunun farkında olan İngiltere ve Fransa ise ABD'nin Bosnalı Müslümanları kışkırttığını ve dolayısıyla bunun barış sürecini olumsuz yönde etkilendiğini iddia ediyorlardı. Aslında ABD dışındaki devletlerin çoğu Bosnalı Müslümanların yenilgiyi kabul edip yenilen taraf olarak bir anlaşma yapmaları taraftarıydı. Sonuç olarak Bosna-Hersek'teki durum uluslararası toplum için çok karmaşık bir hal almıştı.

Owen-Stoltenberg planı mevcut haliyle başarısızlığa uğradıktan sonra Fransa ve Almanya yeni bir girişim başlattılar. Bu girişimin amacı Owen-Stoltenberg planı üzerinde birtakım oynamalar yaparak görüşmelerin devamını sağlamaktı. Ancak bu kez Avrupa Birliği devletleri politikalarında bir değişikliğe gittiler. Sırp tarafını görüşmeye ve ödün vermeye ikna etmek için Sırbistan üzerindeki yaptırımları bir silah olarak kullanmaya karar verdiler. Avrupa Birliği Hareket Planı* (European Union Action Plan) olarak da bilinen bu girişimin özünde, Bosnalı Sırpların ellerindeki toprakların bir kısmını bırakmaları karşılığında, Sırbistan üzerindeki yaptırımların gevşetileceği fikri vardı. Avrupa Birliği ilk defa olarak savaşı bitirme konusunda Milosevic'i kendi tarafına alma yönünde girişimlere başlamıştı. Ancak bu girişimler de sonuç vermemiş ve Aralık ayında Brüksel'de yapılan görüşmelerde hem Karadzic hem de İzzetbegovic planı reddetmişti.¹³⁴

* Bkz. Harita 4

¹³⁴ <http://www.balkan-archive.org.yu/politics/chronology/chron93.html>

5 Şubat 1994 günü Saraybosna'da güneşli bir Pazar günü yaşıyordu. Kent sakinleri şehir merkezindeki Markale pazarında alışveriş yapıyorlardı. Saatler 12:37'yi gösterdiğinde tek bir havan topu mermisi Pazar yerine düştü. 68 kişi öldü 200'e yakın insan yaralandı. Olay uluslararası basın bültenlerine de bomba gibi düştü. İngiltere gibi askeri müdahalenin hep karşısında olmuş devletler bile saldırıyı kınadı ve tavırlarındaki değişikliği açıkça beyan ettiler. Dönemin İngiliz Dışişleri Bakanı Douglas Hurd olaylar hakkında yorum yaparken; *"Yapılan katliam bu savaşa karşı bakış açımızda bir dönüm noktası olmuştur"* diyor ve hemen ardından ekliyordu; *"harekete geçmenin sağlayacağı fayda, yaratacağı riskten daha ağır basıyor."*¹³⁵

John Major hükümetinin politikasına olan eleştiriler İngiltere'nin içinden de geliyordu. Havan topu saldırısından 2 gün sonra Avam Kamarasında yapılan bir tartışmada Walsall'lu üye David Winnick şöyle diyordu;

*"Cumartesi günü yaşanan ve 70 kişinin katledildiği kasaplığın daha önceki olaylarda olduğu gibi Sırp savaş liderlerinin Batı dünyası müdahalesinden ya da misillemesinden muaf olduklarını düşünmelerinden dolayı meydana geldiği gerçeğinin bu hükümet bile farkında değil mi? Birleşmiş Milletler ve batılı hükümetler tarafından hayal kırıklığına uğratılan ve saldırıların masum kurbanları olan Bosna'daki insanların hissettiği derin ihanet duygusunun farkında değil misiniz? Körfez Savaşında olanların aksine, ki oraya müdahale haklı olarak yapılmıştı, Bosnalı insanların, Batı dünyası ve uluslararası örgütlerin gözleri önünde katledilmesine seyirci kalınmaktadır."*¹³⁶

İngiltere içerisindeki müdahale yanlısı sesler yükselmeye devam ediyor ve gittikçe de artıyordu. Muhafazakarlar dışındaki siyasetçilerin çoğu da özellikle bu havan topu saldırısından sonra bir şeyler yapmanın artık kaçınılmaz olduğunu düşünüyordu. Bu eleştiriler sürerken Avrupa Birliği Dış İlişkiler Konseyi 7 Şubat'ta Brüksel'de yaptığı bir toplantıda bir karar aldı. Bu kararda NATO ve Birleşmiş Milletler'den Saraybosna kuşatmasını kaldırmak için hava gücü kullanımı dahil, her yolun denenmesi isteniyordu. Aslında güç kullanımı için bütün yollar açıldı zira

¹³⁵ House of Commons Debates, **Hansard**, 10 Şubat 1994, col. 456.

¹³⁶ House of Commons Debates, **Hansard**, 7 Şubat 1994, col. 21-22.

Birleşmiş Milletler daha önce almış olduğu 836 no'lu kararında güç kullanımını zaten onaylamıştı. NATO da daha önce pek çok zirve toplantısında Bosnalı Sırp mevzilerine hava saldırısına hazır olduğunu beyan etmişti. Farklı olan tek durum zeminin çok tepki çeken Saraybosna saldırısından sonra askeri müdahaleye daha uygun halde olmasıydı.

NATO içerisinde de bölgeye hava saldırısı yapılmasına karşı çıkan ülkeler vardı. Bunların başında Kanada ve her zamanki gibi İngiltere geliyordu. Ancak durumun hassaslığı onların da ikna olmasını sağladı. Kanada Srebrenica bölgesindeki askerleri için bir dizi garanti aldıktan sonra NATO'nun Sırlara bir ultimatoma vermesine razı oldu. Bu ultimatoda Bosnalı Sırların on gün içerisinde güçlerini Saraybosna etrafından çekmemeleri halinde hava saldırısıyla karşılaşacakları belirtiliyordu. Kanada gibi İngiltere de bölgedeki komutanlarından sınırlı bir hava hareketinin faydalı olabileceği ve İngiliz askerlerinin karşılaşacağı riskin kontrol altında tutulabileceği garantisi aldıktan sonra ultimatoma onay verdi. Zaten ultimatoma karşı çıkmak Atlantik birliğine büyük bir darbe vurmak demek olurdu ve İngiltere-ABD ilişkileri zarar görebilirdi. Clinton yönetimi NATO'nun inanılabilirliği konusunda çok hassastı ve İngiltere'nin ultimatoma veto etmesi NATO'nun global dünyadaki konumunu tehlikeye sokabilirdi. Bu sebeplerden dolayı kabine ultimatoma onay verdi. Hükümet adına konuşan Wallasey'li Barones Chalker şöyle diyordu;

*"Biz yardım çabalarına ve barış sürecine katkıda bulunması, zarar vermemesi şartıyla hava gücü kullanma fikrini her zaman destekledik. Bu konuda asıl sorun bunca ülkenin dahil olduğu bir durumda dengenin nasıl sağlanacağıydı. Ancak NATO müttefiklerimiz ve biz inanıyoruz ki, Saraybosna saldırısına kesinlikle etkili bir cevap verilmelidir. Bu yüzden de böyle bir ultimatoma zarardan çok fayda sağlayacaktır."*¹³⁷

Ancak asıl inisiyatif Fransa'dan gelmişti. 1993 Mart'ında göreve gelen yeni Fransız muhafazakar hükümetinin Dışişleri Bakanı Alain Juppé, hem NATO ultimatomunu fikrinin ilk destekleyicilerinden biri olmuş, hem de bölgede tehlike altında bulunan Fransız askerlerine rağmen, daha sert bir politika izleme taraftarı olduğunu her durumda göstermiş ve diğer ülkelere cesaret vermişti. Ayrıca hem

¹³⁷ House of Commons Debates, **Hansard**, 7 Aralık 1994, col. 942.

Bosna-Hersek'teki UNPROFOR kuvvetlerine en fazla asker katkısını Fransa yapmış, hem de 18 ölü ve 280 civarı yaralıyla en büyük kayıp sayısı da Fransa'da olmuştu. Bütün bunlara rağmen Fransa'da kamuoyu halen Sırp mevzilerine bir hava saldırısı yapılmasını destekliyordu.¹³⁸

Amerika Birleşik Devletleri de Saraybosna'da yaşanan faciadan sonra daha aktif bir politika izlemeye karar vermiş ve Fransa'nın hava hareketi tasarısına ve NATO'nun ultimatoma kararına açık destek vermeye başlamıştı. ABD olaya biraz daha geniş bir perspektiften bakıyordu. Soğuk Savaş sonrası dönemdeki en önemli krizlerden birisi olan Yugoslav krizinde Avrupalı müttefiklerinin başarısızlığı, dolaylı yoldan ABD'nin dünya lideri olarak güvenilirliğini ve inanılabilirliğini da olumsuz yönde etkiliyordu. Clinton 9 Şubat'ta yaptığı bir konuşmada bu konudaki endişelerini dile getiriyordu: *"Soğuk Savaş sonrası Avrupa'da NATO güvenilir bir güç olarak kalmalıdır."*¹³⁹

Ültematomun dolmasına kısa bir süre kala önemli bir gelişme oldu. NATO ültematomu vermeden önce Rusya'ya danışmamıştı. Aslında Rus yetkililer de ültematomu destekleme kararındaydılar. Ancak Rus iç politikasındaki dinamikler ve özellikle Sırp yanlısı aşırı milliyetçi Jirinovski gibi liderler Rus hükümetini eleştiri yağmuruna tuttular. İşte bu gelişmeler üzerine Başkan Boris Yeltsin liderliğinde Ruslar kendilerine yeni dünya düzeninde sağlam bir konum sağlayacağını düşündükleri bir plan ortaya attılar. Rusya'nın balkanlardan sorumlu elçisi Vitali Churkin Sırp'larla bir anlaşma yaptı. Bu anlaşmaya göre Sırp'lar ültematomun öngördüğü şartları yerine getirecek ve silahlarını Saraybosna'dan en az 20 km. uzağa taşıyacaklardı. Sırp kuvvetlerinin boşalttıkları yerlere de Birleşmiş Milletler şemsiyesi altında Rus askerleri girecekti. Bu şekilde hem NATO'nun istekleri yerine getirilecek hem de Sırp'ların bombalanması önlenerek iç muhalefetin sesi kısılmış olacaktı. Ancak asıl amaç çok daha büyüktü. Ruslar Avrupa'nın kalbindeki böyle önemli bir konuda çok etkili bir aktör haline gelecek ve yeni dünya düzeninde kendine saygıdeğer bir yer edinecekti. Sonuç olarak Sırp'lar planı kabul ettiler ve

¹³⁸ Noel Malcolm, **Bosna'nın Kısa Tarihi**, (çev. Aşkın Karadağlı), İstanbul: Om Tarih Yayınları, 1999, s.394.

¹³⁹ Neil A. Lewis "No More Appeasing the Serbs ", International Herald Tribune, 12 Nisan 1994, s.6'dan Osmancaşuğlu, a.g.e., s. 159.

silahlarını geri çekmeye başladılar. 21 Şubatta Birleşmiş Milletler eski Yugoslavya temsilcisi Yashusi Akashi, yaptığı bir açıklamayla Sırpların ultimatının şartlarına uydukları ve bu aşamada NATO gücü kullanımının gereksiz olduğu belirtti.¹⁴⁰

Sonuç olarak Sovyet dönemi sonrası ilk başarılı dış politika hamlesini yapan Rusya büyük bir diplomatik zafer kazanmıştı. Bu Rus inisiyatifinin Sırp ya da Slav yanlısı politikaların bir sonucu olmaktan çok, Rusya'nın uluslararası ilişkilerdeki statü arayışı ve iç politikadaki güç çekişmelerinin yarattığı bir durum olduğu çok tartışılan bir konudur. Rusya'nın Saraybosna konusundaki arabuluculuk rolü, onu uluslararası ilginin merkezine taşımış ve bölgede muhtemel diğer krizlerde söz sahibi olabilmesinin yolunu açmıştır. Artık Yeltsin için Saraybosna inisiyatifini takip eden zorluk, bu başarının devamını getirmek ve Rusya'nın yeniden dirilme eğilimi gösteren 'süper güç' konumunu pekiştirmek olacaktı.¹⁴¹

3.2.3. *Washington Anlaşması ve Boşnak (Müslüman) – Hırvat Federasyonunun Kuruluşu*

Vance-Owen planının en önemli sonuçlarından birisi, bu planın Müslümanlar ve Hırvatlar arasındaki hassas dengeleri bozmuş olmasıydı. Plan açıklandığı zaman Hırvatlar savaşın kısa bir süre içerisinde biteceğine inanmış ve bu son gelene kadar ellerinden geldiğince çok toprak kazanmak istemişlerdi. Bu da ancak Müslümanlarla savaşarak olabilirdi. Dolayısıyla Vance-Owen planı savaşın daha da uzamasına ve etnik temizliğin hızlanmasına sebep olmuştu.

Aslında Müslümanlar ve Hırvatlar çatışmaya başladığından beri Hırvatlar önemli ölçüde toprak kazanamamıştı. Tersine çatışmaların ilk safhalarında Bosnalı Hırvatlar, çoğunu Müslümanlara olmak üzere, topraklarının % 40'ını kaybetmişlerdi. Ayrıca savaş öncesi 830.000 olan nüfuslarının yaklaşık 440.000'i mülteci haline gelmişti.¹⁴² Ayrıca bu çatışmalar hem Hırvat hem Müslümanların güç kaybına neden olmuş ve Sırpların daha da rahatlamasını sağlamıştı. Bütün bunlar Hırvatistan içindeki

¹⁴⁰ Glenny, **Balkanlar**, s.513.

¹⁴¹ Cohen, **a.g.e.**, s.302.

¹⁴² Patrick Moore, 'Croatia and Bosnia: A Tale of Two Bridges ', **RFE/RL Research Report 3**, No. 1, 7 Ocak 1994, s. 112.

muhalefetin Tudjman ve Bosnalı Hırvatların lideri Mate Boban'ı sert bir dille eleştirmesine neden olmuştu. Muhalefet hem Bosna-Hersek'teki Müslümanlar ile yapılan birliğin bozulmasını eleştiriyor hem de Krajina bölgesinin hala Sırların elinde olduğunu sık sık gündem getiriyordu.¹⁴³

İki taraf açısından da Hırvat-Müslüman birliğinin yeniden inşa edilmesinin büyük faydaları vardı. Hırvatlar ve Müslümanlar güçlerini birleştirdiklerinde Sırlara karşı çok önemli başarılar elde edebilirlerdi. Hırvatlar Sırlara güvenemeyeceklerinin farkındaydılar zira Büyük Sırbistan emeli dahilinde Sırlar hem Müslümanlardan hem de Hırvatlardan arındırılmış Sırp bölgeleri yaratmak istiyorlardı. Dolayısıyla Hırvatlarla yaptıkları ya da yapacakları her türlü işbirliği sadece Milosevic'in amaçlarına hizmet ettiği sürece devam edebilirdi. Ayrıca Sırlarla işbirliği yaparak Bosna-Hersek'i ikiye bölerlerse, Sırlara büyük çapta toprak verilecekti ve bu topraklar sayesinde Sırbistan, Hırvatistan içindeki Krajina bölgesine ulaşmış olacaktı ki bu da Hırvatlar için elbette kabul edilemez bir durumdu. Son olarak komşusu Bosna-Hersek'in parçalanmasına yardım eden bir Hırvatistan devleti, özellikle de kendi topraklarında Sırların yaşadığı bölgeler söz konusu olduğunda, nasıl olur da toprak bütünlüğüne saygı duyulmasını isterdi? İşte bütün bu sebeplerden dolayı Hırvatlar Müslümanlarla anlaşmak konusuna sıcak bakmaya başlamışlardı.¹⁴⁴

Özellikle 5 Şubat'ta Saraybosna'da yaşanan trajediden sonra bölgede daha aktif bir rol almaya başlayan Amerika Birleşik Devletleri, bu konuda da başı çekiyordu. Başkan Clinton'ın özel temsilcisi Charles Redman ve ABD'nin Hırvatistan büyükelçisi Peter Galbraith Zagreb'de yaptıkları temaslarda Hırvat hükümetini Bosnalı Müslümanlarla yapılacak bir barış anlaşmasına ikna etmeye çalışıyordu. ABD bir yandan Hırvatistan'ı ekonomik ve diplomatik yaptırımlar uygulamakla tehdit ederken, diğer yandan da uluslararası finans kurumlarından krediler, Avrupalı ve uluslararası organizasyonlara katılma ve Krajina bölgesi üzerindeki hakları konularında diplomatik destek verme sözleriyle anlaşma yapmaya çalışıyordu. Tudjman da önerinin ne kadar cazip olduğunu vurgulamak için Hırvat

¹⁴³ Moore, a.g.m., s. 113.

¹⁴⁴ Patrick Moore 'A New Stage in the Bosnian Conflict', RFE/RL Research Report 3, No. 9, 4 Mart 1994, ss. 33-36.

televizyonunda yaptığı bir konuşmada “*Bu anlaşma Hırvatistan’ın batı dünyasının desteğini tekrar kazanmasını sağlayacak ve belli bir takım somut politik ve ekonomik ödülleri getirecek.*” diyordu.¹⁴⁵

5 Şubat’taki saldırıdan bir gün sonra Bosna-Hersek Hırvatları konseyi, Hırvat İşçi Partisi lideri Ivo Komsic başkanlığında Saraybosna’da toplandı. Konsey burada yayınladığı kararla, yetkilerin merkezden alınıp kurulacak ‘kanton’lara verilmesi temeliyle kurulacak bir sistem olması halinde, Bosna-Hersek’in toprak bütünlüğünün korunmasını istediklerini açıkladı. Oluşan olumlu havanın son etkisi, Bosna-Hersek’in parçalanmasının sorumlusu olarak kabul edilen Bosnalı Hırvat lider Mate Boban’ın, Tudjman’ın baskısı sonucu, 8 Şubat’ta istifa etmesi ve yerine Bosna-Hersek cumhuriyetinde de görev yapmış, Boban’ın ılımlı Dışişleri Bakanı Mile Akmadžić’in gelmesi oldu. Artık Hırvatlar ve Müslümanların barış görüşmeleri yapmaya başlamaları için ortam tam anlamıyla hazırды. Şubat ayının geri kalanında yapılan görüşmelerde bir anlaşmaya varıldı ve 23 Şubat’ta imzalanan ateşkes anlaşmasının 25 Şubat’tan itibaren yürürlüğe girmesi kabul edildi. İlk ve en önemli adım atılmış, Hırvatlar ve Müslümanlar arasındaki çatışmalar sona erdirilmişti.¹⁴⁶

1 Mart 1994’te, Amerika Birleşik Devletleri’nin yoğun temasları ve arabuluculuğu ile hazırlanan ve Müslüman (Boşnak) – Hırvat federasyonunu kuracak olan ‘çerçeve anlaşması’ Washington’da imzalandı. 18 Mart’a kadar anlaşmanın detayları üzerinde görüşmeler devam etti ve bu tarihte Boşnak lider İzzetbegović ve Hırvat lider Tudjman yine Washington’da anlaşmayı imzaladılar.¹⁴⁷ Bu anlaşmanın en önemli noktası Boşnaklar ve Hırvatlar arasındaki çatışmaları sona erdirerek, iki gücün Sırlara karşı beraber mücadele etmesini sağlaması, ve Boşnaklara Hırvatistan üzerinden silah ve mühimmat akışını yeniden başlatmasıydı. Bu sayede Boşnaklar Sırlara karşı daha etkili bir mücadele başlatabileceklerdi.

Ancak yapılan anlaşmanın olumsuz bir noktası da vardı. Anlaşmada yeni kurulan federasyonun Hırvatistan ile sıkı ilişkiler içerisinde olacağı da belirtilmişti.

¹⁴⁵ Patrick Moore “The Croatian-Muslim Agreements”, **RFE/RL Research Report 3**, No. 13, 1 Nisan 1994, ss. 20-21.

¹⁴⁶ Malcolm, **Bosnia**, s. 256.

¹⁴⁷ Rogel, **a.g.e.**, s. 64.

Hatta Charles Redman tarafından -Ivo Komsic'in kanton planı temel alınarak- hazırlanmış federasyon planında ileride Hırvatistan'la bir konfederasyon kurulabileceği bile belirtilmişti. Böyle bir durumda Bosna-Hersek'teki Republika Srpska'nın Sırbistan ile aynı sıkı ilişkileri devam ettirip bir konfederasyon oluşturması da mümkündü.¹⁴⁸ Yani sonuç olarak Bosna-Hersek'in etnik çizgilerle ikiye bölünme tasarısı gerçekleşmiş oluyordu. Müslümanlar gelecekte Hırvatistan'la konfederasyon oluşturması muhtemel bir oluşum içerisine giriyordu. Bosna-Hersek hükümetinin hukuk danışmanı Profesör Francis Boyle'nin de belirttiği gibi bu plan Bosna-Hersek cumhuriyetini etnik kökenlere göre ikiye bölüyor, bununla da yetinmeyip yeni kurulan federasyonu da yine etnik temellere dayanarak kantonlara ayırıyordu. Boyle'a göre bu plan Vance-Owen ve Owen-Stoltenberg planlarının en kötü taraflarının birleşmiş haliydi ve adına da Vance-Owen-Stoltenberg Plan'ı demek uygun olacaktı.¹⁴⁹

Sırpların NATO ultimatoma uyarak silahlarını geri çekmeye başlaması özellikle Rusya'yı sorunun çözümünde etkili bir aktör haline getirmiş ve barış umutları arttırmıştı. Hem ABD özel elçisi Charles Redman hem de Rus elçi Vitali Churkin, Washington anlaşmasının sağladığı momentumla ve iyimserlik havasıyla daha kapsamlı bir barış anlaşmasına ulaşılabilceği düşünüyordu. Ancak tam bu noktada uluslararası toplum yeni bir felaket haberi aldı. Bosnalı Sırp lar daha Washington anlaşmasının imzalandığı Mart ayı sona ermeden, Bosna-Hersek'in doğusundaki Gorazde'yi bombalamaya başlamışlardı. Birleşmiş Milletler bu duruma cevap olarak Gorazde civarındaki Sırp mevzilerinin NATO tarafından bombalanması iznini verdi. 10 Nisan'da yapılan NATO hava saldırısı, Sırp ların bombardımana son vermemeleri üzerine 11 Nisan'da da devam etti. Bu saldırılar Bosna-Hersek'teki UNPROFOR güçlerinin kumandanı korgeneral Sir Michael Rose'un isteği ve BM'nin onayı sonucunda olmuştu.¹⁵⁰

¹⁴⁸ Moore, *The Croatian-Muslim Agreements*, ss. 20-24.

¹⁴⁹ Cohen, *a.g.e.*, s. 306.

¹⁵⁰ UNSCR (United Nations Security Council Resolution – Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararı) 836, 4 Haziran 1993, bkz. <http://ods-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/330/21/IMG/N9333021.pdf?OpenElement>

Aslında korgeneral Rose, Gorazde olayının başından beri çeşitli demeçleriyle dikkatleri üzerine çekmeyi başarmıştı. Bu açıklamaların çoğu hava saldırısına karşı olan ülke ve örgütlerin açıklamalarıyla örtüştüğünden bunları ele almak faydalı olacaktır. Sırpların Gorazde bombardımanı başladığında korgeneral Rose da İngiliz hükümeti gibi hava saldırısı fikrinin karşısındaydı. Bu planın, kendisinin ‘barışı koruma’ (peacekeeping) görevinin ilkeleriyle uyuşmadığını düşünüyordu. Hava saldırılarına izin vermek ‘barışı koruma’ görevini ‘barışı sağlama’ (peace enforcement) haline getireceğini düşünüyordu. ‘Barışı koruma’ görevi kesin bir tarafsızlık gerektirirken, ‘barışı sağlama’ soruna bir tarafın yanında dahil olmak anlamına geliyordu. Dolayısıyla bir ‘barışı koruma’ görevlisinin çatışmalara dahil olup savaşın gidişatını herhangi bir taraf lehinde değiştirmesi söz konusu olamazdı. Hava saldırıları NATO’yu Bosna-Hersek hava kuvvetleri haline getirecek ve tarafsızlığı bozacaktı. Kendisi de sık sık şöyle diyordu; *“Beyaz araçlar kullanarak savaşa giremezsiniz.”* Prensip olarak korgeneral de askeri müdahaleye karşı değildi. Ancak Sir Rose’a göre, eğer uluslararası toplum Bosna-Hersek’in yanında savaşa girmeye karar verirse, UNPROFOR kuvvetlerini bölgeden derhal çıkarmalı ve yerlerine savaşma kapasitesi olan kuvvetler gelmeliydi.¹⁵¹

Sir Rose, Gorazde saldırısını Sırpların taktiksel bir hareketi olarak görüyor ve bu saldırının barış sürecine zarar vermesinden çekiniyordu. Bu yüzden de bombalamanın yerel bir çatışma olduğunu ve konunun büyütülmemesi gerektiğini söylüyordu. Ancak korgeneralin Gorazde’deki askeri gözlemcileri merkeze gönderdikleri raporların basına değiştirilerek yansıtıldığını 7 Nisan’da sızdırdıkları bir belge ile açıkladılar. Belgede şöyle deniyordu;

“Uluslararası medyadan durumun ciddi olmadığı yönünde radyo raporları duymak çok rahatsız edici. 5 Nisan’da BBC Dünya Servisi haberlerinde olayın sınırlı bir bölgeye yapılmış küçük bir saldırı olduğu yönündeki UNPROFOR değerlendirmesini duyduk... Bunun sınırlı bir bölgeye yapılmış küçük bir saldırı olduğunu söylemek kötü bir değerlendirmedir, doğru değildir, ve burada olan bitenin hiçbir şekilde anlaşılmadığını göstermektedir.”¹⁵²

¹⁵¹ Roger Cohen, “UN General Opposes More Bosnia Force”, New York Times, 29 Eylül 1994’den **This Time We Knew: Western Responses to Genocide in Bosnia**, Thomas Cushman ve Stjepan G. Mestrovic (der.), New York: New York University Press, 1996, s. 153.

¹⁵² Silber ve Little, **a.g.e.**, s. 327.

Daha sonra olayın vardığı boyutu anlayan Sir Rose, Bosnalı Sırp general Ratko Mladic'le görüşerek saldırıları acilen durdurmasını yoksa NATO saldırısı ile karşılaşacağını söylemişti. Ancak Sırp saldırıları kesmedi ve 10-11 Nisan'da NATO hava saldırısı yapıldı. Saldırı kararı Rusya'ya danışılmadan alınmıştı ve Rus protestoları dönemin NATO Genel Sekreteri Manfred Woerner tarafından, kararın çok acil alındığı gibi sebeplerle yatıştırılmaya çalışıldı. Saldırıları Sırp tarafını da harekete geçirdi. Sırp uluslararası toplumun Bosnalı Müslümanların yanında çatışmalara girerek tarafsızlığını bozduğunu, BM'ye güvenlerinin kalmadığını ve artık sadece Rus özel elçisi Vitaly Churkin aracılığıyla görüşme yapacaklarını bildirdiler.¹⁵³

Sonuç olarak kısıtlı NATO saldırısı Sırpı durdurmaya değil harekete geçirmeye yaradı. General Mladic saldırılara misilleme olarak 150 UNPROFOR askerini rehin aldı ve kuvvetleri de Tuzla şehrine saldırıya başladı. Saldırıların arkasının kesilmemesi ve ABD ile NATO Genel Sekreteri Manfred Woerner'in yoğun baskıları sonucunda BM Genel Sekreteri Boutros Boutros-Ghali tekrar NATO hava gücünün kullanılmasını istedi. Brüksel'de toplanan NATO konseyine bir kez daha iç çekişmeler damgasını vurdu. Bir yanda ABD hava saldırısı fikrini savunurken, diğer yanda İngiltere buna şiddetle karşı çıkıyor, ve ABD'yi bölgeye asker gönderme konusundaki cesaretsizliğinden dolayı suçluyordu. Atlantik'in iki tarafındaki müttefikler arasındaki ilişkiler iyiden iyiye gerilmişti.¹⁵⁴ Sonunda NATO'da İngilizleri kızdıran bir karar alındı ve 22 Nisan tarihinde Sırpı yeni bir ultiatom verildi. Bu 24 saat süreli ultiatoma göre Sırpı Gorazde'ye saldırılarını hemen kesecek, güçlerini üç kilometre uzağa çekecek ve BM güçlerinin insani yardım konvoylarının ve tıbbi yardım personelinin sorunsuz bir şekilde şehre girişi ve yaralıları gerektiği takdirde şehirden çıkarması engellenmeyecekti. ultiatomun şartlarının yerine getirilmemesine ve ateşe devam edilmesine rağmen, korgeneral Rose ve BM Genel Sekreteri'nin özel temsilcisi Yasushi Akashi Sırpı geri çekilmeye başladığını iddia ederek NATO saldırılarını bir kez daha durdurdular.¹⁵⁵

¹⁵³ Robert J Donia, **Bosnia and Hercegovina: A Tradition Betrayed**, New York: Columbia University Press, 1994, s. 274.

¹⁵⁴ Xhudo, **a.g.e.**, s.93.

¹⁵⁵ Aliya İzzetbegović, **Tarihe Tanıklığım**, (çev: Ahmet Demirhan/Alev Erkilet/Hanife Öz), İstanbul: Klasik Yayınları, 2003, s. 201.

Gorazde olayı sadece ABD ve İngiltere'nin arasını açmakla kalmamış, Bosnalı Sırpların, Sırbistan ve Rusya ile ilişkilerini de zedelemiştir. Bosnalı Sırplar sadece batı dünyasıyla değil kendi müttefikleri ile de oyun oynamışlardır. Yaptıkları saldırılar Milosevic'in kazandıklarını artık bir anlaşma tabanına oturtmasını engelliyordu. Dolayısıyla Milosevic ile Karadzic arasındaki uçurum gitgide büyüyordu. David Owen konu hakkında şöyle diyordu;

“Milosevic ve Karadzic arasındaki ilişki Gorazde olayından sonra oldukça bozuldu. Bosnalı Sırpların utanmaz yalancılar olduğu ortaya çıktı. Hep Gorazde'nin peşinde değiliz diyorlardı, ama öyle oldukları belli oldu. Bu olaydan sonra Rusların desteğini de bir süreliğine kaybettiler ki bunu da hak etmişlerdi.”¹⁵⁶

Rusların, yaptıkları planları sürekli bozan ve sözlerini yerine getirmeyen Sırlara olan kızgınlığını da Vitaly Churkin'in şu sözleri açıkça gösteriyordu;

“Sırplar bütün dünyanın onların karşısında olduğunu iddia ettiklerinde, biz yardım etmeyi kabul ettik. Tek bir şartımız vardı o da talimatlarımızı yerine getirmeleriydi. Fakat onlar Rus politikasını bir kalkan olarak kullandılar...sadece vaktimizi harcadılar. Birileri Rus politikasıyla oynamaya kalkarsa, Rusya da onlara bir süper güç gibi cevap verir.”¹⁵⁷

3.3. ABD, AVRUPA VE RUSYA 'NIN DİPLOMATİK GİRİŞİMLERİ

3.3.1. Temas Grubu Ve % 51-% 49 Planı

Yugoslav Krizi tahmin edildiği kadar çabuk bir şekilde barışçı bir çözüme ulaştırılamadığı için, konuyla ilgili devletlerin politikalarındaki değişiklikler de gitgide su yüzüne çıkıyordu. Krizin başlarında konunun Avrupalılara bırakılması gerektiğini savunan Amerika Birleşik Devletleri ve kendi dağılma süreci devam eden Rusya, Yugoslav krizinin çözüm aşamasına daha sonra katılan iki önemli devletti. Bu

¹⁵⁶ Owen, a.g.e., s. 260.

¹⁵⁷ Cohen, a.g.e., s. 308.

devletlerden önce, İngiltere, Fransa ve Almanya inisiyatifi ellerinde bulunduruyorlardı. Kriz tahmin edilen boyutları aşır soğuk savaş sonrası yeni dünya düzenini tehdit etmeye başlayınca ABD ve Rusya gibi devletler sürece dahil oldular ve kendi politikalarını yapmaya başladılar.

Adı geçen ülkelerden İngiltere, Fransa ve Rusya, Sırp isteklerine karşı her zaman daha duyarlı olmuşlardı. Buna karşın ABD ve Almanya izledikleri politikalarda Sırp'ların saldırgan tavrının ödüllendirilmemesine dikkat etmişlerdi. Bundan dolayı bu ülkelerin farklı politikaları hem çözümün gecikmesine neden oluyor, hem de NATO müttefiklerinin arasını açıyordu. Saraybosna havan topu saldırısının hemen ardından NATO'nun Sırlara bir ultiatom vermesini, UNPROFOR'un İngiliz kumandanı Sir Michael Rose engellemeye çalışmıştı. Sir Rose saldırının uluslararası toplumun sempatisini kazanmaya ve askeri müdahale sürecini hızlandırmaya çalışan Boşnaklar tarafından yapıldığını iddia etmişti. İngilizler Rusya'nın çözüm önerisine sevinmiş ve bölgeye gönderilecek Rus askerlerinin, Amerikan askerlerinin boşluğunu doldurduğu söylemişlerdi.¹⁵⁸ Bu sitem başta İngilizler olmak üzere Yugoslav topraklarında askeri olan tüm devletlerin ortak sitemiydi.

İngiliz ve Fransız yetkililer sıkça Amerikan desteğinin yetersizliği ve uluslararası koordinasyon eksikliği gibi faktörlerin çözümü zorlaştırdığını belirtiyorlardı. Fransız Dışişleri Bakanı Alain Juppé, Lüksemburg'daki Avrupa Birliği Dışişleri Bakanları toplantısında Avrupa, Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya'nın, Bosna-Hersek konusunda farklı diplomatik yollar izlemelerinin, Sırp'ların ikili oyunlar oynamalarını kolaylaştırdığını söylüyor ve bu diplomatik çabaların tek elden yapılması gerektiğini belirtiyordu. İngiliz David Owen da, kalıcı bir barış anlaşmasının ancak Avrupa Birliği, Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya'nın koordinasyonu ile mümkün olabileceği yönündeki fikrini açıklamıştı. Dönemin İngiliz Dışişleri Bakanı Douglas Hurd de Fransız Bakan'a katıldığını söyleyerek üç farklı diplomatik girişimin mantıksız olduğunu ve bu ülkelerin daha fazla işbirliği içinde olması gerektiğini ekliyordu.¹⁵⁹

¹⁵⁸ Malcolm, *Bosna*, ss. 396-97.

¹⁵⁹ Hoyt L. Barber, "EU Tries to Patch-Up its Bosnia Policy ", *Financial Times*, 19 Nisan 1994 ve William J. Palmer "EU Seek Russia and US Backing for Peace Push" *The Guardian*, 19 Nisan 1994'den Osmançavuşoğlu, *a.g.e.*, s. 176.

Amerika Birleşik Devletleri de koordinasyonun artırılması gerektiğine inanıyor fakat bunun ICFY çatısı altında yapılmaması gerektiğini çünkü bu organizasyonun güvenilirliğini yitirdiğini düşünüyordu. ABD'nin istediği bu işbirliğini sağlayacak grubun mümkün olduğunca küçük olmasıydı. Bosnalı Sırların hareketleri karşısında öfkelenen Rusya da işbirliğine hazırdı. Nisan ayında Londra'da Warren Christopher (ABD), Vitaly Churkin (Rusya), Douglas Hurd (İngiltere) ve Alain Juppé (Fransa) arasında yapılan görüşmeler sonucunda "Temas Grubu" kuruldu. Temas Grubu Amerika Birleşik Devletleri, Rusya, Almanya, Fransa ve İngiltere gibi devletlerden birer temsilci ile Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler ve ICFY gibi kurumlardan gelecek birer temsilciden oluşacaktı.¹⁶⁰

Temas Grubu 13 Mayıs'ta yaptığı ilk toplantıda bir Bosna-Hersek deklarasyonu yayınladı. Bu deklarasyonda savaşan tarafların çatışmaya bir an önce son vermesi ve bir uzlaşmaya varmak için çalışmalara başlanması gibi çağrılarının yanı sıra, bir plan* önerisi de bulunmaktaydı. Bu plana göre Bosna-Hersek ikiye bölünecek, Boşnak-Hırvat federasyonuna % 51, Bosnalı Sırlara ise % 49 oranında toprak verilecekti.¹⁶¹

Plan konusunda görüşmeler devam ederken, Temas Grubu içerisindeki fikir ayrılıkları da sık sık göze çarpıyordu. İngilizler, Fransızlar ve Ruslar, Bosna-Hersek'in %70'ini elinde tutan Sırları, % 49'a ikna etmenin çok zor olacağını belirtiyorlardı. Bu ülkelere göre Bosnalı Müslümanlar artık yenilgiyi kabul etmeli ve bir takım ödünler vermeye başlamalıydı. Amerikalı yetkililere göre ise, Sırp saldırganlığının kurbanı pozisyonundaki Bosnalı Müslümanlara taviz vermeleri gerektiğini söylemek en azından ahlaki olarak yanlış olacaktı. Amerikalılar Bosnalı Müslümanları taviz vermeye ikna etmek yerine, Bosna-Hersek'e uygulanan silah ambargosunu kaldırarak Müslümanlara kendilerini savunma hakkı vermeyi teklif ettiler.

Haziran ayında plan ilgili taraflara bir al-ya-da-bırak (take-it-or-leave-it) teklifi şeklinde sunuldu. Hırvatlar planı kabul ettiler. Saraybosna'daki Müslüman

¹⁶⁰ <http://www.balkan-archive.org.yu/politics/chronology/chron94.html>

* Bkz. Harita 5

çoğunluklu parlamento İzzetbegovic'in "*adil olmayan ve insafsız bir barış önerisi*" dediği bu teklifi istemeyerek de olsa kabul etti. İzzetbegovic plan konusunda yaptığı açıklamada şöyle diyordu; "*Biz bunun kötü bir plan olduğunu düşünüyoruz, fakat diğer tüm seçeneklerimiz daha da kötü.*"¹⁶² Sırlar ise anlaşmayı imzalamak için bir dizi şart öne sürdüler. Bu şartlar Boşnak-Hırvat federasyonundan tamamen bağımsız, Birleşmiş Milletler'de temsil edilecek bir Bosna-Hersek Sırp devletinin kurulması, kurulacak devletin Adriyatik'e kıyısının olması, Saraybosna'nın bölünmesi ve tüm Sırlara uygulanan ambargonun ve yaptırımların kaldırılması idi. Dolayısıyla Sırp isteklerini yerine getirmek için, al-ya-da-bırak şeklinde teklif edilen plan üzerinde bir takım değişiklikler yapılmaya başlandı. Amerika Birleşik Devletleri ve Almanya, Bosnalı Müslümanların isteklerini gözetken bir anlaşma imzalamaları için Sırp tarafına çeşitli yaptırımlar uyguluyordu. İngiliz, Fransız ve Ruslar Sırp kuvvetlerine karşı (özellikle misilleme endişesi sebebiyle) güç kullanılmasını istemedikleri için, Amerika Birleşik Devletleri ve Almanya bu baskı ve yaptırımları gevşetmeye başlamak zorunda kaldı.¹⁶³

Ağustos ayında hem bölge haritası hem de barış anlaşması Karadzic tarafından reddedildiğinde Milosevic Bosnalı Sırlara yaptığı ticari abluka tehdidini hayata geçirdi. Sırbistan ve Bosnalı Sırların aralarının açılması durumu Temas Grubunda bir zafer olarak algılandı. Temas Grubu, karşılık olarak, Birleşmiş Milletler'e Belgrat üzerindeki yaptırımların gevşetilmesi için baskı yapmaya başladı. ICFY ablukayı denetlemek için bölgeye 135 gözlemci gönderdi. Bu sayı belirtilen görevi yerine getirebilmek için oldukça azdı ve Sırbistan'dan Bosna-Hersek'e savaş malzemelerinin akmaya devam ettiği yönündeki raporlara rağmen, 23 Eylül'de Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 11'e karşı 2 oyla, 100 günlük bir deneme süresi boyunca Sırbistan ve Karadağ'a uygulanan (ve zaten hiçbir zaman tam anlamıyla etkili olamamış) yaptırımların hafifletilmesi kararı aldı.¹⁶⁴

¹⁶¹ Rogel, *a.g.e.*, s. 64.

¹⁶² İzzetbegović, *a.g.e.*, ss. 288-89.

¹⁶³ Patrick Moore, "Bosnian Partition Plan Rejected ", *RFE/RL Research Report* 3, No.33, 26 Ağustos 1994, ss. 1-5.

¹⁶⁴ Susan L. Woodward, *Balkan Tragedy: Chaos and Dissolution after the Cold War*, Washington D.C.: Brookings Institution, 1995, ss. 289-94.

3.3.2. Silah Ambargosu, Hava Saldırıları ve ABD – Avrupa anlaşmazlıkları

Amerika Birleşik Devletleri ile Avrupa devletleri arasında, özellikle ABD'nin Yugoslav krizine aktif bir şekilde müdahale etme kararı almasından sonra, pek çok konuda anlaşmazlıklar yaşanıyordu. BM çatısı altında bölgeye barış gücü gönderen devletlerin temel planı bir yandan çeşitli ambargolarla krizin yayılmasını önlemeye çalışmak, diğer yandan da diplomatik çabalarla sorunun barışçıl bir çözüme kavuşturulmasını sağlamaktı. İlk bakışta hem mantıklı hem de ahlaki yönden olumlu görünen bu strateji maalesef çeşitli nedenlerden ötürü 3 yıl boyunca etkili olamamış ve Sırp saldırganlığının önüne geçememişti.

Amerika Birleşik Devletlerindeki genel düşünce Avrupalı devletlerin ve bazı uluslararası organizasyonların (BM, ICFY, AT gibi) Sırp saldırganlığı ile mücadelede başarısız oldukları ve artık konuyu bir çözüme ulaştırmak için daha kararlı ve daha sert davranılması gerektiği idi. ABD'nin bu durumdaki önerisi Bosna-Hersek hükümetine uygulanan silah ambargosunu kaldırılmak ve NATO hava gücünü kullanarak Sırpı masaya oturtmaya ikna etmektir (lift & strike). Bosna-Hersek topraklarında barış gücü askerleri olan devletler için bu strateji kabul edilemezdi zira böyle bir hareket tüm barış gücü askerlerini tehlikeye atacaktı ve hiçbir hükümet kendi halkına bunun hesabını kolay kolay veremezdi. Dolayısıyla aynı zamanda NATO müttefikleri olan devletler arasındaki bu derin düşünce farklılıkları ilişkilerin de gerginleşmesine sebep oluyordu. İngiliz gazeteci Ian Traynor, 20 Mayıs tarihli *The Guardian* gazetesindeki yazısında düşünce farklılıklarına dikkati çekiyordu;

“Bosna-Hersek politikası söz konusu olduğunda Batı Avrupalılar ve Ruslar, Amerikalılar ile hemen hemen her noktada uyuşmazlık sergiliyorlar. ABD Bosna-Hersek hükümeti üzerindeki Birleşmiş Milletler silah ambargosunun kaldırılmasını istiyor, diğer devletler buna karşı çıkıyor. ABD Sırpı üzerindeki BM yaptırımlarına devam edilmesini istiyor, diğerleri baskının azaltılmasını istiyor. ABD sık sık hava saldırısını gündeme getiriyor, diğerleri direniyor. Ve ABD Bosna'ya kara kuvveti göndermeyi reddediyor bu da İngiltere Fransa ve Rusya gibi Bosna'da kara kuvveti olan devletleri kızdırıyor.”¹⁶⁵

¹⁶⁵ Ian Traynor, “International ‘Community’ Finds Little in Common Over Bosnia”, *The Guardian*, 20 Mayıs 1994’den Osmançavuşoğlu, a.g.e., s. 181.

Bosnalı Sırpların Temas Grubu planını ve haritasını reddetmeleri ABD’de büyük bir kırıngnlıkla karşılandı. Dönemin ABD Savunma Bakanı William Perry uluslararası toplumun bir yol ayırımına geldiğini ve artık ABD ve NATO’nun Bosna-Hersek krizindeki rolünü genişletmesinin kaçınılmaz olduğunu belirtiyordu.¹⁶⁶ Kongre’nin baskısından bunalan ABD Başkanı Bill Clinton da silah ambargosunun kaldırılması yönünde fikrini şöyle beyan ediyordu;

“Uzun zamandır sahip olduğum görüş şudur ki, silah ambargosu haksız bir şekilde ve istemeyerek de olsa çatışmadaki masum tarafı cezalandırmaktadır ve Güvenlik Konseyi bu adaletsizliğe bir çare bulmak için hareket geçmelidir.”

Ayrıca, Başkan Senato’ya yazdığı bir mektupta da, ayrılıkçı Bosnalı Sırpların uluslararası barış planını 15 Ekim’e kadar kabul etmemeleri halinde, Ekim’in sonunu beklemeden Müslümanlara uygulanan ambargonun kaldırılması için BM’ye gideceğini söylüyordu.¹⁶⁷

Ambargonun kaldırılmasının karşı çıkan devletlerin bir diğer argümanı ise Bosna-Hersek üzerindeki silah ambargosunun kaldırılmasının, bir iç savaşta çatışmalara taraf olarak müdahale etmek anlamına geleceğiydi. Bu pek de mantıklı bir açıklama değildi zira çatışmanın hemen başında silah ambargosu uygulanması da yine aynı mantıkla uluslararası toplumun savaşa Sırpların tarafında müdahale ettiği anlamına gelebilirdi. Savaşın başında federal ordu ve silahları Sırpların elinde idi ve uygulanan ambargonun hangi tarafın yararına olacağı çok açıktı. Ayrıca yapılan bir araştırmaya göre, 1992-1994 yılları arasında Yugoslav topraklarına (BM ambargosuna rağmen) yaklaşık 6.7 milyar sterlin değerinde askeri mühimmat kaçırılmış ve bu mühimmatın yarısından fazlasını Hırvatlar, 3’te birini Sırplar almış, Müslümanlar ise yaklaşık 9’da birini alabilmişlerdi. Hırvatlarla yapılan barış Müslümanları silahlanma konusunda olumlu yönde etkilemiş olsa da, bu silahlar hafif silahlardı ve hala Sırpların ağır silahlarına karşı pek etkili değildi.¹⁶⁸

¹⁶⁶ Bruce Clark, “US and NATO Likely to Expand Role in Bosnia”, Financial Times, 19 Temmuz 1994’den Burg ve Shoup, a.g.e., s. 290.

¹⁶⁷ Ruth Marcus and Daniel Williams, “Clinton Sets October 15 Deadline to Act on Bosnia Embargo”, International Herald Tribune, 12 Ağustos 1994’den Xhudo, a.g.e., s. 94.

¹⁶⁸ Gow, **One Year of War**, ss. 2-3.

Mayıs ayından itibaren Başkan Clinton üzerindeki Senato baskısı artmaya başlamıştı. Senato'da hakim olan görüş, tek başına hareket etmek anlamına gelse de, Başkanın Birleşmiş Milletler ambargosunu delmesi gerektiği idi. Bu görüşteki Senato üyelerinin çoğu aslında ABD güçlerinin bölgeye gönderilmesini, hatta hava saldırılarının da başlatılmasını destekleyen kişilerdi. Ambargonun kaldırılması Bosnalı Müslümanlara kendilerini koruma fırsatı verebilir ve Amerikan güçlerinin bölgeye gönderilmesine gerek kalmayabilirdi. Haziran ayının başında Senato ambargonun tek taraflı kaldırılması yönündeki bir değişikliği az bir farkla reddetti. Ancak bu Avrupalı devletleri tedirgin etmişti. İngiltere senato değişikliği kabul etse bile bunun Başkan üzerinde bağlayıcı bir etkisi olmadığını söylemekte gecikmedi. Fakat Başkan Clinton üzerindeki baskının farkındaydı ve Avrupalı devletlerin konuyu çözmekteki acizliği bu kadar ortadayken hala neden onların istekleri doğrultusunda hareket ettiğini kongreye açıklamak gün geçtikçe zorlaşıyordu. Başkan kendisinin de ambargonun kaldırılmasından yana olduğunu ancak bunu Bosna-Hersek'te barış gücü askerleri olan ülkelerin görüşlerini yok sayarak yapmak istemediğini sık sık belirtmek zorunda kalıyordu.

Sonuç olarak, Başkan Clinton Bosnalı Sırpların 6 Haziran'da sunulan Temas Grubu planını 15 Ekim'e kadar kabul etmemeleri halinde, Birleşmiş Milletler'e uluslararası ambargonun resmen kaldırılması için bir teklif sunup bunu destekleyeceğini belirtti, ve uluslararası toplumun bu teklifi 15 Kasım'a kadar desteklememesi durumunda da, tek taraflı olarak ambargoyu deleceğini kongreye bildirdi.¹⁶⁹

Bosnalı Müslümanların, Ağustos ayındaki bir hareket ile, Sırpları Bihaç bölgesinden Hırvatistan'daki Krajina bölgesine geri çekilmeye zorlamasından sonra, Sırp kuvvetleri Krajina Sırplarından da aldıkları destekle Bihaç bölgesine güçlü bir karşı saldırıya geçmişlerdi. Bu saldırı sırasında Sırp savaş uçakları NATO denetiminde olan uçuşa yasak bölgeden geçerek Bihaç güvenli bölgesini (napalm ve cluster bombalarıyla) bombaladılar.¹⁷⁰ Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 1992

¹⁶⁹ Douglas Jehl, "Bosnian Crisis Hangs over Clinton like a Darkening Cloud", International Herald Tribune, 9 Eylül 1994'den Osmançavuşoğlu, a.g.e., s. 184.

¹⁷⁰ Ian Traynor, "Serbs Mock West with Bomb Raids", The Guardian, 19 Kasım 1994'den Osmançavuşoğlu, a.g.e., s. 186 Ayrıca bkz. Burg ve Shoup, a.g.e., ss. 157-78 ve Taşar, a.g.e., s. 359.

yılında aldığı 781 no'lu kararla Bosna-Hersek hava sahasını askeri uçuşlara kapatmış fakat herhangi bir yaptırım öngörmemişti. Bu konuda yaptırım ancak BM Güvenlik Konseyinin 816 no'lu kararıyla (ve rapor edilen uçuşa yasak bölge ihlali sayısının 465'i bulmasından sonra) gündeme gelmişti. Bu karar Birleşmiş Milletler'e üye devletlere, ulusal ya da bölgesel organizasyonlar aracılığıyla, Güvenlik Konseyi'nin yetkisi altında ve Genel Sekreter ve BM Koruma Gücü ile yakın koordinasyona tabi olmak suretiyle, Bosna-Hersek Cumhuriyeti hava sahasında uçuş yasağına uyulması için gereken tüm tedbirlerin alınması konusunda yetki veriyordu.¹⁷¹

Sırp bombardımanı sonrasında ABD Bihaç çevresindeki Sırp füze mevzilerinin NATO tarafından bombalanmasını önerdi fakat bu öneri her zamanki gibi BM tarafından (İngiltere ve Fransa'nın inisiyatifiyle) reddedildi. BM'nin verdiği cevap karşısında Cumhuriyetçi lider Senatör Bob Dole, kongrede yaptığı konuşmada kırılganlığını gizleyemiyordu; *"Birleşmiş Milletler artık NATO'nun sırtından inmeli ve NATO'nun Sırp saldırganlığının çaresine bakmasına izin vermelidir."*¹⁷² 21 Kasım'da NATO uçakları Sırp'ların Bihaç saldırılarında hareket noktaları olan Hırvatistan'daki Sırp bölgesini bombaladı. Sırp jetlerinin havalandığı piste sorti yapan yaklaşık 40 uçak, Amerika, İngiltere, Hollanda, Fransa hava kuvvetlerinin uçaklarından oluşuyordu.¹⁷³ Ancak bu küçük çaplı saldırı doğal olarak Sırp'ların geri çekilmesini sağlamamış, tersine Sırp'ların da misilleme olarak 250'den fazla Kanadalı, Fransız, Rus ve Ukraynalı Barış Koruma görevlisini esir almasına neden olmuştu.¹⁷⁴ Bir NATO görevlisine göre;

*"ABD Sırp'ları hiçbir uyarıda bulunmadan, pek çok farklı bölgede aynı anda ve çok daha sert bir şekilde vurmaya istiyordu. Bunun Bosnalı Sırp'ların Bihaç'ı tamamen işgal etmesini engelleyecek tek yol olduğuna inanıyorlardı."*¹⁷⁵

¹⁷¹ <http://ods-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/187/17/IMG/N9318717.pdf?OpenElement>

¹⁷² Bruce Clark, Laura Silber and Nancy Dunne, "UN Force High Alert as Serbs Near Safe Area ", Financial Times, 21 Kasım 1994'den Osmançavuşoğlu, a.g.e., s. 187.

¹⁷³ Peter Maass, *Love Thy Neighbour: A Story of War*, New York: Papermac, 1996, s. 269 Ayrıca bkz. Laura Silber and Bruce Clark, "NATO Bombs Serb Held Airfield ", Financial Times, 22 Kasım 1994'den Osmançavuşoğlu, a.g.e., s. 187.)

¹⁷⁴ Burg ve Shoup, a.g.e., s. 157 Ayrıca bkz. Laura Silber and Bruce Clark, "Squabbling NATO Fails to Contain Serb Thrust ", Financial Times, 25 Kasım 1994'den Osmançavuşoğlu, a.g.e., s. 187.

¹⁷⁵ John Palmer, "NATO Crisis Over US Plan for Bihac ", The Guardian, 25 Kasım 1994'den Osmançavuşoğlu, a.g.e., s. 187.

Ancak Avrupalı Devletler ve özellikle İngiltere böyle bir NATO hareketinin savaşa Bosnalı Müslümanların tarafında müdahale etmek anlamına geleceğini ve böyle bir durumun Bosna-Hersek'teki barış koruma güçlerini Sırp misillemesine hedef yapacağını belirtiyordu. Bunun üzerine Senatör Dole sert bir çıkış daha yapıyor ve İngiltere ve Fransa'yı Atlantik Birliğini bozmakla suçluyordu. Senatör Dole, Avrupalı Devletlerin sürekli Bosna-Hersek'teki askerlerinin güvenliğini öne sürerek, daha kararlı bir askeri müdahaleyi engellediğini söylüyor ve Birleşmiş Milletler'i Bosna-Hersek'teki kuvvetlerini geri çekmeye çağırıyordu.¹⁷⁶ Diğer taraftan İngiltere ve Fransa da ABD'yi suçluyor ve eğer ABD gerçekten sorunu çözmeyi istiyorsa faydasız hava saldırıları ve ambargonun kaldırılması gibi konularla uğraşmak yerine, Bosna-Hersek'e kara kuvveti göndermesi gerektiğini ekliyordu. Dolayısıyla Atlantik'in iki yakasında bir türlü ortak ve kararlı bir politika yürütülemedi.

Amerika Birleşik Devletleri Yugoslavya'da yaşanan krize daha aktif bir şekilde müdahale etmeye karar verdiğinde iki önemli argümanı vardı. Birincisi BM tarafından uygulanan silah ambargosu kaldırılmalıydı zira bu ambargo Bosnalı Müslümanların aleyhine işliyordu. İkinci olarak da Bosnalı Sırları anlaşıp masasına oturtmak için kararlı ve sert bir şekilde askeri müdahale yapılmalıydı. Ancak bu iki plan da ABD'nin Avrupalı müttefikleri tarafından sürekli engelleniyordu. Avrupalı Devletlerin bu itirazının temel sebebi de BM çatısı altında oluşturulan UNPROFOR gücüne katkıda bulunmuş olmalarıydı. ABD'nin daha sert bir tavır takınmayı gerektiren stratejisi, bu devletlerin Bosna-Hersek topraklarındaki askerlerini güç duruma düşürebilirdi. Avrupalı Devletler ABD'nin lift&strike politikasında ısrar etmek yerine, Bosna-Hersek'e asker göndermesinin sorunun çözümü açısından daha etkili olacağını belirtiyorlardı. Sonuç olarak ABD Yugoslav krizine aktif bir şekilde müdahale etmeye başladığından beri Avrupalı müttefikleri ile büyük anlaşmazlıkla yaşıyor ve bu anlaşmazlıklar da Bosnalı Sırları Batı dünyasının ortak ve kararlı bir müdahale yapacak durumda olmadığı konusunda cesaretlendiriyordu.

¹⁷⁶ Xhudo, *a.g.e.*, ss. 94-95, George Graham, "Dole Blames UK and France for Nato-Bosnia Rift", *Financial Times*, 28 Kasım 1994'den Osmançavuşoğlu, *a.g.e.*, s. 187.

ABD ile Avrupalı müttefikleri arasındaki bu sonu gelmeyen tartışma artık Atlantik Birliği ruhuna da zarar vermeye başlamıştı. Tehlikeyi fark eden Clinton yönetimi yaptığı bir toplantı sonucunda İttifakın birliğinin Bosna-Hersek konusundan daha önemli olduğu kararını verdi ve Bosna-Hersek savaşının başından beri izlediği politikayı değiştirmeye başladı. ABD daha önce savunduğu, Bosna-Hersek'te çözüm için sert tedbirler gerektiğini içeren sözlerinden geri adım atarak, BM barış gücünün bölgede kalması ve soruna diplomatik bir çözüm aranması gerektiğini belirten açıklamalar yapıyordu.¹⁷⁷ Amerikalı meslektaşlarını deyim yerindeyse "hizaya getirdiklerine" memnun olan Avrupalı siyasiler ABD'nin eski Bosna-Hersek stratejisine eleştirilere devam ediyorlardı. Fransız Dışişleri Bakanı Alain Juppé, NATO Dışişleri Bakanları toplantısında Sırları Bihaç kampanyasından hava gücü kullanarak caydırmaya çalışmanın imkansız bir strateji olduğunu belirtiyordu.¹⁷⁸ Yine İngiliz Dışişleri Bakanı Douglas Hurd Avam Kamarasında yaptığı bir konuşmada hava hareketinin ancak destek amaçlı kullanıldığında etkili olabileceğini belirtiyor ve ekliyordu; *"Hava gücü kullanarak bir hükümetin politikasını değiştirmeye çalışma ve inatçı bir halkı konferans masasına oturmaya ikna etme fikri yanlıştır."*¹⁷⁹

ABD'nin diplomatik bir çözüm bulma çabası içine girmesiyle beraber Temas Grubu planı düzenlemeler için tekrar masaya yatırıldı. Orijinal planda yer alan iki madde aynen kabul edildi. Bunlar Bosna-Hersek'in % 51-49 oranına göre bölünmesi ve yeni kurulacak devletin bütünlük ve egemenlik prensiplerine bağlı kalması idi. Buna karşın taraflar toprak konusunda karşılıklı anlaşmak ve 51-49 oranına bağlı kalmak suretiyle çeşitli düzenlemeler yapabilecekti. Ayrıca Müslümanlar ve Hırvatlara tanınan bazı hakların Sırlara da tanınması yönünde bazı anayasal düzenlemeler de öngörülüyordu. Bu düzenleme Bosnalı Sırların Sırbistan'la bir konfederasyon kurabilmesi için anayasal altyapının hazırlandığı anlamına da gelebilirdi. Bu yönde yapılan eleştirilere ve hazırlanan hukuki raporlara cevap olarak İngiliz Dışişleri Bakanı Douglas Hurd yaptığı bir açıklamada şöyle diyordu:

¹⁷⁷ Richard Holbrooke, *To End a War*, New York: Random House, 1998, s. 111 Ayrıca bkz. Stanley Hoffmann, "Appeasement Again: Like Ethiopia, Like Czechoslovakia", *International Herald Tribune*, 6 Aralık 1994'den Xhudo, a.g.e., s. 95.)

¹⁷⁸ Owen, a.g.e., s. 331.

¹⁷⁹ House of Commons Debates, *Hansard*, 7 Aralık 1994, col. 316.

*“Anayasal düzenlemeler konusuna gelince; prensip olarak Müslümanlar ve Hırvatların Hırvatistan’la özel bir bağ kurabilecekleri konusunda anlaşılmıştı. Bizim söylemeye çalıştığımız, Bosnalı Sırlarla Sırbistan arasında da adil, dengeli ve benzer bir ilişki olabileceği fikrine tüm tarafların katılması mümkün olabilir. Burada bir konfederasyondan değil, Bosna-Hersek’in bütünlüğü içerisinde yapılabilecek anayasal düzenlemelerden bahsediyoruz.”*¹⁸⁰

Diplomatik bir çözüm için Müslümanların yenildiğinin kabul edilmesi gerektiğine inanan Batı dünyası artık Amerika Birleşik Devletleri’nin de desteğini alarak Sırlara daha fazla taviz vermeye başlamıştı. Bir İngiliz gazetecinin sözleri Sırları yatıştırma politikasının nasıl algılandığını gözler önüne seriyordu:

*“Britanya ve Fransa’nın Münih’te inisiyatifi ellerine alarak, Hitler’i yatıştırmak için Almanya’nın Çekoslovakya’yı bölmesine göz yummasının üzerinden 56 yıl geçti. Dört ay sonra, Nazi kuvvetleri Polonya’yı işgal ettiğinde, asıl paradoksun farkına vardılar; barışı korumanın tek yolu savaştır.”*¹⁸¹

Bu şartlar altında Macaristan’ın başkenti Budapeşte’de yapılan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı’nda, Bosna-Hersek lideri Aliya İzzetbegovic Batı dünyasının Bosna-Hersek’teki çabalarını yetersizlik, tereddüt ve kötü niyetin birleşimi şeklinde tanımlıyor, bu durumun Birleşmiş Milletler’i gözden düşüreceğini, NATO’yu iflas ettireceğini ve ülkelerin cesaretini kıracağını belirtiyor ve ekliyordu; *“Bütün uluslararası toplum ve hatta kudretli NATO bile bir tek şehri kurtaramıyor.”*¹⁸²

ABD’nin politika değişikliğinden ve Temas Grubu planının üzerinde yapılan değişikliklerden sonra artık uluslararası politikanın ana konusu Bosna-Hersek’teki barış gücü askerlerine gelmişti. Douglas Hurd Essen’de yapılan Avrupa Birliği zirvesinde, Sırların planı kabul etmemeleri halinde birkaç hafta içinde 23.000 askerini bölgeden çekmek zorunda kalacağını belirtti. Başkan Clinton da böyle bir durumda, BM güçlerinin tahliyesinde Amerikan birliklerinin yardım için bölgeye gönderilebileceğini prensip olarak kabul etti. O zaman kadar bölgeye asker

¹⁸⁰ House of Commons Debates, **Hansard**, 7 Aralık 1994, col. 315.

¹⁸¹ Maggie O’Kane, “When the Talking Has to Stop”, The Guardian, 5 Aralık 1994’den Osmançavuşoğlu, **a.g.e.**, s. 200.

¹⁸² İzzetbegović, **a.g.e.**, ss. 214-17.

göndermekte oldukça isteksiz olan ABD'nin bu kararı Amerikan politikasında bir değişikliği daha gösteriyordu. Ancak ABD'nin bu hamlesine İngiltere karşılık vermekte gecikmedi. Askerlerini çekme fikrinden geri adım attığını açıklayan İngiltere, diplomatik çözüm çabaların devam edeceğini belirtti.¹⁸³ Batılı devletler satranç oynamaya devam ederken, beklenmedik bir olay gerçekleşti. Eski Amerikan Başkanlarından Jimmy Carter, Sırp lider Karadzic'in davetiyle bölgeye geldi ve iki taraf arasında, çatışmaların 1 Ocak 1995'ten itibaren dört ay süreyle kesilmesini öngören, bir anlaşmanın yapılmasına aracı oldu.¹⁸⁴

3.4. KRİZİN SONUNA DOĞRU YOĞUNLAŞAN ASKERİ FAALİYETLER

ABD eski Başkanı Carter'ın arabuluculuğu sonucunda varılan ateşkes anlaşması, uluslararası toplumun dikkatinin Bosna-Hersek'ten Hırvatistan'a kaymasına sebep oldu. 1995 yılının başlarında Hırvatistan Başkanı Tudjman, BM Genel Sekreteri Boutros-Ghali ile yaptığı görüşmelerde topraklarındaki barış gücü askerlerinin durumunu tartışmaya başladı. Hırvat tarafının tezlerine göre Hırvatistan toprakları içerisinde yaşayan Sırp azınlık etrafında konuşlanmış yaklaşık 14.000 barış gücü askeri Sırp azınlığı koruma görevi görüyor ve Sırp tarafının anlaşma masasına oturmasını imkansızlaştırıyordu.¹⁸⁵ Bölgedeki bir araştırmacının şu sözleri Hırvat tarafının tezlerini özetler niteliktedir;

"Aslında Hırvatistan'daki Birleşmiş Milletler misyonu 1991 savaşındaki toprak kazanımlarını ve savaşın sonucunu koruyordu. Büyük Sırbistan'la birleşme hayalleri ile yaşayan % 12'lik asi Sırp azınlığın, Belgrat'tan aldığı destekle birlikte, ülke topraklarını çeyreğine sıkı sıkı sarılmasına sebep oluyordu. Birleşmiş Milletler misyonu pratikte Sırlara yardım etmekteydi."

Bu durumun dışında Tudjman'ın acele etmesinin bir sebebi daha vardı. ABD'nin İngiliz ve Fransız politikalarına yaklaşması, 'ne pahasına olursa olsun barış' anlayışıyla hareket ederek Sırp tarafını askeri mücadelenin galibi olarak tanımlaması

¹⁸³ Xhudo, a.g.e., ss. 94-95.

¹⁸⁴ Radha Kumar, *Divide and Fall?: Bosnia in the Annals of Partition*, London; New York: Verso, 1997, s. 86.

¹⁸⁵ Tanner, a.g.e., s. 280.

Hırvatistan'da endişeyle karşılanmıştı. Uluslararası toplumun bir oldubittisiyle karşılaşmamak için topraklarındaki bu problemi çabuk bir şekilde çözmeliydi.¹⁸⁶

Tudjman'ın UNPROFOR'dan kurtulma çabaları, uluslararası toplumu da harekete geçirdi. Bu durumun Hırvatistan'da savaşı tekrar alevlendirebileceği korkusu, özellikle İngiltere ve Fransa gibi devletlerin diplomatik çabaları yoğunlaştırmasına neden oldu. Taraflara sunulan ve Hırvat egemenliği altında Sırp bölgelerinin kısmi özerkliğini amaçlayan plan taslağı hem Sırlar hem de Hırvat hükümeti tarafından reddedildi. Sırlar planı Hırvat egemenliğine girmek istemedikleri için, Hırvat hükümeti ise topraklarında Hırvat anayasasına aykırı olarak devlet-içinde-devlet kurulmasına izin veremeyecekleri için reddetmişlerdi.¹⁸⁷ Hırvatistan Savunma ve Ulusal Güvenlik Konseyi'nin yaptığı bir açıklamada şöyle deniyordu;

*"BM misyonunun süresi uzatılmayacaktır. Hırvatistan, işgal altındaki bölgelerin anavatanına tekrar katılması ve barışçıl bir çözüme ulaşmak konusundaki kararlılığının bir kanıtı olarak, uluslararası gözlemcilerin varlığını, Sırbistan ve Bosna-Hersek'le olan ulusal sınırlarında kabul etmeye hazırdır. Hırvatistan yeni biri UNPROFOR ya da başka bir gücün Krajina'daki savaş hatlarına yerleştirilmesini kabul etmeyecektir."*¹⁸⁸

Bir yandan uluslararası topluma gerekli uyarılar yapılırken diğer taraftan da askeri hazırlıklarını hızlandıran Hırvatistan, 6 Mart 1995 tarihinde Bosna-Hersek'teki Müslüman-Hırvat cephesi ile askeri bir ittifak yaptığını açıkladı. Tüm bu hazırlıklar sonucunda Hırvatistan Sırp azınlığa karşı bir saldırıya başladı. Küçük çapta bir operasyon olarak başlayan saldırı sonucunda batı Slavonya bölgesindeki Sırların çoğu Bosna-Hersek ve Sırbistan'a kaçmak zorunda kaldı. Bu hareketin en önemli sonucu uluslararası toplumun Hırvat askeri gücü hakkında bir fikir sahibi olmasıydı. Hırvatlar sadece 5 günde tüm batı Slavonya bölgesini ele geçirmiş ve Zagreb-Belgrat arasındaki hayati kara ve demir yolunu tekrar kontrol etmeye başlamışlardı. Bu gelişme ABD'de de ses getirmiş ve Washington'da Hırvat gücünün, üstü kapalı

¹⁸⁶ Ian Traynor, "Croats Give UN Marching Orders on a Dangerous Battle of Wits", The Guardian, 14 Ocak 1995'den Osmançavuşoğlu, a.g.e., s. 194.

¹⁸⁷ House of Commons Debates, Hansard, 2 Mart 1995, col. 651.

¹⁸⁸ Patrick Moore, "The Winds of War Return", Transition 1, No: 5, 14 Nisan 1995, s. 37.

şekilde desteklenirse, Sırlara karşı uluslararası güç yerine kullanılabileceği kanısı uyandırmıştı.¹⁸⁹

3.4.1. Srebrenica Katliamı

Süresi 1 Mayıs'ta dolacak olan ateşkes anlaşmasını ne Bosnalı Sırlar ne de Bosna-Hersek hükümeti yenilemek istiyordu. Aslında iki taraf da dört aylık ateşkes anlaşmasının süresini, baharda yeniden başlayacak olan savaş için hazırlıklar yaparak geçirmişti. Bosna-Hersek hükümeti ve ordusu gerçek kazanımların ancak savaş alanında mümkün olduğunu görmüş ve uluslararası toplumun arabuluculuğuna güvenini iyice kaybetmişti.¹⁹⁰

22 Mayıs günü Bosnalı Sırlar Saraybosna yakınlarındaki bir BM deposundaki ağır silahlara el koydular ve bir gün sonra bu silahları Saraybosna üzerinde kullanmaya başladılar. Ocak ayında UNPROFOR Saraybosna komutanlığını Sir Michael Rose'dan devralan Rupert Smith, bu saldırı üzerine UNPROFOR güçlerinin tehlikeli bölgelerden uzaklaştırılmasını istedi. Bu isteğin sebebi, olası NATO hava saldırılarına karşı özellikle bölgeye asker gönderen devletlerden veto gelmesini önlemektir. Eski komutan Rose'un tersine Rupert Smith NATO hava saldırılarına gerektiğinde başvurulabileceği düşüncesindeydi. Smith ayrıca 24 Mayıs günü Saraybosna civarındaki Sırp ve Müslümanlara verdiği bir ulti-matomda, bir gün içerisinde ateşin kesilmesini ve Sırların el koydukları ağır silahları iade etmesini istedi. Sırlar ateşkes çağrısına uydularsa da, el koydukları silahları iade etmediler. Bunun üzerine NATO Saraybosna yakınlarında, Bosna-Hersek Sırlarının başkenti konumundaki Pale'de bulunan bir Sırp mühimmat deposunu bombaladı. Sırların buna cevabı çok sert oldu. Aynı gün Sırlar BM güvenli bölgelerinin hemen hemen hepsini bombalamaya başladılar. Sadece Tuzla'da 71 kişi öldü. 300 BM barış gücü askeri esir alınarak NATO tarafından bombalanması muhtemel yerlere kelepçelendi. Bu olaylar NATO'nun caydırıcı gücüne büyük darbe vurmaktaydı. Sırlar sürekli NATO hava saldırıları ile tehdit ediliyor, fakat bunların pek çoğu BM görevlileri tarafından engelleniyordu. Hava saldırıları gerçekleşse bile, bunlar küçük çaplı

¹⁸⁹ Moore, "Waiting and Watching in the Wake of Western Slavonia", **Transition** 1, No: 10, 23 Haziran 1995, s. 28.

saldırıları oluyor ve Sırp'ların savaş kapasitesine büyük darbeler indirmiyordu. Zaten Sırp'lar da NATO hava saldırılarına oldukça sert bir şekilde cevap vererek durumu eşitliyor ve NATO'yu kamuoyu önünde güç duruma düşürüyordu. Sırp'lar esir alınan askerlerin, olası NATO hedeflerine kelepçelenmiş görüntülerini televizyonda yayınlıyor ve eğer NATO saldırılara devam ederse diğer esir askerlerin de vurulacağını söylüyorlardı. Bu durumda da NATO hareketleri durduruluyordu.¹⁹¹ Amerikalı bir diplomatın sözleriyle;

*“Bosna’da savaşan taraflar, hava saldırısı yapılacağı yönünde bir tehdidin, bir saldırı ile sonuçlanacağına inanmak zorundalar. Aksi takdirde, caydırma politikasının inanılabilirliği kalmaz. Bosna-Hersek politikamızdaki asıl sorun şu; biz çatışmaları durdurmak için hiçbir zaman yeterli askeri, siyasi ya da ekonomik baskı uygulayamadık.”*¹⁹²

Bosna-Hersek savaşındaki durum böylesine kilitlenmiş durumdayken tüm dünyanın dikkatini bölgeye çeken bir olay gerçekleşti. 6 Temmuz günü Sırp topçular Srebrenica'yı¹⁹³ bombalamaya başladılar. 11 Temmuz günü ise bölge Sırp'lar tarafından ele geçirildi.¹⁹⁴ Srebrenica'da görev yapmakta olan Hollandalı barış gücü askerleri Sırp'lar tarafından esir alındılar. Hollandalı komutan Sırp'lar şehri almadan günler önce NATO hava saldırısı talebinde bulunmuştu. Bu başvuru Zagreb'teki üst düzey yetkililer tarafından değerlendirilmiş ve ancak 11 Temmuz günü saldırılara izin çıkmıştı. Fakat o zamana kadar 32 Hollandalı asker esir alınmıştı ve NATO saldırıları birkaç sortiden sonra kesilmek zorunda kaldı zira Sırp'lar ellerindeki

¹⁹⁰ Moore, “January in Bosnia: Bizarre Diplomacy”, *Transition* 1, No: 3, 15 Mart 1995, s. 20

¹⁹¹ Burg ve Shoup, *a.g.e.*, s. 324.

¹⁹² Michael Evans, “Air Strike Gamble Meant as Warning to Warring Sides”, *The Times*, 26 Mayıs 1995'den Osmançavuşoğlu, *a.g.e.*, s. 204.

¹⁹³ Srebrenica, 17 Nisan 1993 tarihinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin aldığı 819 no'lu kararla güvenli bölge ilan edilmişti. 6 Mayıs tarihinde ise 824 no'lu Güvenlik Konseyi kararı ile 5 bölge daha güvenli bölge tanımlamasına dahil edilmişti. Bunlar Saraybosna, Zepa, Tuzla, Gorazde ve Bihaç'tı. (Bkz. <http://ods-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/262/07/IMG/N9326207.pdf?OpenElement>) Güvenli bölge fikri Polonya eski başkanlarından Tadeusz Mazowiecki tarafından ortaya atılmış ve desteklenmişti. Ancak 1995 yılına gelindiğinde Birleşmiş Milletler'in güvenli bölge ilan ettiği 6 bölgenin hiçbirinde Sırp saldırılarını engelleyememesi, Mazowiecki'nin durumu protesto amacıyla BM'deki İnsan Hakları Raportörlüğü görevinden istifa etmesine neden olmuştu. BM her ne kadar çoğunlukla Müslümanların yaşadığı bu bölgeleri güvenli ilan etmiş olsa da, güvenliklerini sağlamak için herhangi bir önlem almamıştı. Bu bölgelere yapılacak saldırılarda nasıl bir tavır alınacağı belli değildi. Bkz. *Burn This House: The Making and Unmaking of Yugoslavia*, James Ridgeway ve Jasminka Udovicki (der.), Durham, N.C.: Duke University Press, 1997, s. 136.

¹⁹⁴ David Rohde, *A Safe Area: Srebrenica: Europe's Worst Massacre since the Second World War*, London: Pocket Books, 1997, s. 183.

Hollandalı esirleri öldürme tehdidinde bulunmuşlardı.¹⁹⁵ Sırp kuvvetleri artık şehirde istediklerini yapabilirlerdi. Şehirdeki erkekler ayrılarak toplu infaz bölgelerine götürüldü. 8.000 kadar erkek infaz edilerek toplu mezarlara gömüldü.¹⁹⁶ Srebrenica katliamı birçok kişi tarafından 2. Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanmış en büyük savaş suçu olarak nitelendi ve Güvenli Bölge fikrinin mimarı, BM İnsan Hakları Raportörü Mazowiecki'nin istifasını getirdi. Mazowiecki istifa ederken durumu "*sadece barbarlık olarak adlandırılabilir, çok büyük ölçüde ve çok ciddi bir insan hakları ihlali: sivil insanlara saldırılar, öldürmeler ve tecavüzler...*" şeklinde özetliyor ve uluslararası toplum liderlerini tutarlılık ve cesareten yoksun olmakla suçluyordu.¹⁹⁷

Srebrenica saldırısı Fransa gibi bazı ülkelerde büyük tepkiyle karşılanmış olsa da, pratikte büyük bir hareketlenme getirmedi. Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac, 1938 yılında Çekoslovakya Hitler'e nasıl bırakıldıysa, Srebrenica'nın da Sırlara öyle bırakıldığını söyleyerek İngiltere ve ABD'yi pasif davranmakla suçluyor, hatta daha da ileri giderek bölgenin geri alınması gerektiğini ifade ediyordu. Ancak kısa bir süre içerisinde, İngiltere'nin de katkılarıyla, Fransa eski tavrına geri dönüyordu.¹⁹⁸

Uluslararası toplumun hareketsizliğinden (inaction) iyice cesaret alan Sırlar, Zepa, Gorazde ve Bihaç gibi diğer güvenli bölgelere saldırıyordu. Harekatı yöneten General Mladic, bir NATO hava saldırısı tehdidi daha aldığında şöyle diyordu: "*Batı dünyası Sırları bombalamanın cezasız kalmayacağını anlamak zorundadır. Eskiden beri Sırp toprağı olan yerleri bölen haritalar çizemezler.*"¹⁹⁹ Bunun üzerine Fransa İngiltere ve ABD, bir Ani Müdahale Gücü (Rapid Reaction Force – RRF) oluşturma yönünde ciddi adımlar atmaya başladılar. Birkaç gün içerisinde RRF birimleri Saraybosna etrafında konuşlanmaya başladılar. Ancak İngiltere'nin yeni Savunma

¹⁹⁵ a.g.e., ss. 374-75.

¹⁹⁶ Greenberg, a.g.e., s. 60.

¹⁹⁷ Malcolm, *Bosna*, s. 407.

¹⁹⁸ Alex Duvall Smith, "Chirac Rhetoric on 'New Holocaust' Plays to Neo-Gaullist Patriots", The Guardian, 17 Temmuz 1995'den Burg ve Shoup, a.g.e., s. 326.

¹⁹⁹ Peter Beaumont ve John Sweeney, "Serns Scorn Warning with New Zepa Attack", Observer, 23 Temmuz 1995'den Osmançavuşoğlu, a.g.e., s. 213.

Bakanı Michael Portillo²⁰⁰ yaptığı bir açıklamayla birçok kişinin umudunu kırıyor, ve RRF'ye UNPROFOR-PROFOR²⁰¹ adını takanları haklı çıkarıyordu:

*“Ani Müdahale Gücü’nün Saraybosna yakınlarında konuşlandırılması, Birleşmiş Milletler misyonunda değişiklik olduğu anlamına gelmez. Barışı koruma görevimiz, savaşa girme şeklinde değişmiyor. Biz hayat kurtarmaya çalışan barış gücü askerlerine koruma sağlamak için oradayız.”*²⁰²

3.4.2. Hırvat-Boşnak Birliği ve Krajina’nın Düşüşü

Sırların güvenli bölgelere, ve özellikle de stratejik önemi yüksek olan Bihaç bölgesine yaptığı saldırılar Hırvatları da alarma geçirmişti zira Bihaç bölgesinin Sırların eline geçmesi, Hırvatistan içerisindeki Sırp azınlığın konumunu daha da güçlendirecekti. Başkan Tudjman, bu durumun üstesinden gelmeleri için Boşnaklara yardım etmelerinin kendilerinin de yararına olacağını düşünüyordu.²⁰³ Bunun üzerine 22 Temmuz günü Split’de bir toplantı düzenlendi. Toplantıya Hırvat ve Boşnak devlet başkanlarının yanında ABD’nin Hırvatistan büyükelçisi Peter Galbraith de katılmıştı. Büyükelçinin katılımı ABD’nin Sırlara karşı Hırvat-Boşnak gücünü kullanma planını bir kez daha gözler önüne seriyordu.²⁰⁴ Split Deklarasyonu’nun imzalanmasının ardından Hırvat-Boşnak güçleri Hırvatistan-Bosna-Hersek sınırında güneyden kuzeye doğru bir harekate başladılar ve kısa sürede Krajina bölgesinin doğusundaki Livno* civarını kontrol altına alarak Krajina Sırlarının önemli bir destek yolunu kesmiş oldular. Artık Tudjman’ın hedefi Krajina bölgesini ele geçirmektir.²⁰⁵

Bu amaca ulaşmak için Hırvatlar 4 Ağustos günü, Sırların askeri üstünlük mitini yok edecek olan ünlü ‘Fırtına Operasyonu’nu başlattılar. Hırvatlar, bir gün içerisinde başkent Knin, sonraki iki gün içerisinde ise tüm bölgede kontrolü ele aldı.

²⁰⁰ Michael Portillo görevi Malcolm Rifkind’den almıştı. Görevi devreden Savunma Bakanı Malcolm Rifkind ise, Bakan Douglas Hurd’ün istifası ile Dışişleri Bakanlığı görevine gelmişti.

²⁰¹ UNPROFOR’u Koruma Gücü.

²⁰² Edward Mortimer, “Serbs are the Enemy”, Financial Times, 26 Temmuz 1995’den Osmançavuşoğlu, a.g.e., s. 213.

²⁰³ Owen, a.g.e., s. 354.

²⁰⁴ Tanner, a.g.e., s. 296.

* Bkz. Harita 1

²⁰⁵ Cohen, a.g.e., s. 298.

100.000'in üzerinde Sırp'ın Bosna-Hersek'e doğru kaçması ile sonuçlanan operasyon sırasında Hırvatların, daha sonra Savaş Suçları Mahkemesi tarafından da incelenecek olan, etnik temizlik gibi bir takım suçlar işlediği de rapor edildi.²⁰⁶

ABD Hırvat saldırısını, etnik temizlik iddialarına rağmen, kınamadı. Tersine, Bill Clinton verdiği bir demeçte şöyle diyordu: "*Hırvat hareketinin sonuçta, daha hızlı bir diplomatik çözüm bulma yolunda bize yardımcı olacağı konusunda umutluyum.*" Dışişleri Bakanı Warren Christopher da, Başkanla aynı görüşleri taşıdığını söylüyor, ancak ABD'nin hiçbir şekilde Hırvatları bu operasyona cesaretlendirmedeğini de belirtiyordu.²⁰⁷ ABD desteği iddiasında bulunanların tezi Hırvat operasyonu sırasında NATO uçaklarının Krajina bölgesindeki Sırp radarlarını ve füze rampalarını bombalamış olmasıydı. Bunu üzerine yapılan açıklamada, önceki devriye uçuşları sırasında, Sırp yerden-havaya füzelerinin NATO uçaklarını hedef almış olduğu ve saldırının bu yüzden yapıldığı belirtiliyordu.²⁰⁸ Ancak kasten ya da değil, bu NATO saldırılarının Hırvat-Boşnak güçlerinin işini kolaylaştırdığı da bir gerçektir.

3.5. DAYTON BARIŞ ANLAŞMASINA GİDEN YOL VE ABD

3.5.1. ABD Çabalarının Yoğunlaşması: Frasure ve Holbrooke

ABD, Yugoslav Krizine askeri açıdan olmasa da diplomatik açıdan birçok katkı yapmıştı. Bosna-Hersek'teki savaşın seyrini değiştiren Boşnak-Hırvat Birliğinin kurulması, Hırvatlar ve Boşnaklar arasında Split Deklarasyonunun imzalanması ve Temas Grubunun plan ve haritalar hazırlaması gibi olaylarda her zaman ABD'nin de katkısı olmuştu. Ancak 1995 yazına doğru ABD artık kendi dışında hazırlanan politikalar çerçevesinde hareket etmiyor, kendi politikasını kendisi yapıyordu ve bu duruma sebep olan birkaç önemli faktör vardı.

²⁰⁶ Constantine P. Danopoulos ve Kostas G. Messas (der.), **Crises in the Balkans: Views from the Participants**, Boulder, Colorado: Westview Press, 1997, s. 77.

²⁰⁷ Martin Fletcher, "Washington Gives Tacit Support to Croat Attack", The Times, 4 Ağustos 1995'den Osmançavuşoğlu, **a.g.e.**, s. 217.

²⁰⁸ <http://www.balkan-archive.org.yu/politics/chronology/chron94.html>

UNPROFOR'un başarısızlığının artık kanıksanmış hale geldiği Bosna-Hersek krizinde, İngiltere ve Fransa, eğer ABD lift&strike politikasını uygularsa, güçlerini Bosna-Hersek'ten çekeceklerini belirtmişlerdi. Başkan Clinton da, 1994'ün Aralık ayında, böyle bir ihtiyaç halinde ABD'nin NATO komutası altında 45.000-50.000 kişilik bir kuvveti, barış gücü askerlerinin bölgeyi boşaltması için gönderebileceğini vaat etmişti.²⁰⁹ Bu arada Amerikan Kongresi ambargonun kaldırılması yönündeki tasarıları büyük çoğunlukla kabul ediyor ve Başkan Clinton da böyle bir sonuç olasılığı karşısında bir an önce diplomatik bir çözüme ulaşması gerektiğini biliyordu.²¹⁰ Zira ambargonun kalkması demek pratikte Bosna-Hersek'te savaşın daha da şiddetlenmesi ve ABD askerlerinin böyle bir durumda bölgeye gönderilmesi demekti.

Başkan Clinton'ın vetosunun ardından ABD'nin diplomatik çabaları hızlandı. Dışişleri Bakanlığı özel elçisi Robert Frasure ve beraberindekiler, Temas Grubu dahilindeki ülkeler ve organizasyonlar arasında bir mekik diplomasisine başladı.²¹¹ Bu görüşmeler sırasında ABD'nin tavrını özetleyen üç önemli nokta vardı. Birincisi yapılacak anlaşmada Sırbistan, Hırvatistan ve Bosna-Hersek birbirlerini karşılıklı olarak tanıyacaktı. İkinci olarak yapılacak anlaşmanın şartları konusunda esnek davranılacaktı. Yani Temas Grubu haritasında birtakım değişiklikler olabilecekti. Son olarak da barış planını kabul etmeleri için taraflara çeşitli somut teşvik edici açılımlar sunulacak, ya da engelleyici tedbirler alınacaktı.²¹²

Ağustos ayında ABD'nin diplomatik çabalarını derinden etkileyen iki önemli trajedi meydana geldi. 19 Ağustos 1995 günü, Dışişleri Bakan Yardımcısı vekili

²⁰⁹ H.J. Adams, 'US Troops Set for Bosnia', The Sunday Times, 4 Aralık 1994 ve M. Rogers, "Bolster or Withdraw ", Jane's Defence Weekly, Ocak 1995, s. 8'den Osmançavuşoğlu, a.g.e., s. 219.

²¹⁰ Ağustos ayında yapılan Temsilciler Meclisi oylamasında, Bosna'ya uygulanan silah ambargosunun kaldırılması yönünde 298'e 128 oy çıktı. Bundan birkaç gün önce ise Senato 69'a 29 oyla ambargonun tek taraflı olarak kaldırılması yönünde fikir beyan etmişti. Başkan Clinton ambargonun kaldırılmasını, Bosna'da savaşın sonucunu ABD'nin sorumluluğu haline getireceği kaygısıyla veto etti. Bkz. Holbrooke, a.g.e., s. 277.

²¹¹ Mekik Diplomasisi grubunun üyeleri çok dikkatli seçilmişti. Dışişleri Bakanlığından, Savunma Bakanlığından, Genelkurmay Başkanlığından ve Milli Güvenlik Konseyinden gelen üyeler çok etkili bir askeri ve diplomatik birlik oluşturuyor ve hepsi uzmanlık alanları ile konuya daha geniş bir bakış açısı ve daha hızlı çözüm olanağı getiriyordu. Bkz. Greenberg, a.g.e., s.62.

²¹² ABD'nin önerdiği teşvik edici açılımlardan ikisi bölgeye uygulanması düşünülen bir yeniden yapılanma planı ve Yugoslavya'ya uygulanan ekonomik yaptırımların kaldırılmasıydı. Engelleyici tedbirler ise Bosna hükümeti lehine silah ambargosunun kaldırılması, hava saldırılarına devam

Robert Frasure, Milli Güvenlik Konseyi danışmanı Albay Nelson Drew ve Savunma Bakanlığı Danışmanı Joseph Kruzel, Bosna-Hersek lideri Aliya İzzetbegovic ile görüşmeye giderken Saraybosna yolu üzerindeki tehlikeli Igman dağında yoldan çıkarak hayatlarını kaybettiler. Kaza anında başka bir arabada bulunan Richard Holbrooke kazadan yara almadan kurtuldu.²¹³ Olayın ABD kamuoyu üzerindeki en büyük etkisi ahlaki boyuttaydı. Artık Başkan Clinton için Bosna-Hersek trajedisini sona erdirmek, Frasure ve beraberindekilerin bir hiç uğruna ölmediklerini göstermek açısından çok önemliydi.²¹⁴ Kazanın ardından Holbrooke, yardımcısı Frasure'ın bıraktığı yerden diplomatik çabalara devam etti. İkinci trajedi ise gerçekten de ikinci kez meydana geliyordu. 28 Ağustos günü Sırp Saraybosna'daki Markale pazaryeri yakınlarına 37 sivilin ölmesine sebep olan bir havan topu saldırısı daha yaptılar. Önceki Saraybosna saldırısında da olduğu gibi Sırp tarafı saldırının Müslümanlar tarafından yapıldığını öne sürerek uluslararası bir araştırma ekibi kurulmasını istedi.²¹⁵

Bu durumun üzerine Saraybosna ve güvenli bölgelerin çevresindeki Sırp pozisyonlarına NATO saldırıları (Operation Deliberate Force) başladı. Eylül'ün ortasında NATO Sırpların geri çekilmesi için saldırılarına ara verdi. Yaklaşık iki hafta süren NATO harekatı sonucunda 3.500 sorti yapılmış ve 56 yer hedefine karşı 750 saldırı düzenlenmişti. NATO tarihindeki o ana kadar en büyük harekat olan Operation Deliberate Force'un önemli bir sonucu vardı; NATO güç kullanma tehdidinde inanılabilirlik sağlayarak, Holbrooke'un diplomatik çabalarının daha etkili olmasına sebep olmuştu.²¹⁶

NATO'nun yoğun saldırısı sonucunda geri çekilmek zorunda kalan ve yerdeki savaşta bir muharebeyi kaybeden Bosnalı Sırp, diplomatik açıdan da zor durumda idiler. ABD'nin barış görüşmelerinin başlaması için öne sürdüğü şartlardan biri de Bosnalı Sırpların görüşme masasında Milosevic tarafından temsil edilmesi idi. Zira hem Karadzic hem de Mladic Lahey'deki Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi

edilmesi ve Bosna hükümet güçleri ile aynı tarafta savaşacak çokuluslu bir müdahale gücü gönderilmesi idi. Bkz. Owen, *a.g.e.*, ss. 398-99.

²¹³ <http://www.balkan-archive.org.yu/politics/chronology/chron95.html>

²¹⁴ Greenberg, *a.g.e.*, s.62.

²¹⁵ Holbrooke, *a.g.e.*, s. 14.

²¹⁶ Burg ve Shoup, *a.g.e.*, s. 353.

tarafından aranıyordu. Dolayısıyla Milosevic NATO saldırıları sırasında Belgrat'ta yaptığı bir toplantıda bu görevi istediğinde, Bosnalı Sırpların kabul etmekten başka bir seçenekleri kalmamıştı. Zaten Milosevic Holbrooke inisiyatifine olumlu yaklaşmış ve NATO saldırılarını desteklemişti. Dolayısıyla Milosevic'in Bosnalı Sırpları temsil etmesi, uluslararası toplum için tercih edilir bir gelişmeydi.²¹⁷

8 Eylül günü Cenevre'de taraflar arasında görüşmeler başladı. Bu görüşmelerin amacı, daha sonraki görüşmelerde baz alınacak temel konular üzerinde anlaşma sağlanmasıydı. Görüşmeler olumlu sonuçlandı ve şu konularda anlaşmaya varıldı; Bosna-Hersek mevcut sınırları içerisinde uluslararası tanınma ile yasal varlığını sürdürecektir, Washington anlaşması ile kurulan Bosna-Hersek Federasyonu ve Republica Srpska şeklinde iki bölümden oluşacak ve toprak oranı da % 51-% 49 şeklinde olacaktı.²¹⁸ Yine Eylül ayının sonlarında New York'ta yapılan görüşmelerde, Cenevre görüşmelerindeki konulara kabul edildi ve yapılacak barışın ardından tüm ülkede uluslararası gözlemcilerin de izleyeceği seçimlerin yapılması, üçte ikisi Bosna-Hersek federasyonu ve üçte biri Republica Srpska'dan oluşacak bir federal parlamento'nun seçilmesi ve ayrıca bir anayasa mahkemesinin kurulması konularında anlaşmaya varıldı.²¹⁹ Dolayısıyla New York anlaşmasının imzalanmasıyla, Bosna-Hersek savaşını ve Yugoslav sorununu sona erdirecek olan nihai Dayton anlaşmasının temelleri atılmış oluyordu.

5 Ekim günü Amerikan arabulucu Holbrooke'un aracılığıyla Bosna-Hersek'te savaşan taraflar arasında bir ateşkes anlaşması imzalandı. Anlaşma 10 Ekim'de yürürlüğe girecekti ancak şayet o zamana kadar Saraybosna'ya gaz ve elektrik verilmeye başlanmazsa, ateşkes bu hizmetlerin başlamasından bir gün sonra yürürlüğe girecekti. Ateşkes 60 gün, ya da Barış görüşmeleri veya Barış Konferansının bitimine kadar sürecekti. Ayrıca Saraybosna ve Gorazde'ye giden yollar açılacak ve yardım konvoylarının ve UNPROFOR güçlerinin geçişi engellenmeyecekti.²²⁰

²¹⁷ Roger Cohen, **Yıkık Evler Kırık Yüreklere**, (çev. F. Doruker), İstanbul: Sabah Yayınları, 1999, s. 497 ayrıca bkz. Silber and Little, **a.g.e.**, ss. 336-337.

²¹⁸ Malcolm, **Bosna**, s. 267.

²¹⁹ Patrick Moore, **a.g.m.**, ss. 8-9.

²²⁰ Patrick Moore, "An End Game in Croatia and Bosnia", **Transition 1**, No: 20, 3 Kasım 1995, ss. 8-9.

10 Ekim günü, yürürlüğe girmesi beklenen anlaşma şartların tam olarak gerçekleşmemesi sebebiyle Bosna-Hersek hükümetinin isteği doğrultusunda 12 Ekim'e ertelendi. Aynı gün ABD Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Nicholas Burns yaptığı bir açıklamada Bosna-Hersek barış görüşmelerinin 1 Kasım günü ABD'de, Sırp, Müslüman ve Hırvat temsilciler, ve de Temas Grubu üyesi ülkelerin (ABD, Rusya, İngiltere, Fransa ve Almanya) temsilcilerinin katılımıyla, Dayton Ohio'daki Wright-Patterson Hava Üssünde gerçekleşeceğini duyurdu. Barış konferansının yeri konusunda da hatırı sayılır tartışmalar olmuştu. Avrupalılar bu konferansın doğal olarak Avrupa'da olması gerektiğini düşünüyorlardı. Ancak Holbrooke anlaşmanın ABD'de bir yerde yapılmasının daha faydalı olacağı kanısındaydı ve Başkan Clinton'a gönderdiği bir mesajda şöyle diyordu;

*"Bosna konusunda ulusal prestijimizle o kadar çok yatırım yaptık ki, önceliğimiz başarısızlığın sonuçlarını hafifletmek değil, başarıyı azami hale getirmek olmalıdır. Amerika Birleşik Devletlerinde bulunacak bir toplantı yeri bu süreci fiziksel ve psikolojik açıdan kontrol altında tutmamızı sağlayacaktır; başka bir yer ise gücümüzü büyük ölçüde azaltacaktır...Saraybosna üzerindeki ablukanın kalkması gibi pek çok fayda sağlayan Amerikan barış inisiyatifi, 'ABD'nin Geri Dönüşü' nün bir işaretidir. Buluşma yerinin seçimi bu konuda ne kadar ciddi ve ne kadar hırslı olduğumuzun en büyük göstergesi olacaktır."*²²¹

3.5.2. Dayton Barış Anlaşması ve Bosna-Hersek'te Savaşın Sonu

1 Ekim günü başlayan Dayton barış görüşmelerinde, Holbrooke'un başını çektiği Amerikan heyeti görüşmeleri mümkün olduğu kadar kendi eksenlerinde yapmak istiyordu. Çatışmalara çözüm bulmak konusundaki başarısızlığı hemen hemen herkes tarafından kabul gören Birleşmiş Milletler'in Dayton sürecine dahil olması Holbrooke'un istemediği bir durumdu. Dolayısıyla BM görüşmelere katılmamış, BM arabulucusu Stoltenberg, Dayton süreci boyunca sadece bir günlük bir ziyarette bulunmuştu. Holbrooke aynı tavrı Avrupa Birliği ve Rusya konusunda da göstermiş ancak başarılı olamamıştı. 13 Haziran'da Lord Owen'ın görevini devralan İsveçli Carl Bildt, barış sürecinin ortak başkanlarından biri olmuştu. Rusya da BM gibi

²²¹ Greenberg, a.g.e., s.63.

kolay pes etmemiş ve Dışişleri Bakan yardımcısı Ivanov da ortak başkanların üçüncüsü olmuştur. Ancak Holbrooke dışındaki iki başkan süreç boyunca protokol bölümleri dışında hiçbir konuda başkanlık yapamamışlardı.²²² Amerikan Dışişleri Bakanı Warren Christopher bile, ki görüşmeleri açan o idi, sadece üç kez Dayton'a gelmişti. Bakan sadece bir anlaşma sona erdirileceğinde ya da büyük bir sorunla karşılaşıldığında geliyordu. Dayton'da, Amerikan hükümeti adına, gelişmeleri kontrol eden tek bir kişi vardı: Richard Holbrooke.²²³

Dayton görüşmelerinin ilk gününde taraflara Bosna-Hersek'te Barış için Genel Çerçeve Anlaşması adı altında bir taslak sunuldu. Bu taslak asıl barış anlaşmasında olması tasarlanan 11 ekten sadece 4'ünü içeriyordu. Delegasyonların avukatları tarafından birkaç gün tartışılan taslak, sonunda bir genel çerçeve anlaşması ve 11 ekten oluşan son halini aldı. Planın ana noktaları şöyle özetlenebilir:

- NATO tarafından komuta edilecek bir uygulama gücü (IFOR) tarafından, savaşan taraflar arasında askerden arındırılmış bir bölge oluşturacak.
- Bosna-Hersek mevcut sınırları dahilinde uluslararası tanınmaya sahip bir devlet olacak.
- Kurulacak devlet Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti ve Müslüman-Hırvat Federasyonu şeklinde iki parçadan oluşacak.
- Başkent Saraybosna Müslüman-Hırvat Federasyonu kontrolünde olacak.
- Merkezi hükümet bir parlamento, başkanlık makamı ve bir anayasa mahkemesine sahip olacak.
- Uluslararası gözlemcilerin gözetiminde özgür ve demokratik seçimler yapılacaktır.
- Mültecilerin evlerine dönmesi, bunun mümkün olmadığı durumlarda uygun bir tazminat alması sağlanacaktır.
- İnsan hakları bağımsız bir komisyon tarafından incelenecek.
- Savaş suçlarından aranan kişiler siyasi hayattan men edilecek.²²⁴

²²² Bertrand de Rossanet, **War and Peace in Former Yugoslavia**, The Hague; Boston: Kluwer Academic, 1997, s. 128.

²²³ İzzetbegović, **a.g.e.**, s. 341.

²²⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. David Chandler, **Bosnia: Faking Democracy after Dayton**, London; Sterling, Va.: Pluto Press, 2000.

Tarafların delegasyonlarındaki avukatlar bu konuları aralarında tartışırken, Holbrooke'un arabuluculuk görevi iki ana konu üzerinde yoğunlaşmıştı. Bunlardan birincisi Müslüman-Hırvat federasyonunun kurtarılmasıydı. 18 Mart 1994 yılında ABD'nin çatışmaları sona erdirmek için ürettiği ve kısa vadede, özellikle Sırp kuvvetlerine karşı savaş alanında, çok başarılı olmuş bu oluşumun parçalanmak üzere olduğu bilinen bir gerçektir. Bosnalı Müslümanlar ve Hırvatlar arasındaki ilişkiler o kadar dengesizdi ki, Amerikan ve Alman hükümetlerinden diplomatlar özel toplantılar düzenlemek suretiyle federasyonun parçalanmasını engellemeye çalışıyorlardı. Boşnak-Hırvat federasyonunun görüşmelerde Sırp tarafı karşısında güçsüz kalması, yapılacak barışın tatmin edici ve sürdürülebilir olmasını engelleyecek bir durumdu. Bu çabalar sonucunda 4 Kasım günü Hırvatistan, Bosna-Hersek ve Federasyon hükümetleri bir anlaşma taslağı üzerinde görüş birliğine vardılar. 10 Kasım günü resmen imzalanan bu anlaşmaya göre, Hırvatlar Hersek-Bosna'dan çekilip bölgeyi Federasyon'un kontrolüne bırakmaya, Boşnaklar ise Bosna-Hersek cumhuriyetinin yetkilerinin çoğunu (Bosna-Hersek'in uluslararası tanınmaya sahip bir devlet olarak hareket etmesini sağlayan temel yetkiler hariç) Federasyon hükümetine devretmeye razı oldular. Bu yeni anlaşma ayrıca Mostar'ın durumuna, mülteci sorununa ve gümrük birliği konusuna da çözüm getiriyordu, ki bu konularda taraflar arasındaki iki yıllık barış süreci boyunca herhangi bir ilerleme sağlanamamıştı.²²⁵

Anlaşmanın önündeki ikinci büyük engel ise Sırlar ve Hırvatlar arasındaki doğu Slavonya sorunuuydu. Konferansın ilk günü sona erdiğinde Bakan Warren Christopher anlaşmanın önündeki en önemli sorunlardan biri olan doğu Slavonya konusunda ilerleme kaydettiklerini açıkladı. Başkan Tudjman ve Başkan Milosevic yaptıkları açıklamayla, Ekim ayının başından beri bölgede bir anlaşma için görüşmelerini sürdüren ABD'nin Hırvatistan büyükelçisi Peter Galbraith ve BM arabulucusu Thorvald Stoltenberg'den bölgeye geri dönmelerini ve arabuluculuk çalışmalarına yoğun bir şekilde devam etmelerini istediler. İlk günkü bu olumlu hava takip eden günlerde nispeten bozulmuş olsa da²²⁶, sonuçta varılan anlaşma birçok

²²⁵ İzzetbegović, a.g.e., ss. 326-36.

²²⁶ 4 Kasım günü Başkan Tudjman yaptığı bir açıklamada, taraflar arasında 30 Kasım'a kadar bir anlaşmaya varılamaması halinde Hırvatistan'ın, egemen bir devlet olarak, toprakları içerisindeki doğu

kişi tarafından anlaşma sũreci boyunca Sırp tarafının verdiği en bũyũk ȳdũnlerden biri olarak kabul edilmiştir. Hırvat hũkũmeti ve yerel Sırp temsilcileri tarafından 12 Kasım'da imzalanan Erdut anlaşmasının ana maddeleri řȳleydi:

- 12 aylık bir sũre boyunca (gerektiğinde 12 ay daha uzatılmak şartıyla) BM Gũvenlik Konseyi tarafından atanacak geğici bir yȳnetimin bȳlgede gȳrev alması.
- Bȳlgenin silahtan arındırılması.
- Anlaşmanın uygulanması için uluslararası bir askeri gũcũn bȳlgeye gȳnderilmesi.
- Evlerinden ayrılmak zorunda kalmış mũlteciilerin geri dȳnũřũnũn sağlanması veya uygun tazminat isteklerinin geręekleřtirilmesi.
- Geğiş sũrecinin bitmesinden en az 30 gũn ȳnce geğici hũkũmet tarafından tũm yerel yȳnetimler için seçim organize edilmesi ve yapılacak seçimlerin uluslararası organizasyonlar ve ilgili devletlerin gȳzetiminde geręekleřtirilmesi.²²⁷

Bu anlaşma ile Slavonya bȳlgesinin kontrolũnũ eline geğiren Hırvatistan, karşılık olarak Brcko'dan geçen ve Bosna'nın doğusundaki ve batısındaki Sırp ları birbirine bağlayan ince Posavina koridorundaki Hırvatların bȳlgeyi terk etmesini kabul etti.*

Dayton barış gȳrũřmelerinin son gũnlerinde ise taraflar arasında tartışma konusu olan ve ęȳzũme ulaştırılamamış diğer bȳlgelerle ilgili gȳrũřmeler oldu. Statũsũ uzun zamandır tartışma konusu olan Saraybosna tũmũyle federasyonun kontrolũnde kaldı. Ayrıca Bosna-Hersek Federasyonu toprak ları, Gorazde'ye ince bir koridor ile bağlandı. Brcko konusunda taraflar arasında bir ęȳzũme ulaşılamadı ve bu bȳlgenin statũsũnũn kurulacak bir hakemlik kurumunun kararına gȳre bir sene içerisinde belirlenmesi konusunda anlaşıldı.

Slavonya'yı gũę kullanarak geri alma hakkını saklı tuttuğunu ifade etmişti. Bkz. Rossanet, **a.g.e.**, s. 133.

²²⁷ Goldstein, **a.g.e.**, ss. 255-56.

* Bkz. Harita 6

11 ek ve 102 haritadan oluşan ve 21 Kasım tarihinde paraf edilen Dayton Anlaşması, resmi olarak 14 Aralık tarihinde Paris'te bir barış anlaşması olarak imzalandı. ABD'nin Bosna-Hersek Barış Anlaşmasının imzalanması konusundaki aracılık görevini başarıyla yerine getirmesi, Avrupalı devletlerin mahcup olmasına neden olmuştu. Kendi arka bahçelerinde meydana gelen krizi çözme yolunda ortak bir güvenlik politikası bile geliştiremeyen Avrupa'nın, süper güç olma hayalleri suya düşmüştü. Son darbe olarak Temas Grubuna dahil ülkelerin temsilcilerinin görüşmeler sırasında aktif rol alamamaları ve karar sürecine dahil olamamalarını Avrupalı bir diplomat şöyle açıklıyordu:

“Avrupalılar sadece Dayton'dan çıkacak sonucun Temas grubu hükümetleri tarafından da onaylanması gerektiği için oradaydılar. Amerikalıların, Avrupalıların aktif katılımını gerçekten istedikleri gibi bir yanılsmaya sahip değilim. Arka planda tartışma yapmak ya da tavsiyelerimizi dinlemek konusunda bile istekli değillerdi.”²²⁸

²²⁸ James Petras ve Steve Vieux, “Bosnia and the Revival of US Hegemony”, New Left Review 218, Temmuz-Ağustos 1996, s. 23'den Osmançavuşoğlu, a.g.e., s. 228.

4. BOSNA-HERSEK KRİZİNDE ABD’NİN İZLEDİĞİ POLİTİKA VE STRATEJİLERİN ANALİZİ

4.1. HAREKETE GEÇEMEMENİN SEBEPLERİ

4.1.1. George Bush Yönetimi

1991 yılında Yugoslav krizi bir çatışmaya dönüşürken Avrupalı devletlerin çoğu ve ABD durumun önemini henüz kavramamış ya da kavrayamamıştı. ABD açısından Yugoslav krizinin ilk safhalarındaki başarısızlığı pek çok sebebi vardı. Bunlardan birincisi CIA’in yerinde ve zamanında uyarılarına rağmen, Bush yönetiminin ana odak noktası halen Irak savaşı idi. Eski Yugoslavya büyükelçisi Zimmerman’ın da belirttiği gibi, Irak savaşı ile ilgili yoğun hazırlıkların olduğu bir dönemde, temaslarının işe yarayabileceği Dışişleri Bakanı James Baker bölgede bulunamamıştı. Baker ABD’nin konuya bakışını taraflara açıklamak ve tavsiyelerde bulunmak için geldiğinde ise artık çok geç kalınmıştı. Bu arada uluslararası toplum Irak krizini başarılı bir şekilde atlatmış ve bunun kutlamalarını yaparken, federal ordu ülkeyi bir arada tutmak bahanesiyle Slovenya’ya tanklarını göndermişti. Bunun dışında ABD de dahil pek çok batılı ülkede, Yugoslav krizinin bir iç savaş ve savaşı tarafların da yüzyıllardır birbirlerine etnik nefret besleyen Yugoslav halkları olduğu düşüncesi hakimdi.

Bir diğer sebep, krizin başlangıcında Bush yönetiminin, Sovyetler Birliğinin dağılmasına sebep olabileceği korkusundan dolayı, Yugoslav birliğinin korunması gerektiğini düşünmesiydi. Amerikan politika-yapıcıları, ayrılıkçı düşünceye sahip cumhuriyetlerin desteklenmemesi gerektiğini düşünüyor, zira bu durumun Sovyetler Birliğindeki cumhuriyetleri cesaretlendirip, altından kalkılamayacak bir kaosa (nükleer korku akıllardan hiçbir zaman çıkmıyordu) yol açabileceğini öngörüyorlardı. Bu yüzden Sovyetler Birliğinin dağılması korkusu Washington’da da en az Moskova’daki kadar güçlüydü. ABD hem Yugoslavya’nın hem de Sovyetler Birliği’nin bütünlüğünün korunması gerektiğini düşünüyordu. Ancak tahmin edilmesi zor bir şekilde bir yandan Sovyetler Birliği hemen hemen olaysız bir şekilde çözülürken, diğer yanda Avrupa topraklarında İkinci Dünya Savaşından beri

görülmemiş bir etnik temizleme hareketi gerçekleşmeye başlamıştı ve Batı dünyasının Yugoslav bütünlüğünün korunmasından yana olan ortak politikası, Yugoslavya'da çatışmaları her geçen gün daha da şiddetlendiriyordu.

ABD'nin Yugoslav krizi konusunda somut adımlar atmasına engel olan faktörlerden biri de Irak krizinden başarılı bir şekilde çıkmış ABD'nin Genelkurmay Başkanı Colin Powell ve onun gibi düşünen askeri müdahale karşıtları idi. Colin Powell ABD'nin, hem de Irak krizi henüz bitmişken, Yugoslav krizine bu şartlarda neden müdahale etmemesi gerektiği konusunda açıklamalar yapıyor ve ABD'nin bölge politikasını etkiliyordu. Yugoslavya'da görev yapan son Amerikan Büyükelçisi Warren Zimmerman gibi bir çok kişiye göre ABD politikasında, özellikle de askeri çevrelerde, Vietnam sendromu da önemli bir rol oynuyordu. Colin Powell'ın konuyla ilgili hiç de haksız olmayan endişeleri vardı; hedefler kesin olmadan, sonuç yaratacak miktarda bir askeri güç kullanılmadan ve açık bir çıkış stratejisi olmadan ABD'nin konuya müdahale etmesi, çok tehlikeli bir hareket olacaktı.²²⁹ Bu noktalar daha sonra "*Powell Doktrini*" olarak tanımlanacaktı. Ayrıca Avrupalıların soruna sahip çıkmaları ve ABD'nin karışmasını istemediklerini açıkça beyan etmeleri de ABD'nin sorunun çözümünü Avrupalılara bırakmak yönündeki düşüncesini destekliyordu.

Bir başka önemli nokta da Bosna-Hersek savaşı sırasında ortaya çıkmıştı. Bosna-Hersek savaşı ile Amerikan seçim kampanyası çakışmıştı. Demokrat Parti adayı Arkansas Valisi William (Bill) Clinton, George Bush'u, Amerikan Başkanından çok Dışişleri Bakanı gibi hareket etmekle suçluyor ve ülkenin ekonomisi ve iç sorunlarıyla ilgilenmediği yönünde eleştiriyordu. Clinton seçim kampanyasının bir bölümünü de Bosna-Hersek konusuna ayırmıştı. Bosna-Hersek gibi bir konuda Başkan Bush'un pasif kalarak insan haklarına ve demokratik değerlere sırtını döndüğünü belirtmişti. Başkan adayı Clinton seçilmeleri durumunda Bosna-Hersek konusunda daha müdahaleci bir tavır sergileyeceklerinin işaretlerini veriyordu. Bu eleştiriler, Amerikan ekonomisindeki kötü gidişle birleşince, Başkan Bush'un popülaritesine büyük bir darbe olmuştu ve Başkan böyle bir durumda Bosna-Hersek

²²⁹ Ed Vulliamy, *Seasons in Hell: Understanding Bosnia's War*, London: Simon and Schuster, 1994, s. 161.

gibi Amerika için hayati önem taşımadığı aşikar bir olaya müdahale ederek, yaklaşan seçimlerde oy kaybetmek istemiyordu.

4.1.2. Bill Clinton Yönetimi

Başkan Clinton göreve başladığında ABD içerisinde birçok sorun vardı. Ekonominin iyileştirilmesi, sağlık konusu gibi iç meseleler konusunda eski Başkan Bush'u çok eleştirmiş olan Clinton şimdi bu konulara ağırlık vermek zorundaydı. Bosna-Hersek gibi dış politika sorunları ikincil durumda kalmıştı. Dolayısıyla Başkan Clinton göreve başladığında eski Başkan'la hemen hemen aynı sorunlarla karşı karşıya kalmıştı ve Bosna-Hersek konusunda elle tutulur bir ilerleme kaydedilemiyordu.

Amerikan Ordusu da hala Bosna-Hersek konusunda askeri sorumluluk alınmasına karşıydı. Askeri müdahale karşıtı hareketin lideri konumundaki General Powell emekliye ayrılmıştı ancak Powell Doktrini Pentagon'da hala etkiliydi. Lift & Strike politikası doğrultusunda sadece hava gücü kullanımının bir sonuç yaratmayacağı, aksine ABD'yi daha derin bir şekilde konunun içine sokacağını düşünen üst düzey yetkililerin sayısı hiç de az değildi.

Bir başka nokta, Bush yönetimi gibi Clinton yönetimi de bazı konularda görüş ayrılıkları yaşıyordu. Bush yönetiminde Bosna-Hersek konusunda daha geniş sorumluluklar alınıp alınmaması konusundaki bir tartışmada, Dışişleri Bakanı James Baker ve Ulusal Güvenlik danışmanı Brent Scowcroft Amerikan askeri müdahalesi yönünde olumlu fikir verirken, Savunma Bakanı Dick Cheney ve Genelkurmay Başkanı Powell aksi yönde görüş belirtmişlerdi.²³⁰ Clinton yönetiminde ise Dışişleri Bakanı Warren Christopher ve Bakanlığın diğer birçok üst düzey yetkilisi görüşmelere devam edilmesi gerektiğini düşünürken, Ulusal Güvenlik Danışmanı Anthony Lake ve Birleşmiş Milletler Büyükelçisi Madeleine Albright gibi yetkililer

²³⁰ Dilek Eryılmaz, "The US and the Bosnian War: An Analytical Survey on the Formulation of US Policy from the Yugoslav Dissolution to the Dayton Accords, 1991-1995", **Basilmamış Yüksek Lisans Tezi**, Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997, s. 36.

ise diplomatik amaçlara ulaşmak için daha kararlı bir politika ve sınırlı güç kullanımını destekliyorlardı.²³¹

Başkan Clinton'un karşılaştığı zorluklardan bir diğeri de Rusya konusuydu. Rusya'nın batı dünyasına barışçı bir şekilde entegre olması, Avrupa'nın ve dünyanın geleceği açısından çok önemli bir adım olacaktı. Dolayısıyla Başkan Clinton, Rusya'daki reformlara ve Başkan Boris Yeltsin'e destek veriyordu. Ancak Rusya'da iç muhalefet, Rusya'nın Sırlara yeterli desteği veremediği konusunda Başkan Yeltsin'i sıkıştırıyordu. Bu sebepten dolayı Clinton yönetimi Bosna-Hersek konusunda daha aktif bir rol oynamak suretiyle, Rusya'nın batı dünyasına entegrasyonu konusundaki hassas dengeleri bozmak istemiyordu.

Bush-Clinton yönetimleri arasındaki bir başka düşünce farkı da Bosna-Hersek konusu sırasında iyice ortaya çıkmıştı. Bush yönetimi Avrupa'nın kendi savunma organizasyonunu kurması fikrine pek sıcak bakmıyordu. Bunun NATO'nun yeni dünya düzenindeki rolünü azaltacağını düşünüyordu. Clinton yönetimi ise bir Avrupa savunma kimliğinin kurulmasının, Avrupa'yı güçlendireceğini ve soğuk savaş sonrası dönemde sorunlarla mücadele ederken güçlü bir müttefik yaratacağı kanısındaydı.²³²

Sonuç olarak hem Bush yönetimi hem de Clinton yönetimi (bazıları ortak olan) birçok sebepten dolayı krizin ilk safhalarında etkili bir politika geliştirememişlerdi. Ancak özellikle Amerikan Kongresinden ambargonun kaldırılması yönünde gelen büyük baskı ve NATO ile diğer uluslararası organizasyonların hızla prestij kaybetmesi, Clinton yönetimini harekete sevk eden iki önemli nokta olmuştu.

4.2. BOSNA-HERSEK KRİZİNİN SONUÇLARI VE ABD

İki kutuplu dünya düzeni çağı boyunca Doğu Avrupa ve Balkanlar Amerika Birleşik Devletleri tarafından Rus etki alanı içerisinde kabul ediliyordu. Dolayısıyla

²³¹ F. Stephen Larrabee, "US Policy in the Balkans: From Containment to Strategic Reengagement", Constantine P. Danopoulos ve Kostas G. Messas (der.), **Crises in the Balkans**, Boulder, Colo.: Westview Press, 1997, s. 283.

²³² Larrabee, **a.g.m.**, s. 284.

bu bölgeler ABD açısından birinci derecede önemli bölgeler değildi. Her iki süper güç de kendi nüfuz alanları içerisinde birtakım ittifaklar oluşturuyor ve bu ittifakların sağladığı caydırıcılık, iki kutuplu dünya düzeninde stratejik bir denge oluşturuyordu. Ayrıca tanımlanabilir bir düşmanın varlığı, ittifaklar içindeki devletlerin tehditler karşısında ortak hareket edebilmelerine yol açıyordu.

Varşova paktının dağılmasından sonra, NATO'nun rolü konusunda çeşitli fikirler ortaya atılmaya başlandı. Bir düşünceye göre artık NATO'nun bir düşmanı kalmadığına göre, örgüt misyonunu tamamlamıştı. Diğer bir düşünceye göre ise NATO gibi soğuk savaş döneminden güvenilirliğini yitirmeden çıkabilmiş bir organizasyondan, yeni dünya düzeninde karşılaşılacak çeşitli sorunlarla baş ederken yardım alınması gerekecekti. Bush yönetimi ise NATO'nun dağıtılması değil, yeni tehditler karşısında amaçlarını değiştirmesi gerektiği kanısındaydı. Aslında bazıları için Bush yönetiminin NATO'nun yeni rolü konusundaki bu tavrı, Avrupa'da ABD varlığının devamını haklı göstermek için kullanılan uygun bir yoldu. Özellikle Avrupa Birliğinin Yugoslav krizini çözmekteki acizliği de, Avrupa'daki Amerikan varlığının sadece istenilen değil, gerekli bir durum olduğunu göstermişti. Ancak Bush yönetimi özellikle seçimlere yaklaşırken Amerikan askerlerini bir kez daha deniz aşırı bir krize müdahale için göndermekten çekiniyor, bu da ABD'nin ve NATO'nun dünya kamuoyunda güvenilmez bir profil çizmesine sebep oluyordu.

Clinton yönetimi göreve farklı bir bakış açısı ile gelmişti. ABD bu dönemde çok yönlü bir yaklaşımı savunuyor ve özellikle Yugoslavya sorununa Avrupalı devletlerle birlikte müdahale etmek istiyordu. Ancak çeşitli barış girişimlerden bir sonuç alınamaması ve BM tarafından belirlenmiş güvenli bölgelere yapılan Sırp saldırıları sonucunda, ABD lift&strike politikası ile yeni bir çözüm arayışına giriyordu. Fakat bu planın Avrupa'da ağır eleştirilere uğraması ve Amerikan politikasında değişikliğe gidilmesine sebep olması, ABD ve müttefikleri arasındaki fikir ayrılıklarını da gözler önüne seriyordu.

ABD açısından Yugoslav krizinden çıkarılacak birkaç önemli ders vardı. İlk olarak ABD Yugoslav krizinde proaktif bir politika izleyememiş ve bu durum krizin

tırmanmasının en önemli sebeplerinden biri olmuştu. Eğer ABD ve müttefikleri sorunun başlangıcında aktif ve kararlı bir şekilde müdahale edebilmiş olsaydı, daha sonra yaşanacak olan şiddet büyük ölçüde engellenebilirdi. Ancak ABD Irak savaşıdan henüz çıkmıştı ve uluslararası koalisyonun başarısının etkisi halen sürmekteydi. Başkan Bush Irak operasyonunda kazandığı büyük prestiji, sonucu belirsiz bir krizde kaybetmek istemiyordu. Ayrıca iki Almanya'nın birleşmesi ve Sovyetler Birliğinin dağılması gibi konular ardı ardına gelmişti. Son olarak da Amerika'da seçimler yaklaşıyor ve başkan adayı Clinton Başkan Bush'u özellikle iç politikaya önem vermediği konusunda sıkıştırıyordu. Yugoslav krizi sırasında Avrupa'nın gündeminde de çok önemli bir konu vardı; Avrupa'nın birleşmesi. Sorunun başlangıcında Yugoslavya'dan ayrılan ülkelerin tanınıp tanınmaması konusu Avrupalı devletleri ikiye bölmüştü. İngiltere ve Fransa tanınmaya karşı çıkarken Almanya bu ülkelerin tanınmasını ısrarla istiyordu. Ancak Avrupa Birliğini tamamlayacak Maastricht anlaşması eşiğinde Almanya'nın uzaklaştırılması bütün çabaların boşa gitmesi demek olurdu. Sonuçta İngiltere ve Fransa, tanınma konusunda Almanya'nın ısrarına boyun eğdi ve AT adı geçen ülkeleri tanıdı. Ancak İngiltere ve Fransa buna karşılık olarak, BM'nin Yugoslav krizinde barışı koruma görevine başlaması ile, Yugoslavya konusunda Almanya'dan daha etkili oldu zira Almanya BM Güvenlik Konseyi üyesi değildi. Dolayısıyla krizin çeşitli noktalarında, çözüm arayışları ve Avrupalı devletlerin kendi aralarındaki güç mücadeleleri hep yan yana olmuştu. Bu da Avrupalı devletlerin tutarlı ve kararlı bir politika izlemesini engelliyordu.

İkinci olarak ABD liderliğinin dünya için halen alternatifsiz olduğu anlaşıldı. Belki bir gün Avrupa Birliği dünya krizlerine müdahale edebilecek askeri kapasiteye ya da ortak hareket kabiliyetine sahip olacaktı ancak Yugoslav krizi Avrupa'nın buna henüz hazır olmadığını gösterdi. ABD Lüksemburg Dışişleri Bakanı Jacques Poos'un da daha sonra farkına vardığı gibi Avrupa'nın "*zamanı*" henüz gelmemişti.²³³ Özellikle Bosna-Hersek'te yaşanan trajedi ABD'nin liderliğine olan ihtiyacı gözler önüne sermişti ve genel olarak Avrupa'nın güvenliği, Balkanların güvenliği ile çok yakından ilişkiliydi. Dolayısıyla Balkanlarda ve genel olarak Avrupa'daki güvenlik

²³³ Poos'un Yugoslav krizinin ilk safhalarında çok etkili olmuş bir sözü vardı: "Avrupa'nın zamanı geldi."

sorunlarını çözmek için, ABD'nin çözüm üretme sürecine aktif şekilde dahil olması gerekiyordu.

Son olarak da inanırlılığı olan bir askeri güç tehdidine sahip olmanın, etkili bir politikanın vazgeçilmez bir parçası olduğu bir kez daha ortaya çıktı. Yugoslav krizinin ilk safhalarından itibaren askeri tehdit silahı devamlı kullanılmış ancak bunlar çoğunlukla boş sözler olarak kalmıştı. Bundan cesaret alan Milosevic ve Bosnalı Sırplar, askeri bir misilleme riskinin çok az olduğunu bildiklerinden diledikleri gibi hareket etmişlerdi. NATO hareketlerinin yoğunlaştığı zaman ise zaten çok geç kalmıştı zira Sırplar UNPROFOR görevlilerini esir almak suretiyle NATO hareketlerinin kısa sürede sona ermesini sağlıyorlardı. Bir başka faktör de kara gücü faktörüydü. Bosna-Hersek'teki savaşı sona erdiren en önemli etmen, Boşnak-Hırvat federasyonunun kurulmasıyla kara savaşında atılan önemli adımdı. Bosnalı Sırplar savaşı hemen başlarında Bosna-Hersek topraklarının %70'ini ele geçirmişti ve bunun üzerinden pazarlık yapmaya çalışıyordu. Ancak daha sonra Sırp tarafına karşı karada alınan zaferler hem Sırpların moralini bozmuş hem de Boşnak ve Hırvatların kendilerine olan güvenlerine tekrar kavuşmalarını sağlamıştı. Hava saldırıları kısıtlı başarılarla sonuçlanıyor, çoğu zaman da yerdeki UNPROFOR askerlerinin varlığı sebebiyle tehlikeli oluyordu. Ancak kara hareketlerindeki başarılar asıl gelişmeyi sağlayan faktör oluyordu.

Sonuç olarak Bosna-Hersek Krizi uluslararası toplumu oldukça hazırlıksız yakalamıştı. Bundan dolayı, ne Avrupalı devletler ne de ABD, krizin ilk safhalarında gereken ilgiyi gösterememişler ve krizin büyümesine seyirci kalmışlardı. Yirmi birinci yüzyıla girilmek üzereyken, hem de Avrupa'nın göbeğinde böyle bir çatışmanın yaşanması, komünizmin çöküşünden sonra geleceğe daha umutlu bakma eğiliminde olan iyimser kesime büyük bir hayal kırıklığı yaşattı. Avrupa'da tek bir siyasi kimlik oluşturma fikrinin arifesinde, Avrupalı devletlerin Yugoslavya konusunda ortak bir politika izleyememeleri de hayal kırıcı bir gelişme olarak tarihe geçmişti. ABD yeni dünya düzenindeki rolüne adapte olmaya çalışırken, soruna ciddi bir şekilde müdahale etme konusunda geç kalmıştı. Başta BM olmak üzere Uluslararası organizasyonlar prestij kaybına uğramıştı.

Yugoslavya krizinde dönüm noktası ABD'nin, haksız olduğuna inandığı anlaşmaları kabul etmemek ve Müslüman-Hırvat işbirliğini canlandırmak suretiyle soruna müdahale etmeye başlaması oldu. 1994 ve 1995 yıllarında hem masada hem de savaş alanındaki gelişmeler, Dayton Barış Anlaşmasının yolunu açtı. ABD soruna aktif şekilde müdahale etmiş ve nispeten kısa bir süre içinde çatışmaları sona erdirecek anlaşmayı taraflara ve konuyla ilgili devletlere imzalatmayı başarmıştı. Dolayısıyla her ne kadar ABD Yugoslavya krizinin ilk safhalarında yukarıda açıklanan sebeplerden dolayı aktif bir rol alamamış ve çatışmaların sona ermesini sağlayamamışsa da, krizin son evrelerinde başarılı olmuştur. Varılan anlaşma herkesi tatmin etmemişse de, çatışmaları sona erdirmeyi başarmıştır ki bu bile Yugoslavya gibi bir coğrafyada önemli bir başarıdır.

SONUÇ

1929 yılında ilk kez resmi bir devlet adı olarak kullanılmaya başlanan Yugoslavya, takip eden yıllarda uluslararası politika üzerinde etkisini hissettiren ve kamuoyunun meşgul eden bir konu adı olarak pek çok kez ortaya çıkmıştır. İlk Yugoslavya'yı oluşturan insan toplulukları arasındaki derin farklılıklar ve ülkenin jeostratejik konumu sebebiyle tarihin akışı içerisinde bölgede çeşitli irili ufaklı sorunlar yaşanmıştır.

Avrupa'nın ve dünyanın seyrini değiştiren Birinci Dünya Savaşı sembolik olarak Saraybosna'da bir Sırp'ın Avusturya Arşidükü Franz Ferdinand'ı öldürmesi ile başlamıştır. Yugoslav topraklarında gerçekleşen bu suikast, Avrupa'da birçok devletin tarih sahnesinden silinmesine ve milyonlarca insanın ölümüne sebep olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sırasında özellikle komünist direniş lideri Josip Broz Tito'nun, Almanlara karşı başarılı mücadelesi ile dünya kamuoyunun ilgisini çeken Yugoslavya, savaştan birkaç yıl sonra Sovyetler Birliği bloğundan koparak bağılantısız ülkeler hareketinin öncülerinden biri olmuştur. Ancak eski bir Sovyet bloğu ülkesi olarak Yugoslavya batı dünyasının ve özellikle ABD'nin ilgisini çekmiş ve iki ülke arasında ilişkiler gelişmeye başlamıştır.

ABD-Yugoslavya ilişkilerini dönemlere ayırmak gerekirse, birinci dönem İkinci Dünya Savaşı sırasında ABD'nin Yugoslav direniş kuvvetlerini desteklemeye başlamasına kadar olan dönemdir. Bu döneme kadar ABD'nin Yugoslavya politikası genel Balkanlar politikası çevresinde olmuştur. ABD'nin bu dönemde genel Balkan politikası birtakım küçük ölçekli ekonomik ve bilimsel ilişkilerden ibaret olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sırasında ABD-Yugoslavya ilişkilerinde, ABD genellikle İngiltere ve diğer müttefiklerinin politikalarını takip etmiş ve bölge ile olan ilgisini, bazı birkaç konu dışında, izleme safhasında tutmuştur. Her ne kadar ABD düşük profilli bir politika izlemiş olsa da, aslında sürgündeki meşru Yugoslav hükümeti tarafından desteklenen Albay Mihajlovic'e destek vermiştir. Her ne kadar bazı konularda özellikle ABD ve İngiltere farklı görüşlere sahip olsa da, Yugoslavya ya da Balkanları ilgi alanı içerisinde görmeyen ABD, bu dönemde İngiltere ve Churchill'in hamlelerine uyumuştur.

ABD-Yugoslav ilişkilerinde ikinci dönem olarak savaştan sonra Tito-Stalin anlaşmazlığına kadar olan dönemi alabiliriz. Bu dönemde ABD-Yugoslavya ilişkileri çok düşük bir seviyede seyretmişti. Yugoslavların 1946 yılında İtalya'dan Avusturya'ya uçmakta olan iki Amerikan savaş uçağını düşürmeleri ve Marshall yardımını reddetmeleri bu kısa dönemin iki önemli olayı olarak tarihte yerini almıştı.

Üçüncü dönem olarak Yugoslavya'nın Kominform'dan atılmasından Soğuk savaşın sonuna kadar olan dönemi alabiliriz. Bu dönemde tarihte ilk kez ABD Balkanlarda önemli bir aktör haline gelmiştir. İki kutuplu dünya düzeninde ABD Sovyet Rusya'ya karşı bir çevreleme politikası uygulamaya çalışıyordu ve Yugoslavya bu politikanın önemli bir parçası olabilirdi. Her ne kadar Yugoslavya ve Tito Sovyet bloğundan ayrılıp hemen batı bloğuna dahil olmamışsa da, bağlantısız bir ülke olarak kalması en azından Sovyetler Birliği için bir kayıp olacaktı. Dolayısıyla bu dönemde ABD Yugoslavya'yı ekonomik ve askeri yardımlarla ayakta tutmaya çalışmıştı. Ancak Tito her ne kadar ABD'den aldığı askeri ve ekonomik yardımlardan dolayı bu ülkeye minnettar olsa da, Amerikan politikalarına hayatının sonuna kadar şüpheyle yaklaşıyordu. Sonuç olarak Soğuk Savaşın sonuna kadar ABD'nin bölge politikasının ana amacı Sovyetler Birliği'nin Balkanlardaki hegemonyasını azaltmak olmuş, ve bu amaçla ABD sadece Yugoslavya ile değil, bölgedeki birçok devletle (Romanya, Arnavutluk, Yunanistan ve Türkiye gibi) ilişkilerini düzeltmeye çalışmıştır.

Yugoslav krizi ile birlikte ABD-Yugoslavya ilişkilerinde yeni bir döneme girildi. Krizin ilk safhalarında ABD olayı yerel bir çatışma olarak görme eğilimi göstermiş ve sorunun Avrupa güvenliği ve birliği düşüncesi üzerindeki muhtemel etkilerinin farkına varamamıştı. Soğuk Savaşın sona ermesi ile birlikte Yugoslavya'nın jeostratejik öneminin büyük ölçüde azaldığı düşüncesi, Yugoslavya'nın ABD politika yapıcılarının gözünde önemini büyük ölçüde kaybetmesine sebep olmuştu. Bush yönetiminin harekete geçememesinin sebepleri başlığı altında da bahsedildiği üzere başarı ile tamamlanan Irak operasyonu, Sovyetler Birliğinin dağılması ve Almanya'nın birleşmesi gibi konular, Yugoslav krizinin ABD dış politika gündeminde hak ettiği ilgiyi görememesine sebep olmuştu. Kriz Slovenya

kampanyası ile silahlı çatışma dönüştüğünde bile ABD konunun 'Avrupa'nın meselesi' olduğunu savunmuş ve çözümü çok istekli görünen Avrupalılara bırakmıştı. Avrupalı devletler ve AT sorunun çözümünde başarısız olduktan sonra ABD diplomatik açıdan aktif olarak konuyla ilgilenmeye başlamış, ancak bu gerçekleştiğinde ise kriz politik ve stratejik sonuçları olacak büyük bir uluslararası sorun haline gelmişti.²³⁴

Her ne kadar Bill Clinton Bush yönetimini Bosna-Hersek de dahil birçok konuda eleştiri yağmuruna tuttuysa da, Clinton yönetimi de iktidara geldiğinde George Bush'un elini kolunu bağlayan aynı zorluklarla karşılaştı. Harekete geçilmeye başlandığında ise Bush yönetimi ve Clinton yönetimi arasındaki büyük bir fark göz önüne çıkıyordu. Başkan Bush Körfez savaşını bir ülkeler koalisyonu ile yapmıştı ancak yapılan müdahale bir ABD operasyonu idi. Diğer devletler (Dayton sürecinde de olduğu gibi) sadece yardımcı roller almışlardı. Ancak Clinton yönetimi ABD'nin soruna tek başına müdahale etmeyeceğini, bunu Avrupalı müttefikleri ile yapacağını belirtmişti. Clinton yönetimi böylece kendi Yugoslavya krizi politikasını, Avrupalı devletlerin belirlemesine izin vermişti. Fakat Avrupalı devletlerin sorunu çözmekteki acizliği Amerikan kongresinden tepkiler gelmesine ve NATO'nun prestij kaybetmesine sebep oluyordu. Bu sebeplerden dolayı ABD, Holbrooke'un da çabalarıyla kendi diplomasi yolunu izleyerek Dayton anlaşmasına giden yolu açtı.

Yugoslav krizi dünyanın en önemli ekonomik ve askeri güçlerinden biri olan ABD'ye, yaptırım gücü ile liderliğinden dolayı halen ihtiyaç duyulduğunu göstermiştir. Birleşmiş Milletler ve AB'nin Avrupa'nın ortasında yaşanan bu krizi çözmekte ne kadar aciz kaldığını bütün dünya görmüştür. Askeri tecrübesi ve teçhizatı kısıtlı ve ekonomik açıdan yaptırım gücü olmayan devlet ve uluslararası organizasyonların, bu tip krizleri çözmekte etkili olamayacağı anlaşılmıştır. Yugoslav krizinde çözüme giden yol, karada Boşnak-Hırvat birliği tarafından alınan zaferler ve özellikle BM gibi çok taraflı kuruluşların karar alma sürecinden uzak tutulmaya başlanması ile açılmıştır. Bosna-Hersek krizinde yapılan hatalar 4 yıl sonra Yugoslav krizini sona erdirecek olan Kosova müdahalesi sırasında

²³⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. James B. Steinberg, "The Response of International Institutions to the Yugoslav Conflict: Implications and Lessons ", *The Volatile Powder Keg*, F. Stephen Larrabee

tekrarlanmamış ve bu krizde ABD ve NATO göreceli olarak başarılı olmuştur. Yeni dünya düzeninde NATO'nun vazgeçilmez bir caydırıcılık unsuru olduğu apaçık ortaya çıkmıştır. Askeri ve ekonomik açıdan güçsüz olan devlet ve organizasyonların bu tip krizlere müdahalesinin, durumu daha da karmaşık hale getirebileceği görülmüştür. Dünya üzerindeki savaşları sona erdireceği hayalleri ile kurulan Birleşmiş Milletler, askerlerinin vurulmasına, esir alınmasına ve aşağılanmasına göz yummuştur. UNPROFOR askerleri yerel halkı değil kendilerini bile koruyacak silahlardan yoksun olarak bölgeye gönderilmiş ve pek çok tecavüz, toplu katliam ve yağma olayında seyirci olmuşlardır. Avrupa Topluluğu ülkeleri 'Avrupa Birliği' adını alacakları günü iple çekerken, Yugoslav krizi boyunca hiçbir konuda birlik oluşturamamış, bu çok sesli politika Sırpların kampanyalarını rahat bir şekilde sürdürmelerine sebep olmuştur. NATO gibi dev bir askeri güç bile neredeyse tüm prestijini kaybedecek noktaya gelmiştir. ABD Senatosu Dış İlişkiler Komitesi üyesi olan Richard Lugar'ın da belirttiği gibi NATO '*ya bölgesinin dışına çıkacak, ya da her şeyini kaybedecek*' olduğu noktaya dayanmıştır.²³⁵

Dayton anlaşması her ne kadar gerçekte Bosna-Hersek'in bölünmesine sebep olmuş ve pek çok kişi tarafından temelleri sağlam olmayan bir anlaşma olarak görülmüş olsa da, savaşı durdurması ve pek çok insanın hayatını kurtarması bile anlaşmanın olumlu bir bakış açısını hak ettiğini göstermektedir. Evet Dayton anlaşmasının altına imza atan tarafları tam anlamıyla mutlu etmediği doğrudur ancak tehlikeli bir etnik çeşitliliğin olduğu Yugoslavya gibi bir bölgede, çatışmaları sona erdirmek kolay bir iş değildir. Dayton anlaşmasından 4 yıl sonra NATO'nun 50. yılını kutladığı ve değişen dünya konjonktüründeki yeni rolünü tartıştığı bir döneme rastlayan Kosova olayları tüm dünyaya bir kez daha göstermiştir ki bu bölgede barış çok kırılgan bir olgudur.

Amerika Birleşik devletleri, soğuk savaş sonrası Avrupa topraklarında yaşanan ilk kriz olan Yugoslavya krizinin sona erdirilmesi konusunda başarılı olmuştur. Krizin bu boyuta gelmesinde özellikle BM ve AGİK gibi kuruluşların ve Avrupalı devletlerin çeşitli safhalardaki yanlış kararları etkili olmuştur. Sorunun asla küçük

(der.), Washington: The American University Press, 1994.

²³⁵ Rogel, a.g.e., s. 65.

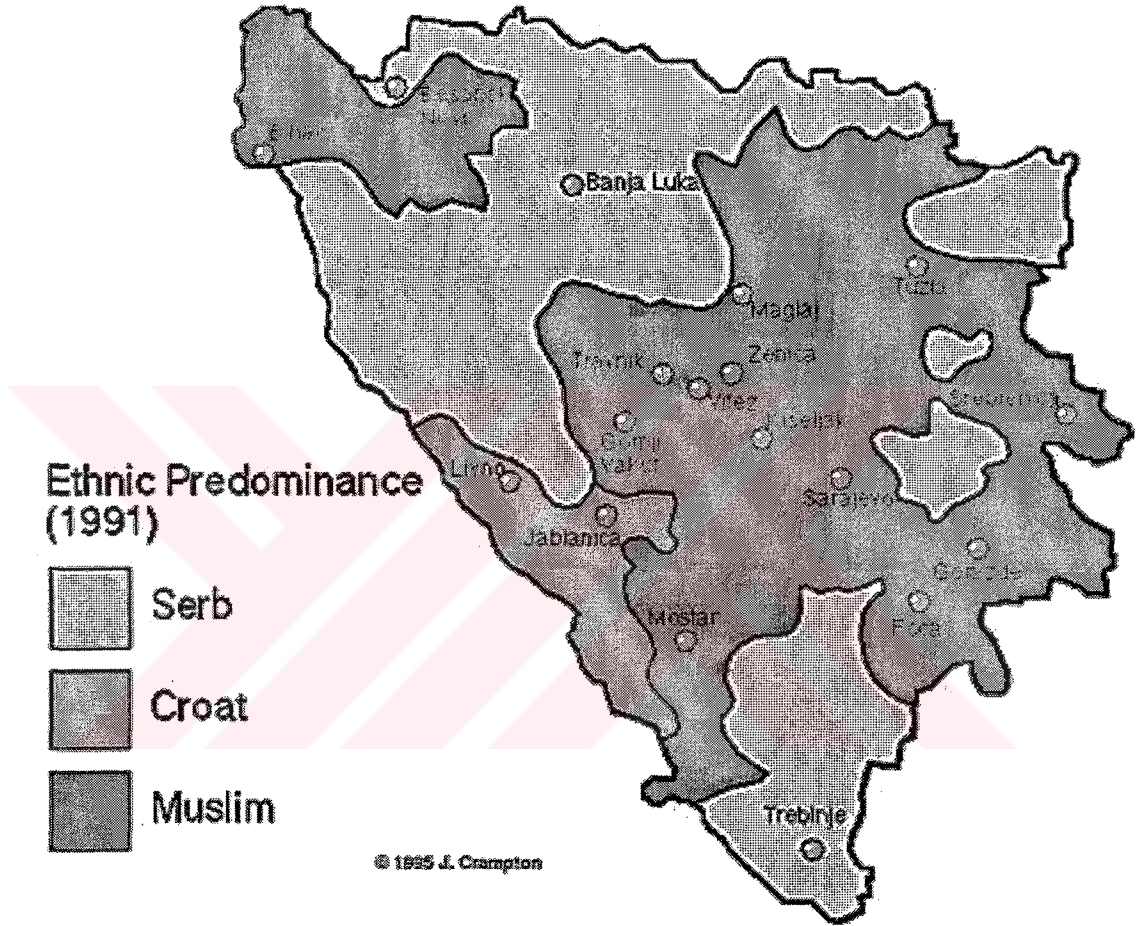
çaplı bölgesel bir çatışma, hele hele de bir iç savaş olmadığının anlaşılmasından sonraki dönemde ABD attığı her adımla krizde (özellikle Bosna safhasında) soykırım da dahil olmak üzere pek çok şiddet olayına maruz kalmış ve çoğu zaman 'saldırılan' konumunda olan Müslümanların ve Hırvatların davalarını savunmuştur. Askeri müdahale konusuna gelince, ABD krizin büyük bir bölümünde hava saldırıları fikrini desteklemiş hatta bu fikri ilk olarak Vance&Owen planının alternatifi olarak ortaya atmıştır. Ancak krize sağlıklı bir teşhis konulmadan alınan bölgeye barış gücü gönderme kararı, krizin bu derece büyümesinin en büyük sebeplerinden biri olmuştur. Konuyla ilgilenen pek çok kişi, ortada sağlıklı bir barış ortamı yokken bölgeye barış gücü gönderme fikrinin doğruluğunu tartışmıştır. BM'nin aldığı bu erken karar, uluslararası toplumun sadece Bosnalı Müslüman ve Hırvat toplumlarının nazarında değil, krizi canlı takip eden tüm dünya insanların nazarında prestij kaybetmesine sebep olmuştur. Bölgede barış gücü askerlerinin bulunması ABD'nin lif&strike politikasının, yani bölgeye uygulanan silah ambargosunun kaldırılması ve Sırp hedeflerin hava saldırılarıyla tahrip edilmesi fikrinin, Avrupa'nın yoğun muhalefeti ile karşılaşmasına ve uygulanmamasına yol açmıştır.

Bütün bu sebeplerden dolayı saldırgan konuma olan Sırp tarafını anlaşılmaya ikna edebilmek için gereken iki önemli olguyu – inanırlılığı olan bir askeri güç tehdidini ve caydırıcılığı olan etkili bir ekonomik ambargoyu – uygulayabilecek tek güç olan ABD'nin eli kolu bağlı durumdaydı. İç politika konusunda da ABD çok zor bir dönemden geçiyordu. Bir taraftan gitgide artan kongre baskısı Clinton yönetimini daha sert bir politika izlemesi yönünde sıkıştırırken, diğer taraftan da Powell ekolü temsilcileri askeri müdahale yapılmadan önce hedefin belli olması, çıkış stratejisi planlanması ve üstün bir güç kullanılması gerektiğini ortaya koyarak, müdahale karşıtı bir duruş sergiliyorlardı. Bu ikilem karşısında Müslüman-Hırvat birliğinin yeniden inşa edilmesi hem ABD hem de uluslararası toplum açısından çok parlak bir başarı idi. Zira Müslüman-Hırvat Birliğinin askeri gücü ABD gücünün yerini dolduruyor ve büyük askeri başarılar elde ediyordu. Zaten birlik tekrar kurulduktan sonra Bosna-Hersek'e Hırvatistan üzerinden silah akışı da yeniden başlamış ve Sırlara karşı savaşta bu faktör de etkili olmuştu.

Sonuç olarak Yugoslavya krizinin çözümünde ABD'nin önerdiği lift&strike politikası bir anlamda uygulanmış oluyordu. Müslüman-Hırvat birliğinin kurulmasıyla Hırvatistan Bosnalı Müslümanlara silah akışını yeniden başlatmış ve dolayısıyla ambargo bir anlamda içerden kaldırılmıştı. Askeri hareketi ise ABD ve NATO hava gücü değil, karada Müslüman-Hırvat birliği askerleri yapmaya başlamış ve başarılı olmuşlardı. Dolayısıyla bir anlamda lif&strike politikasının önerdiği iki plan da uygulanmış görünüyordu. Bu başarılar Holbrooke ve beraberindekilerin mekik diplomasisindeki başarıları ile birleşince Bosna veya genel anlamda Yugoslavya krizini sona erdirecek Dayton Barış anlaşmasının yolu açılmış oldu. Her ne kadar Dayton Barış Anlaşmasının Avrupalı devletler tarafından masaya konulan tüm anlaşmalara benzer yönleri olsa da, kendinden öncekiler kadar tavizkar olmadığı bir gerçektir. ABD'nin Dayton Anlaşmasının yapısını oluştururken daha önceki anlaşmalardan faydalanmış olması çok doğal bir gelişmedir, aksi düşünülemez. Ancak ABD'nin Yugoslav krizini sona erdirmekteki asıl başarısı kendine özgü ve öncekilere benzemeyen bir plan yapması değil, her iki tarafın da kabul etmek ve uygulamak (sürdürmek) durumunda kaldığı bir planı taraflara imzalatmayı başarmasıdır. Süper güç konumunu, askeri ve ekonomik gücü sayesinde kazanan ABD, gerektiğinde bu özelliklerini kullanarak önemli sorunları çözebileceğini göstermiştir. ABD, Bosna-Hersek ve Yugoslavya krizini, en azından son dönemeçte, başarılı bir şekilde sona erdirmeyi başarmış ve gelecekte benzer olaylarla karşılaşıldığında ihtiyaç duyacağı eşsiz bir tecrübeye sahip olmuştur.

EKLER

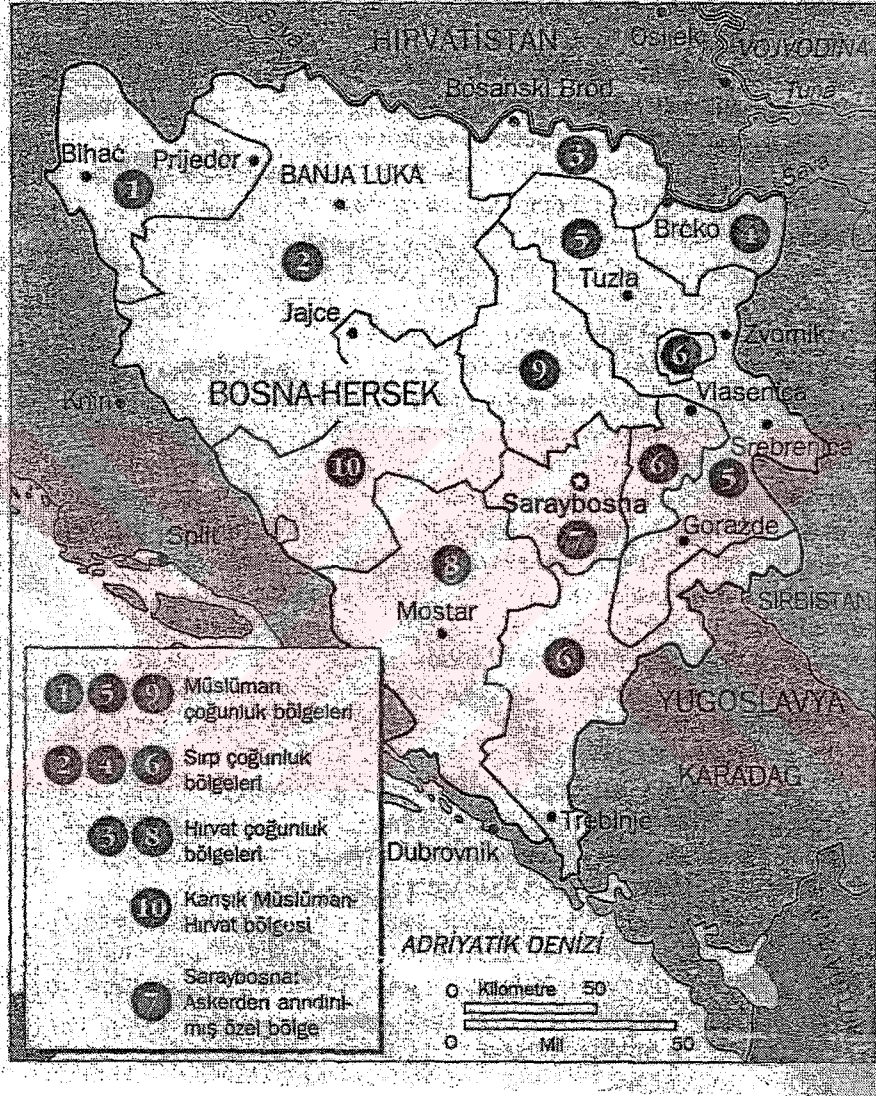
HARİTA 1

Harita 1: 1991 Genel Nüfus Sayımında Bosna-Hersek'in etnik yapısı (Kaynak <http://www.lib.utexas.edu>)

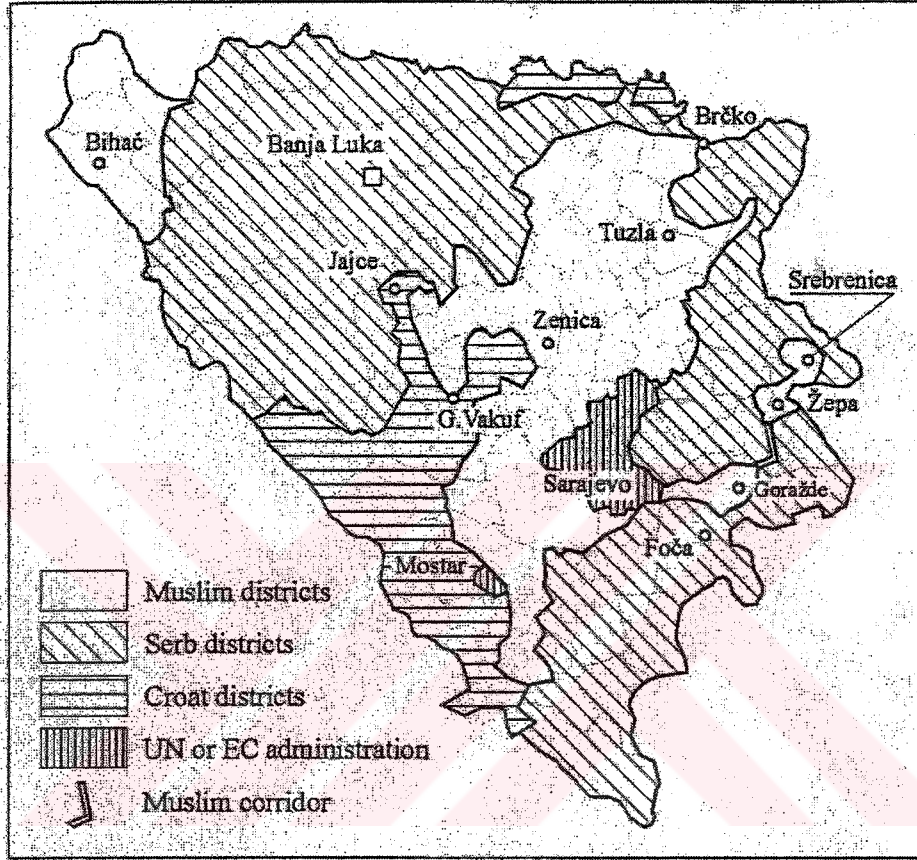
HARİTA 2

1993: Vance-Owen Planı

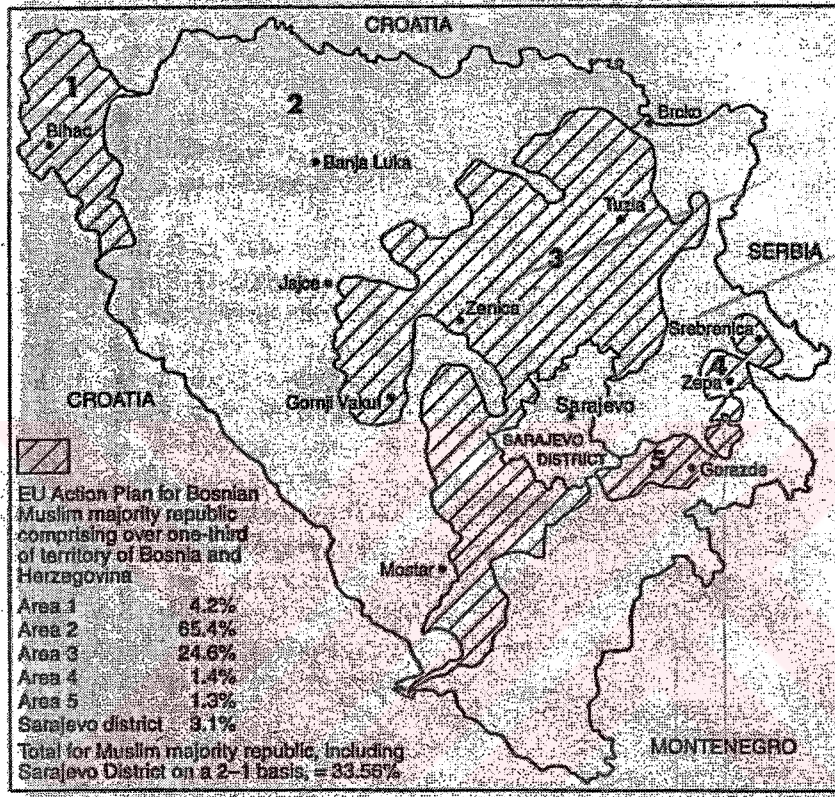
- Harita 2: Vance-Owen Planı (Kaynak Roger Cohen, **Yıkık Evler Kırık Yürekler**, (çev. F. Doruker), İstanbul: Sabah Yayınları, 1999.)

HARİTA 3

Harita 3: Owen-Stoltenberg Planı (Kaynak: David Owen, **Balkan Odyssey**, London: Indigo, 1996.)

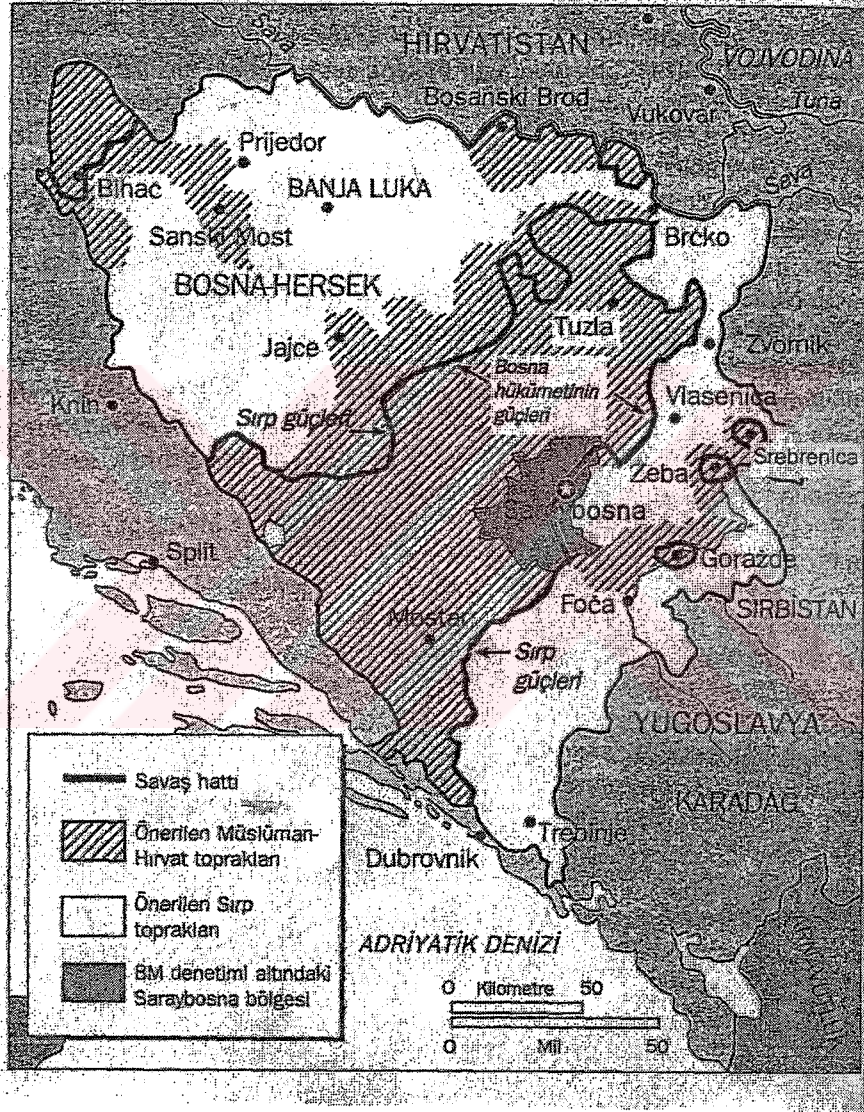
HARİTA 4

- Harita 4: Avrupa Birliği Hareket Planı (Kaynak: David Owen, **Balkan Odyssey**, London: Indigo, 1996.)

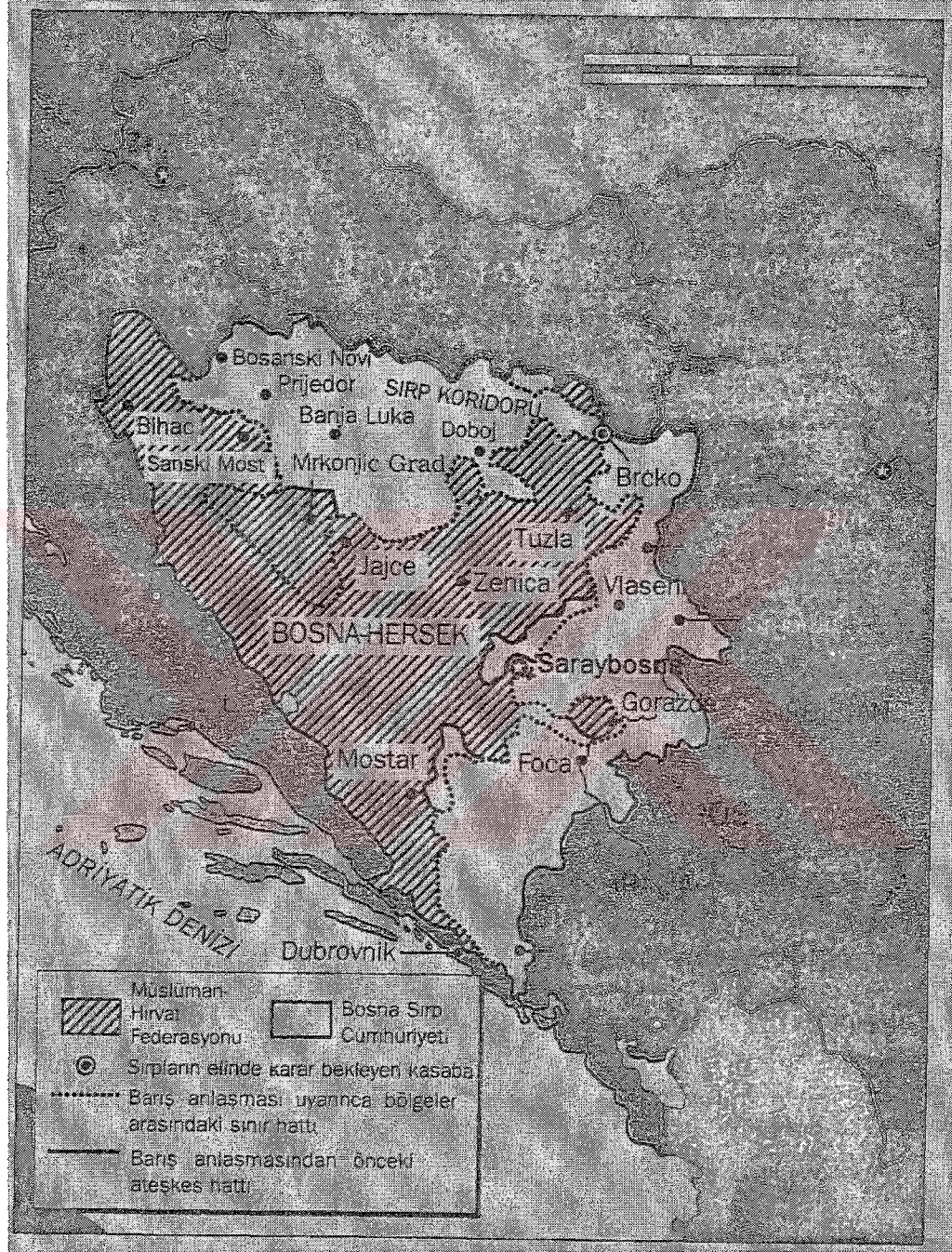
HARİTA 5

1994: Temas Grubu Planı

Harita 5: Temas Grubu Planı (Kaynak: Roger Cohen, **Yıkık Evler Kırık Yüreklere**, (çev. F. Doruker), İstanbul: Sabah Yayınları, 1999.)

HARİTA 6

Harita 6: Dayton Barış Anlaşması Planı (Kaynak: Roger Cohen, **Yıkık Evler Kırık Yürekler (Hearts Grown Brutal)**, çev. F. Doruker, İstanbul: Sabah Yayınları, 1999.)

YARARLANILAN YAYINLAR

KİTAPLAR

Almond Mark, **Blundering in the Balkans: The European Community and the Yugoslav Crisis**, London: School of European Studies, 1991

....., **Europe's Backyard War**, London: Mandarin, 1994

Bennett Christopher, **Yugoslavia's Bloody Collapse: Causes, Course and Consequences**, London: Hurst & Co., 1995

Bora Tanıl, **Bosna-Hersek: Yeni Dünya Düzeninin Av Sahası**, İstanbul: Birikim Yayınları, 1999

....., **Milliyetçiliğin Provokasyonu**, İstanbul: Birikim Yayınları, 1995

Burg Steven L. and Paul S. Shoup, **The War in Bosnia-Herzegovina: Ethnic Conflict and International Intervention**, New York: M.E. Sharpe, 2000

Campbell Greg, **The Road to Kosovo: A Balkan Diary**, Colorado: Westview Press, 1999

Chandler David, **Bosnia: Faking Democracy after Dayton**, London; Sterling, Va.: Pluto Press, 2000

Cohen, Leonard J., **Broken Bonds; Yugoslavia's Disintegration and Balkan Politics in Transition**, Westview Press, Boulder, San Francisco, Oxford, 1995.

Cohen Roger, **Yıkık Evler Kırık Yürekler**, (çev. F. Doruker), İstanbul: Sabah, 1999

Cushman Thomas ve Stjepan G. Mestrovic (der.), **This Time We Knew: Western Responses to Genocide in Bosnia**, New York: New York University Press, 1996

Cviic Christopher, **Remaking the Balkans**, London: Royal Institute of International Affairs; Pinter Publishers, 1991

Danopoulos Constantine P. ve Kostas G. Messas (der.), **Crises in the Balkans: Views from the Participants**, Boulder, Colorado: Westview Press, 1997

Darby H.C., **A Short History of Yugoslavia from Early Times to 1966**, Cambridge: Cambridge UP, 1966

Donia Robert J, **Bosnia and Hercegovina: A Tradition Betrayed**, New York: Columbia University Press, 1994

Eryılmaz Dilek, The US and the Bosnian War: An Analytical Survey on the Formulation of US Policy from the Yugoslav Dissolution to the Dayton Accords, 1991-1995, **Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997

Gilbert Martin, **Second World War**, London: Weidenfeld and Nicolson, 1989

Glenny Misha, **Balkanlar: 1804-1999 Milliyetçilik, Savaş ve Büyük Güçler**, İstanbul: Sabah Kitapları, 2000

....., **The Fall of Yugoslavia: The Third Balkan War**, London; New York: Penguin, 1992

Goldstein Ivo, **Croatia: A History**, (çev. Nikolina Jovanovic), London: Hurst, 1999

Gow James, **The Triumph of the Lack of Will: International Diplomacy and the Yugoslav War**, London: Hurst & Company, 1997

Greenberg Melanie C., John H. Barton, Margaret E. McGuinness (der.), **Words Over War: Mediation and Arbitration to Prevent Deadly Conflict**, Lanham, Md.: Rowman & Littlefield Publishers, 2000

Hitler Adolf, **Kavgam**, (çev. Hüseyin Cahit Yalçın), İstanbul: Muallim Ahmet Halit, 1940

Holbrooke Richard, **To End a War**, New York: Random House, 1998

Honig Jan Willem and Norbert North, **Srebrenica: Record of a War Crime**, London: Penguin, 1996

İzzetbegoviç Aliya, **Tarihe Tanıklığım**, (çev: Ahmet Demirhan/Alev Erkilet/Hanife Öz), İstanbul: Klasik Yayınları, 2003, s. 201

Kumar Radha, **Divide and Fall?: Bosnia in the Annals of Partition**, London; New York: Verso, 1997

Lampe John R., **Yugoslavia as History: Twice There was a country**, Cambridge: Cambridge University Press, 1996

Larrabee F. Stephen (der.), **The Volatile Powder Keg**, Washington: The American University Press, 1994

Lees Lorraine M., **Keeping Tito Afloat: The United States, Yugoslavia, and the Cold War**, Pennsylvania: Pennsylvania State University Press, 1997

Lindsay Franklin, **Beacons in the night : with the OSS and Tito's partisans in wartime Yugoslavia**, California: Stanford UP, 1993

Lyons Michael J., **World War II: A Short History**, New Jersey: Prentice Hall, 1994

Maass Peter, **Love Thy Neighbour: A Story of War**, New York: Papermac, 1996

Magas Branka, **The Destruction of Yugoslavia: Tracking the Break-up 1980-92**, London; New York: Verso, 1993

Malcolm Noel, **Bosna'nın Kısa Tarihi**, (çev. Aşkım Karadağlı), İstanbul: Om Tarih, 1999

....., **Bosnia: A Short History**, London: McMillan, 1994

....., **Kosova: Balkanlar anlamak için**, (çev. Özden Arıkan), İstanbul: Sabah Kitapları, 1999

Mojzes Paul, **Yugoslavian Inferno: Ethno-religious Warfare in the Balkans**, New York: Continuum, 1994

Osmançavuşoğlu Emel, **The Wars of Yugoslav Dissolution and Britain's Role in Shaping Western Policy 1991-1995**, Ankara: SAM Yayınları, 2000

Owen David, **Balkan Odyssey**, London: Indigo, 1996

Öndeş Osman, **2. Dünya Savaşı: 1939-1945**, İstanbul: Altın Kitaplar, 1980, 3. Baskı

Pavkovic Aleksandar, **The Fragmentation of Yugoslavia: Nationalism in a Multinational State**, London: Macmillan, 1997

Poulton Hugh, **The Balkans: Minorities and States in Conflict**, New Edition 1993, London: Minority Rights Publishing, 1993

Ramet Sabrina Petra, **Balkan Babel: Politics, Culture, and Religion in Yugoslavia**, 2. Basım, Boulder: Westview Press, 1992

Ridgeway James ve Jasminka Udovicki (der.), **Burn This House: The Making and Unmaking of Yugoslavia**, Durham, N.C.: Duke University Press, 1997

Rieff David, **Slaughterhouse: Bosnia and the Failure of the West**, New York: Simon and Schuster, 1995

Roberts Walter R., **Tito, Mihailovic, and the Allies, 1941-1945**, Durham: Duke University Press, 1987

Rogel Carole, **The Breakup of Yugoslavia and The War in Bosnia**, Westport: Greenwood Press, 1998

Rohde David, **A Safe Area: Srebrenica: Europe's Worst Massacre since the Second World War**, London: Pocket Books, 1997

Rossanet Bertrand de, **War and Peace in Former Yugoslavia**, The Hague; Boston: Kluwer Academic, 1997

Silber Laura and Alan Little, **Yugoslavia: Death of a Nation**, New York: Penguin, 1996

Soysal İsmail ve Şule Kut, **Dağılan Yugoslavya ve Bosna-Hersek Sorunu: Olaylar-Belgeler 1990-1996**, İstanbul: İsis Yayınları, 1997

Tanner Marcus, **Croatia : A Nation Forged in War**, London: Yale University Press, 1997

Taşar M. Murat, Burhan Metin, Altay Ünaltay, **Bosna-Hersek ve Postmodern Ortaçağa Giriş**, İstanbul: Birleşik Yayıncılık, 1996

Tomasevich Jozo, **The Chetniks: war and revolution in Yugoslavia, 1941-1945**, California: Stanford UP, 1975

Ülger İrfan Kaya, **Yugoslavya Neden Parçalandı?**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2003

Vulliamy Ed, **Seasons in Hell: Understanding Bosnia's War**, London: Simon and Schuster, 1994

Wheeler Mark C., **Britain and the war for Yugoslavia, 1940-1943**, New York: Columbia University Press, 1980

Woodward Susan L., **Balkan Tragedy: Chaos and Dissolution after the Cold War**, Washington D.C.: Brookings Institution, 1995

Khudo Gazmen, **Diplomacy and Crisis Management in the Balkans: A US Foreign Policy Perspective**, London: MacMillan, 1996

Yazıcı Fahri, **Konferanslar : Tahran (28 Kasım-1 Aralık 1943), Yalta (4 Şubat-11 Şubat 1945), Potsdam (17 Temmuz-2 Ağustos 1945)**, İstanbul: Sinan Yayınları, 1972

MAKALELER

“US Names Seven as Criminals in Balkan War: Eagleburger also Wants Serb Political Leaders to be Held Accountable”, **International Herald Tribune**, 17 Aralık 1992

“US Balks at Backing Peace Plan for Bosnia”, **Chicago Tribune**, 2 Şubat 1993

“Owen Prods US to Back Bosnia Plan as the ‘Only Act in Town’”, **International Herald Tribune**, 3 Şubat 1993

Adams H.J., ‘US Troops Set for Bosnia’, **The Sunday Times**, 4 Aralık 1994

Barber Lionel, “EU Tries to Patch-Up its Bosnia Policy”, **Financial Times**, 19 Nisan 1994

Beaumont Peter ve John Sweeney, "Serbs Scorn Warning with New Zepa Attack", **Observer**, 23 Temmuz 1995

Binder David, "Yugoslavia Seen Breaking-Up Soon", **New York Times**, 28 Kasım 1990

Binyon Michael, "Vance-Owen Plan Blamed for Ethnic Cleansing", **The Times**, 20 Mayıs 1993

Boyes Roger, "American Bluster Marks Qualified Approval for Peace Plan", **The Times**, 9 Şubat 1993

Buchan David, "EC Takes Cautious Line on Yugoslavia", **Financial Times**, 29 Mayıs 1991

Clark Bruce, "US and NATO Likely to Expand Role in Bosnia", **Financial Times**, 19 Temmuz 1994

Clark Bruce, Laura Silber and Nancy Dunne, "UN Force High Alert as Serbs near Safe Area", **Financial Times**, 21 Kasım 1994

Cohen Roger, "UN General Opposes More Bosnia Force", **New York Times**, 29 Eylül 1994

Cviić Christopher, "Don't Cry for Yugoslavia", **The Independent**, 13 Mayıs 1991

....., "Yugoslavia: The Unmaking of a Federation", Larrabee F. Stephen (der.), **The Volatile Powder Keg**, Washington: The American University Press, 1994

Fletcher Martin, "Washington Gives Tacit Support to Croat Attack", **The Times**, 4 Ağustos 1995

Freedman Lawrence, "When Hindering a Divorce Hastens Domestic Violence", **The Independent**, 26 Haziran 1991

Friedman Thomas, "Appeal for Yugoslav Unity is Unheeded, Baker Says ", **International Herald Tribune**, 22-23 Haziran 1991

Glynn Patrick, "Yugoblunder", **New Republic**, 24 Şubat 1992

Gordon Michael, "Powell Delivers Resounding No on Use of Limited Force in Bosnia", **New York Times**, 28 Eylül 1992

Gow James, "Military-Political Affiliation in the Yugoslav Conflict", **RFE/RL Research Report**, vol.1, No. 2 (15 Mayıs 1992)

....., "One Year of War in Bosnia-Hercegovina", **RFE/RL Research Report 2**, No. 23, 4 Haziran 1993

Graham George, "Dole Blames UK and France for NATO-Bosnia Rift", **Financial Times**, 28 Kasım 1994

House of Commons Debates, **Hansard**, 23 Haziran 1993

Jehl Douglas, "Bosnian Crisis Hangs over Clinton like a Darkening Cloud", **International Herald Tribune**, 9 Eylül 1994

Kaps Carola, "Bush Sieht in der Bewältigung der Krise in Jugoslawien zunächst eine Aufgabe der Europäer", **Frankfurter Allgemeine Zeitung**, 10 Temmuz 1991

Larrabee F. Stephen, "Washington, Moscow and the Balkans: Strategic Retreat or Reengagement", Larrabee F. Stephen (der.), **The Volatile Powder Keg**, Washington: The American University Press, 1994

....., "US Policy in the Balkans: From Containment to Strategic Reengagement", Constantine P. Danopoulos ve Kostas G. Messas (der.), **Crises in the Balkans**, Boulder, Colo.: Westview Press, 1997

Lewis Neil A. "No More Appeasing the Serbs", **International Herald Tribune**, 12 Nisan 1994

Lytle Paula Franklin, "US Policy toward the Demise of Yugoslavia", **East European Politics and Societies** 6, Sonbahar 1992

Marcus Ruth and Daniel Williams, "Clinton Sets October 15 Deadline to Act on Bosnia Embargo", **International Herald Tribune**, 12 Ağustos 1994

Moore Patrick, "Croatia and Bosnia: A Tale of Two Bridges", **RFE/RL Research Report** 3, No. 1, 7 Ocak 1994

....., "A New Stage in the Bosnian Conflict", **RFE/RL Research Report** 3, No. 9, 4 Mart 1994

....., "The Croatian-Muslim Agreements", **RFE/RL Research Report** 3, No. 13, 1 Nisan 1994

....., "Bosnian Partition Plan Rejected", **RFE/RL Research Report** 3, No.33, 26 Ağustos 1994

....., "The Winds of War Return", **Transition** 1, No: 5, 14 Nisan 1995

....., "Waiting and Watching in the Wake of Western Slavonia", **Transition** 1, No: 10, 23 Haziran 1995

....., "January in Bosnia: Bizarre Diplomacy", **Transition** 1, No: 3, 15 Mart 1995

....., "An End Game in Croatia and Bosnia", **Transition** 1, No: 20, 3 Kasım 1995

Mortimer Edward, "Serbs are the Enemy", **Financial Times**, 26 Temmuz 1995

O'Kane Maggie, "When the Talking Has to Stop", **The Guardian**, 5 Aralık 1994

Palmer John, "EC to Press for Unity in Belgrade", **The Guardian**, 14 Mayıs 1991

....., "NATO Crisis Over US Plan for Bihac", **The Guardian**, 25 Kasım 1994

....., "EU Seek Russia and US Backing for Peace Push" **The Guardian**, 19 Nisan 1994

Palmer John and Hella Pick, 'EC Troika Sets out to Halt Balkan Collapse ', **The Guardian**, 29 Haziran 1991

Petras James ve Steve Vieux, "Bosnia and the Revival of US Hegemony", **New Left Review** 218, Temmuz-Ağustos 1996

Pick Hella, "Hurd Urges EC Act on Yugoslavia", **The Guardian**, 10 Mayıs 1991

Powell Colin, "Why Generals Get Nervous", **New York Times**, 8 Ekim 1992

Rogers M., "Bolster or Withdraw", **Jane's Defence Weekly**, Ocak 1995

Silber Laura and Bruce Clark, "NATO Bombs Serb Held Airfield", **Financial Times**, 22 Kasım 1994

....., "Squabbling NATO Fails to Contain Serb Thrust", **Financial Times**, 25 Kasım 1994

Smith Alex Duvall, "Chirac Rhetoric on 'New Holocaust' Plays to Neo-Gaullist Patriots", **The Guardian**, 17 Temmuz 1995

Steinberg James B., "The Response of International Institutions to the Yugoslav Conflict: Implications and Lessons", Larrabee F. Stephen (der.), **The Volatile Powder Keg**, Washington: The American University Press, 1994

Tisdall Simon ve Chris Stephen, "US Set on Prosecuting Yugoslav War Criminals", **The Guardian**, 28 Ocak 1992

Traynor Ian, "International 'Community' Finds Little in Common Over Bosnia", **The Guardian**, 20 Mayıs 1994

....., "Thick Red Line Holds in War of Attrition", **The Guardian**, 1 Eylül 1994

....., "Serbs Mock West with Bomb Raids", **The Guardian**, 19 Kasım 1994

....., "Croats Give UN Marching Orders on a Dangerous Battle of Wits", **The Guardian**, 14 Ocak 1995

Zimmerman Warren, "Yugoslavia: 1989-1996", **www.rand.org**

....., "The Last Ambassador: A Memoir of the Collapse of Yugoslavia", **Foreign Affairs** 74, No: 2, Mart-Nisan 1995

INTERNET KAYNAKLARI

www.awm.gov.au

www.balkan-archive.org.yu

www.bbc.co.uk

www.britains-smallwars.com

www.dalmatia.net

www.empereur.com

<http://encarta.msn.com>

www.firstworldwar.com

www.HistoryOrb.com

www.infoplease.com

www.lib.msu.edu

www.lib.utexas.edu

www.loc.gov

www.markdanner.com

www.rand.org

www.redruth.cornwall.sch.uk

www.un.org

www.wsws.org

GAZETE ve DERGİLER

East European Politics and Societies

Financial Times

Foreign Affairs

Frankfurter Allgemeine Zeitung

International Herald Tribune

New Left Review

New Republic

The New York Times

The Observer

RFE/RL Research Report

The Guardian

The Independent

Transition

Washington Post

KORAY ERDOĞAN

İnönü Cad. Bayraktar Apt. 149 / 2
 İzmit KOCAELİ
 532-345-3848 (GSM) 262-324-6415 (EV)
 E-Mail: kadogan@yahoo.com

EĞİTİM

2001 - Kocaeli Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi
 KOCAELİ
 Yüksek Lisans - Siyasi Tarih ve Uluslararası İlişkiler
 2000 - 2001 Hacettepe Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi
 ANKARA
 Yüksek Lisans - Uluslararası İlişkiler (İngilizce)
 1995 - 2000 Hacettepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi
 ANKARA
 Lisans - İngiliz Dili ve Edebiyatı
 1989 - 1995 Kocaeli Anadolu Lisesi
 İzmit - KOCAELİ

İŞ TECRÜBESİ

1999 B&B Yapımcılık adlı şirket bünyesinde, Kanal 7, Kanal D, STV, BRT, Kanal 6 ve SHOW TV için çeşitli filmler, çizgi diziler, dizi filmler ve belgeseller çevirdim ve seslendirme öncesi çalışmalar yaptım.
 2000 Promay adlı şirket bünyesinde Kanal D için dizi filmler ve filmler çevirdim ve seslendirme öncesi çalışmalar yaptım.
 2001- 2001-2002 Eğitim-Öğretim yılından itibaren Kocaeli Üniversitesi Yabancı Diller bölümünde okutman olarak çalışmaktayım

YABANCI DİL

İngilizce: İleri seviyede
 Fransızca: Orta derece (Ocak 1998 - Haziran 1998 arası Ankara Fransız Kültür merkezine devam ettim.)
 Almanca: Başlangıç Seviyesinde (Lise eğitiminde ikinci dil olarak okutuldu.)

DOĞUM TARİHİ

02.07.1977

UYRUĞU

Türkiye

MEDENİ DURUM

Bekar

BAŞARILAR

* 1995 ÖSS sınavında 168.805 Sözel Puanla Türkiye 676.11'i (Yüzde 1'lik dilim)
 * 1995 ÖYS sınavında 507.869 Dil Puanıyla Türkiye 286.11'i
 * Mayıs 2000 LES sınavında 65.933 sözel puanı
 * Mayıs 2003 KPDS sınavında 95 puan